

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กเล็กด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยนำเสนอตามลำดับเนื้อหาสาระสำคัญ ดังนี้

1. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546
2. นโยบายการจัดการศึกษา และมาตรฐานการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. การจัดการศึกษาระดับปฐมวัย
4. พัฒนาการเด็กปฐมวัยอายุ 3 -5 ปี
5. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการ
6. วิธีการพัฒนาบุคลากร
7. บริบทศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 8.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546

ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 5-8)

การศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็ก ตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี บนพื้นฐาน การอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ที่สนองต่อธรรมชาติ และพัฒนาการของเด็กแต่ละคนตาม ศักยภาพ ภายใต้บริบทสังคม-วัฒนธรรม ที่ได้ก่อกำเนิดอยู่ ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม

หลักการ

เด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการ ตลอดจน การเรียนรู้ที่เหมาะสม ด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ เด็กกับผู้เลี้ยงดู หรือบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาเด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของพัฒนาการทุกด้าน อย่างสมดุล และเต็มตามศักยภาพ โดยกำหนดหลักการ ดังนี้

1. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการที่ครอบคลุมเด็กปฐมวัย ทุกประเภท

2. ยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และวิถีชีวิตของเด็กตามบริบทของชุมชน สังคม และวัฒนธรรมไทย
3. พัฒนาเด็กโดยองค์รวมผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย
4. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข
5. ประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษาในการพัฒนาเด็ก

จุดหมาย

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยมุ่งให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถ และความแตกต่างระหว่างบุคคลทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา เมื่อเด็กจบการศึกษาระดับปฐมวัย เด็กจะบรรลุตามมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่กำหนด ดังนี้

1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี
2. กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง ใช้ได้อย่างคล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน
3. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข
4. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม
5. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และรักการออกกำลังกาย
6. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย
8. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
9. ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย
10. มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย
11. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
12. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (สำหรับเด็ก 3-5 ปี)

หลักการ

เป็นหลักสำคัญในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาหลักการของ หลักสูตรให้เข้าใจ เพราะในการจัดประสบการณ์ให้เด็กอายุ 3-5 ปี จะต้องยึดหลักการอบรมเลี้ยงดู ควบคู่กับการให้การศึกษา โดยต้องคำนึงถึงความสนใจและความต้องการของเด็กทุกคนทั้ง เด็กปกติ เด็กที่มีความสามารถพิเศษ และเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญา รวมทั้งการสื่อสารและการเรียนรู้ หรือเด็กที่มีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ หรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาส เพื่อให้เด็กพัฒนาทุกด้านทั้งด้าน ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างสมดุล โดยจัดกิจกรรมที่หลากหลาย บูรณาการผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เป็นประสบการณ์ตรงผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้าที่เหมาะสมกับวัย และความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ตระหว่างเด็กกับพ่อแม่ เด็กกับ

ผู้เลี้ยงดูหรือบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่ปฐมวัย เพื่อให้เด็กแต่ละคนได้มีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของพัฒนาการสูงสุดตามศักยภาพและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข เป็นคนดีและคนเก่งของสังคม และสอดคล้องกับ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนา สภาพเศรษฐกิจ สังคม โดยความร่วมมือจากบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และ สถาบันสังคมอื่น

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3- 5 ปี มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้าน ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่าง ระหว่างบุคคล สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2547 : 9) ได้กล่าวถึงหลักสูตรการศึกษา ปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3- 5 ปีเป็นการจัดการศึกษา ในลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูและให้ การศึกษา เด็กจะได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ตามวัย และความสามารถของแต่ละบุคคล โดยมีสาระเกี่ยวข้องดังนี้

จุดหมาย

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3- 5 ปี มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้าน ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่าง ระหว่างบุคคล จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขอนามัยที่ดี
2. กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง ใช้ได้อย่างคล่องแคล่ว
3. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข
4. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม
5. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และ

รักการออกกำลังกาย

6. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย
8. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมใน ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
9. ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย
10. มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย
11. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
12. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

คุณลักษณะตามวัย

คุณลักษณะตามวัยเป็นความสามารถตามวัยหรือพัฒนาการตามธรรมชาติเมื่อเด็กมี อายุถึงวัยนั้นๆ พัฒนาการแต่ละวัยอาจเกิดขึ้นตามวัยมากน้อยแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม การอบรมเลี้ยงดู และประสบการณ์ที่เด็กได้รับ ผู้สอนจำเป็นต้องทำ ความเข้าใจ คุณลักษณะตามวัยของเด็กอายุ 3-5 ปี เพื่อนำไปพิจารณาจัดประสบการณ์ให้เด็กแต่

ละวัยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ขณะเดียวกันจะต้องสังเกตเด็กแต่ละคนซึ่งมีความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อนำข้อมูลไปช่วยพัฒนาเด็กให้เต็มตามความสามารถและศักยภาพ หรือช่วยเหลือเด็กได้ทันที่ในกรณีที่พัฒนาการของเด็กไม่เป็นไปตามวัย ผู้สอนจำเป็นต้องหาจุดบกพร่องและรีบแก้ไขโดยจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็ก ถ้าเด็กมีพัฒนาการสูงกว่าวัย ผู้สอนควรจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการเต็มตามศักยภาพ

ตารางที่ 1 คุณลักษณะตามวัย

อายุ	อายุ 3 ปี	อายุ 4 ปี	อายุ 5 ปี
พัฒนาการ			
1.ด้านร่างกาย			
1.1 กล้ามเนื้อใหญ่	1.รับลูกบอลที่กระดอนจากพื้นด้วยแขนทั้งสอง 2.เดินขึ้นลงบันไดได้ด้วยตนเอง 3.กระโดดขึ้น ลงอยู่กับที่ได้ 4.วิ่งตามลำพังได้	1.รับลูกบอลได้ด้วยมือทั้งสอง 2.เดินขึ้น ลงบันไดสลับเท้าได้ 3.กระโดดขาเดียวอยู่กับที่ได้ 4.วิ่งและหยุดได้คล่อง	1.รับลูกบอลที่กระดอนจากพื้นได้ ด้วยมือทั้งสอง 2.เดินขึ้น ลงบันไดสลับเท้าได้อย่างคล่องแคล่ว 3.กระโดดขาเดียวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง 4.วิ่งได้รวดเร็วและหยุดได้ทันที
1.2 กล้ามเนื้อเล็ก	1.ใช้กรรไกรตัดกระดาษให้ขาดได้ 2.เขียนรูปร่างกลมตามแบบได้ 3.ร้อยลูกปัดขนาดใหญ่ได้	1.ใช้กรรไกรตัดกระดาษให้อยู่ในแนวเส้นตรงตามที่กำหนดให้ 2.เขียนรูปสี่เหลี่ยมตามแบบได้ 3. ร้อยลูกปัดขนาดเล็กได้	1.ใช้กรรไกรตัดกระดาษให้อยู่ในแนวเส้นโค้งตามที่กำหนดได้ 2.เขียนรูปสามเหลี่ยมตามแบบได้ 3.ใช้เชือกร้อยวัสดุตามแบบได้ 4.ใช้กล้ามเนื้อเล็กได้ดี เช่น ตัดกระดาษเส้น ผูกเชือก รongเท้า ฯลฯ
1.3 สุขภาพ อนามัย	มีร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์ มีน้ำหนักส่วนสูง และมีเส้นรอบศีรษะตามเกณฑ์	มีร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์ มีน้ำหนักส่วนสูง และมีเส้นรอบศีรษะตามเกณฑ์	มีร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์ มีน้ำหนักส่วนสูงและมีเส้นรอบศีรษะตามเกณฑ์
2.ด้านอารมณ์และจิตใจ			
2.1 การแสดงออกทางด้านอารมณ์	1.ชอบที่จะทำให้ผู้ใหญ่พอใจและได้คำชม 2.แสดงอารมณ์	1.ชอบทำทนายผู้ใหญ่ 2.เริ่มควบคุมอารมณ์ได้บางขณะ	1.รักครู/ผู้สอน 2.ควบคุมอารมณ์ได้ดีขึ้น มีเหตุผล

อายุ	อายุ 3 ปี	อายุ 4 ปี	อายุ 5 ปี
พัฒนาการ 2.3 คุณธรรมและ จริยธรรม	<ol style="list-style-type: none"> 1.เริ่มแสดงความรัก เพื่อนและ สัตว์เลี้ยง 2.ไม่ทำร้ายผู้อื่นเมื่อไม่ พอใจ 3.เริ่มรู้ว่าของสิ่งใดเป็น ของตนและสิ่งใดเป็น ของผู้อื่น 4. เริ่มรู้จักเก็บของเล่น 5.เริ่มรู้จักการรอคอย 6.เริ่มตัดสินใจในเรื่อง ง่ายๆได้ 	<ol style="list-style-type: none"> 1.แสดงความรักเพื่อน และ สัตว์เลี้ยง 2.ไม่ทำร้ายผู้อื่นและ ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน 3.ไม่แย่งหรือหยิบ ของของผู้อื่นมา เป็น ของตน 4.รู้จักเก็บของเล่นเข้า ที่ 5.รู้จักการรอคอย อย่างเหมาะสมกับวัย 6.รู้จักการตัดสินใจเรื่อง เรื่องง่ายๆและเริ่ม เรียนรู้ผลที่เกิดขึ้น 	<ol style="list-style-type: none"> 1.แสดงความรักเด็กที่ เล็กกว่าและ สัตว์ต่างๆ 2.ไม่ทำร้ายผู้อื่นและไม่ ทำให้ผู้อื่น เสียใจ 3.ไม่หยิบของของผู้อื่นมา เป็นของตน 4.รู้จักจัดเก็บของเล่นเข้า ที่ 5.รู้จักการรอคอยและ เข้าแถวตามลำดับ ก่อนหลัง 6.รู้จักการตัดสินใจเรื่อง ง่ายๆและ ยอมรับผลที่ เกิดขึ้น
3. ด้านสังคม 3.1 การช่วยเหลือ ตนเอง	<ol style="list-style-type: none"> 1.ล้างมือได้ 2.รับประทานอาหารได้ ด้วยตนเอง 3.เริ่มรู้จักใช้ห้องน้ำ ห้องส้วม 	<ol style="list-style-type: none"> 1.แต่งตัวได้ 2.รับประทานอาหาร ได้ด้วย ตนเอง โดยไม่ หกเลอะเทอะ 3. รู้จักทำความสะอาด สะอาดหลังจาก เข้า ห้องน้ำ ห้องส้วม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เลือกเครื่องแต่งกาย ของตนเองได้ และ แต่งตัวได้ 2.ใช้เครื่องมือ เครื่องใช้ ใน การรับประทานอาหาร อาหารได้ 3.ทำความสะอาด ร่างกายได้
3.2 การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการมี คุณธรรม จริยธรรม	<ol style="list-style-type: none"> 1.ชอบเล่นแบบคู่ขนาน (เล่นของเล่นชนิด เดียวกันแต่ ต่างคนต่าง เล่น) 2.ยึดตนเองเป็น ศูนย์กลาง 3.เริ่มปฏิบัติตามกฎ กติกา่างาย ๆ 4.รู้จักทำงานที่ได้รับ มอบหมาย 	<ol style="list-style-type: none"> 1.เล่นร่วมกับผู้อื่นได้ 2.เริ่มช่วยเหลือผู้อื่น 3.ปฏิบัติตามกฎ กติกาที่ตกลง ร่วมกัน 4.มีความรับผิดชอบ งานที่ได้รับ มอบหมาย 	<ol style="list-style-type: none"> 1.เล่นหรือทำงานร่วมกันใน กลุ่มย่อยได้ 2.รู้จักการให้และการรับ 3.ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ของ สถานศึกษา 4.ตั้งใจทำงานที่ได้รับ มอบหมาย จนสำเร็จ

อายุ	อายุ 3 ปี	อายุ 4 ปี	อายุ 5 ปี
พัฒนาการ			
3.3 การอนุรักษ์ วัฒนธรรมและ สิ่งแวดล้อม	1.เริ่มรู้จักแสดงความ เคารพ 2.ทิ้งขยะได้ถูกที่ 3.ไม่ทำลายสิ่งของ เครื่องใช้	1.รู้จักแสดงความ เคารพ 2.ทิ้งขยะได้ถูกที่ 3.รักษาสิ่งของที่ใช้ ร่วมกัน	1.แสดงความเคารพได้ เหมาะสมกับโอกาส 2.ทิ้งขยะได้ถูกที่ 3.ช่วยดูแลรักษา สิ่งแวดล้อมรอบตัว
4.ด้านสติปัญญา	1.ฟังแล้วปฏิบัติตาม คำสั่งง่าย ๆ ได้ 2.บอกชื่อของตนเองได้ 3.รู้จักใช้คำถาม “อะไร” 4.ขีดเขียนเส้นอย่าง อิสระได้ 5.จับคู่สีต่าง ๆ ได้ ประมาณ 3-4 สี 6.ยังคิดสิ่งที่เป็น นามธรรมไม่ได้ 7.จำแนกสิ่งต่างๆด้วย ประสาทสัมผัสทั้งห้า 8.อยากรู้อยากเห็นทุก อย่างรอบตัว 9.วาดภาพตามความ พอใจของตน 10. สนทนาโต้ตอบ / เล่าเรื่องด้วยประโยค สั้น ๆ ได้ 11.เลียนแบบท่าทางการ เคลื่อนไหวต่าง ๆ 12.เรียนรู้จากการ สังเกต	1.ฟังแล้วปฏิบัติตาม คำสั่งที่ต่อเนื่องได้ 2.บอกชื่อ นามสกุล ของตนเองได้ 3.สอบถาม “ทำไม” 4.เขียนภาพและ สัญลักษณ์ตามความ ต้องการของตนเองได้ 5.ชี้และบอกสีได้ ประมาณ 4-6 สี 6.พูดเกี่ยวกับ “เมื่อ วานนี้” “วันนี้” “พรุ่งนี้” 7.จำแนกสิ่งต่าง ๆ ด้วยประสาทสัมผัส ทั้งห้าได้ 8.สำรวจและทดลอง เล่นกับของเล่นหรือ สิ่งของต่าง ๆ ตาม ความคิดของตนได้ 9.วาดภาพตาม ความคิดสร้างสรรค์ ของตนได้ 10.เล่านิทานหรือ เรื่องราวตาม จินตนาการได้ 11.เรียนรู้จากการ สังเกต ฟัง	1.ฟังแล้วนำมาเล่า ถ่ายทอดได้ 2.บอกชื่อ นามสกุล อายุ ที่อยู่ของ ตนเองได้ 3.สอบถาม “ทำไม” “อย่างไร” “ที่ไหน” 4.เขียนชื่อ นามสกุลของ ตนเองตามแบบได้ 5.บอกและจำแนกสีต่าง ๆ ได้ 6.บอกเวลา “เมื่อวานนี้” “วันนี้” “พรุ่งนี้” 7.จำแนกสิ่งต่าง ๆ ด้วย ประสาทสัมผัส ทั้งห้า ได้ ดี 8.ใช้สิ่งของรอบ ๆ ตัวเป็น สิ่ง สมมติในการเล่น/เล่น บทบาทสมมติตาม จินตนาการ 9.วาดภาพตามความคิด สร้างสรรค์ของตนได้ 10.เล่านิทาน เล่าสิ่งที่ ตนคิดหรือเรื่องราวตาม จินตนาการได้ 11.เคลื่อนไหวท่าทาง ตามความคิด สร้างสรรค์ และจินตนาการได้

คุณลักษณะตามวัยที่สำคัญของเด็กปฐมวัยเป็นสิ่งที่ผู้สอนต้องตระหนัก เพราะเด็กในแต่ละช่วงอายุมีลักษณะสำคัญที่เด่นแตกต่างกันไป ถ้าผู้สอนไม่เข้าใจยอมทำให้การพัฒนาเด็กไม่เกิดผลตามจุดหมายของหลักสูตรได้ อาทิ เด็ก 3 ขวบชอบยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง การจัดสื่อ วัสดุ ให้เด็กวัยนี้ต้องมีเพียงพอที่จะสนองความต้องการ ไม่เกิดการรอคอยนานจนเกินไป หรือเด็ก 3 ขวบ ต้องการการฝึกกล้ามเนื้อใหญ่เพิ่มขึ้น เนื่องจากร่างกายอยู่ในช่วงที่ต้องพัฒนาทางกล้ามเนื้อใหญ่ และกล้ามเนื้อเล็ก เริ่มรู้จักใช้พลัง สามารถควบคุมร่างกายได้ การจัด จักรยานสามล้อให้เด็ก 3 ขวบได้ขี่เล่นจึงเหมาะสมกับวัย หรือเด็ก 4 ขวบชอบทำท่ายักษ์ใหญ่ ซึ่งผู้สอนจำเป็นต้องเข้าใจและควรให้เด็กได้รับรู้เรื่องขอบเขตและวินัยในการเล่นอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นพัฒนาการเด็กทุกด้านจึงมีความสำคัญเท่าเทียมกันและเด็กต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในสภาพบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ดังได้กล่าวไว้ข้างต้น

โครงสร้างของหลักสูตร

เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามหลักการ จุดหมายที่กำหนดไว้ให้สถานศึกษา และ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฏิบัติ ในการจัดหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัยจึงกำหนดโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ดังนี้

ตารางที่ 2 โครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546

ช่วงอายุ	อายุต่ำกว่า 3 ปี	
	อายุ 3-5 ปี	
สาระการเรียนรู้	ประสพการณ์สำคัญ 1. ด้านร่างกาย 2. ด้านอารมณ์และ จิตใจ 3. ด้านสังคม 4. ด้านสติปัญญา	สาระที่ควรเรียนรู้ 1. เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก 2. เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก 3. ธรรมชาติรอบตัว 4. สิ่งต่างๆรอบตัวเด็ก
ระยะเวลาเรียน	ขึ้นอยู่กับอายุเด็กที่เริ่มเข้ารับการอบรมเลี้ยงดูและรับการศึกษา	

1. การจัดชั้นหรือกลุ่มเด็ก ให้ยึดอายุเป็นหลักและอาจเรียกชื่อแตกต่างกันไปตามหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแล เช่น กลุ่มเด็กที่มีอายุ 3 ปี อาจเรียกชื่อ อนุบาล 1 กลุ่มเด็กที่มีอายุ 4 ปี อาจเรียกชื่ออนุบาล 2 กลุ่มเด็กที่มีอายุ 5 ปี อาจเรียกชื่อ อนุบาล 3 หรือเด็กเล็ก ฯลฯ
2. ระยะเวลาเรียนใช้เวลาในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก 1-3ปีการศึกษา โดยประมาณ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอายุของเด็กที่เริ่มเข้ารับการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา
3. สาระการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี ประกอบด้วย 2 ส่วน คือประสบการณ์สำคัญและสาระที่ควรเรียนรู้ ทั้งสองส่วนใช้เป็นสื่อกลางในการจัดประสบการณ์ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยผู้สอนหรือผู้จัดการศึกษาอาจ

จัดในรูปแบบหน่วยการสอนแบบบูรณาการหรือเลือกใช้รูปแบบที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัยรวมทั้งต้องสอดคล้องกับปรัชญาและหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย

3.1 ประสบการณ์สำคัญ จะช่วยอธิบายให้ผู้สอนเข้าใจว่าเด็กปฐมวัยต้องทำอะไร เรียนรู้อะไรต่างๆรอบตัว อย่างไร และทุกประสบการณ์มีความสำคัญต่อพัฒนาการของเด็ก ช่วยแนะผู้สอนในการสังเกต สนับสนุน และวางแผนการจัดกิจกรรมให้เด็ก ประสบการณ์สำคัญที่กำหนดไว้ในหลักสูตรมีความสำคัญต่อการสร้างองค์ความรู้ของเด็ก ตัวอย่างเช่น เด็กเข้าใจความหมายของพื้นที่ ระยะ ผ่านประสบการณ์สำคัญการบรรจุและเทออก ดังนั้นผู้สอนจึงวางแผนจัดกิจกรรมให้เด็กเล่นบรรจุทราย/น้ำลงในภาชนะหรือถ่ายเททราย/น้ำออกจากภาชนะต่างๆ ขณะเล่นทราย เล่นน้ำ เด็กจะเรียนรู้ผ่านประสบการณ์สำคัญซ้ำแล้วซ้ำอีก มีการปฏิสัมพันธ์กับวัตถุ สิ่งของ ผู้ใหญ่ และเด็กอื่น ฯลฯ ผู้สอนที่เข้าใจและเห็นความสำคัญจะยึดประสบการณ์สำคัญเป็นเสมือนเครื่องมือสำหรับการสังเกตพัฒนาการเด็ก แปลการกระทำของเด็ก ช่วยตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดสื่อ และช่วยวางแผนกิจกรรมในแต่ละวัน

ประสบการณ์สำคัญสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี จะครอบคลุมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน คือ

3.1.1 ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย เป็นการสนับสนุนให้เด็กได้มีโอกาสดูแลสุขภาพและสุขอนามัย รักษาความปลอดภัย พัฒนากล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก ดังนี้

ตารางที่ 3 ตัวอย่างกิจกรรมประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย

ประสบการณ์สำคัญ(ด้านร่างกาย)	ตัวอย่างกิจกรรม
การทรงตัวและการประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อใหญ่	
1. การเคลื่อนไหวอยู่กับที่และ การเคลื่อนไหวเคลื่อนที่	เช่น ตบมือ ผงกศีรษะ ขยับตา เคาะเท้า เคลื่อนไหวมือและแขน มือและนิ้วมือ เท้าและปลายเท้าอยู่กับที่ ฯลฯ เช่น คลาน คืบ เดิน วิ่ง กระโดด ควบม้า ก้าวกระโดด เคลื่อนที่ไปข้างหน้า-ข้างหลัง ข้างซ้าย-ข้างขวา ฯลฯ
2. การเคลื่อนไหวพร้อมวัสดุอุปกรณ์	เช่น เคลื่อนไหวพร้อมเชือก ผ้าแพร ฯลฯตามจินตนาการหรือตามคำบรรยายของผู้สอน ฯลฯ
3. การเล่นเครื่องเล่นสนาม	เช่น เล่นปีนปายเครื่องเล่น ชีจักรยานสามล้อ ฯลฯ
การประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อเล็ก	
1. การเล่นเครื่องเล่นสัมผัส	เช่น ร้อยลูกปัด ต่อภาพตัดต่อ ฯลฯ
2. การเขียนภาพและการเล่นกับสี	เช่น เขียนภาพด้วยสีเทียน สีน้ำ เป่าสี ทับสี ฯลฯ
3. การปั้นและประดิษฐ์ สิ่งต่างๆ	เช่น ปั้นดินเหนียว ดินน้ำมัน ประดิษฐ์เศษวัสดุ ฯลฯ
4. การต่อของ บรรจุ เท และแยกชิ้นส่วน	เช่น เล่นทราย น้ำ ต่อก้อนไม้/บล็อก/พลาสติกสร้างสรรค์ ฯลฯ
การรักษาสุขภาพ	
1. การปฏิบัติตนตามสุขอนามัย	เช่น ล้างมือก่อนรับประทานอาหาร ทำความสะอาด

ประสบการณ์สำคัญ(ด้านร่างกาย)	ตัวอย่างกิจกรรม
	หลังจากเข้าห้องน้ำ ห้องส้วม รับประทานอาหารกลางวัน ครบห้าหมู่ การนอนกลางวัน เล่นอิสระ เล่นเครื่องเล่น สนาม ดูแลรักษาความสะอาดของของเล่น ฯลฯ
การรักษาความปลอดภัย	
1. การรักษาความปลอดภัยของตนเอง และผู้อื่นในกิจวัตรประจำวัน	เช่น เล่นเครื่องเล่นที่ถูกวิธี การระวังรักษาตนเอง เจ็บป่วยเป็นไข้หวัด ฯลฯ

3.1.2 ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ เป็นการสนับสนุนให้เด็กได้แสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึกที่เหมาะสมกับวัย มีความสุข ร่าเริงแจ่มใส ได้พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สุนทรียภาพ ความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและความเชื่อมั่นในตนเองขณะปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

ตารางที่ 4 ตัวอย่างกิจกรรมประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ

ประสบการณ์สำคัญ(ด้านอารมณ์และจิตใจ)	ตัวอย่างกิจกรรม
ดนตรี	
1. การแสดงปฏิกริยาโต้ตอบเสียงดนตรี	เช่น ทำท่าตามจังหวะ เสียงดนตรี ฯลฯ
2. การเล่นเครื่องดนตรีง่าย ๆ	เช่น เล่นเครื่องดนตรีประเภทเคาะ ประเภทตี ฯลฯ
3. การร้องเพลง	เช่น ร้องเพลงผัก ผลไม้ เพลงแปรงฟัน ฯลฯ
สุนทรียภาพ	
1. การชื่นชมและสร้างสรรค์สิ่งสวยงาม	เช่น เขียนภาพตามความคิดสร้างสรรค์ แสดงความคิดเห็นต่อผลงานศิลปะ ฯลฯ
2. การแสดงออกอย่างสนุกสนานกับเรื่องตลก ขำขัน และ เรื่องราวเหตุการณ์ที่สนุกสนานต่างๆ	เช่น ฟัง/เล่าเรื่องราว/เหตุการณ์สนุกสนานต่างๆ และ เล่นบทบาทสมมติ ฯลฯ
การเล่น	
1. การเล่นอิสระ	เช่น เล่นอิสระตามมุมเล่นในห้องเรียน เล่นอิสระกลางแจ้ง ฯลฯ
2. การเล่นรายบุคคล การเล่นเป็นกลุ่ม	เช่น ทำศิลปะเป็นรายบุคคล ศิลปะแบบร่วมมือ เล่นเสรี เล่นอิสระในมุมเล่นเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มย่อย ฯลฯ
3. การเล่นในห้องเรียนและนอกห้องเรียน	เช่น เล่นตามมุมเล่นในห้องเรียน เล่นกลางแจ้ง ฯลฯ
คุณธรรมจริยธรรม	
1. การปฏิบัติตนตามหลักศาสนาที่นับถือ	เช่น ไปทำบุญที่วัด มัสยิด โบสถ์ ฯลฯ

3.1.3 ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม เป็นการสนับสนุนให้เด็กได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมต่างๆรอบตัวจากการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆผ่านการเรียนรู้ทางสังคม เช่น การเล่น การทำงานกับผู้อื่น การปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน การแก้ปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆ ฯลฯ ดังนี้

ตารางที่ 5 ตัวอย่างกิจกรรมประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ

ประสบการณ์สำคัญ(ด้านสังคม)	ตัวอย่างกิจกรรม
การเรียนรู้ทางสังคม	
1. การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตนเอง	เช่น แต่งตัว ล้างมือ รับประทานอาหาร ฯลฯ
2. การเล่นและการทำงานร่วมกับผู้อื่น	เช่น แบ่งกลุ่ม2-4 คน ร่วมกันประดิษฐ์เศษวัสดุ ฯลฯ
3. การวางแผน ตัดสินใจเลือก และลงมือปฏิบัติ	เช่นวางแผนเลือกทำกิจกรรมศิลปะ ทำงานศิลปะตามที่วางแผนไว้ ฯลฯ
4. การมีโอกาสได้รับความรู้สึก ความสนใจ และความต้องการของตนเองและผู้อื่น	เช่น เลือกทำกิจกรรมศิลปะตามความสนใจ เลือกมุมเล่นตามความสนใจของตน ฯลฯ
5. การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเคารพ ความคิดเห็นของผู้อื่น	เช่น สนทนาอภิปรายเกี่ยวกับเหตุการณ์ในนิทาน แสดงความคิดเห็น/รับฟังความคิดเห็นของเด็กอื่น ฯลฯ
6. การแก้ปัญหาในการเล่น	เช่น เล่นเกมการศึกษา แก้ปัญหา/ข้อขัดแย้งขณะเล่นอิสระกับเด็กอื่น ฯลฯ
7. การปฏิบัติตามวัฒนธรรมท้องถิ่นที่อาศัยอยู่และความเป็นไทย	เช่น รดน้ำดำหัว ทำบุญตักบาตรในวันสำคัญต่างๆ ฯลฯ

3.1.4 ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา เป็นการสนับสนุนให้เด็กได้เรียนรู้ เรียนรู้สิ่งต่างๆรอบตัว ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้า ผ่านการคิด การใช้ภาษา การสังเกต การจำแนกและเปรียบเทียบ จำนวน มิติสัมพันธ์(พื้นที่/ระยะ) และเวลา ดังนี้

ตารางที่ 6 ตัวอย่างกิจกรรมประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา

ประสบการณ์สำคัญ(ด้านสติปัญญา)	ตัวอย่างกิจกรรม
การคิด	
1. การรู้จักสิ่งต่าง ๆ ด้วยการมอง ฟัง สัมผัส ชิม รส และดมกลิ่น	เช่น ชิมรสผลไม้ สัมผัสผิววัตถุเรียบ-ขรุขระ ฯลฯ
2. การเลียนแบบการกระทำและเสียงต่าง ๆ	เช่น เคลื่อนไหวเลียนแบบท่าทางสัตว์ชนิดต่างๆ บุคคลที่ชอบเลียนเสียงสัตว์ ฯลฯ
3. การเชื่อมโยงภาพ ภาพถ่าย และรูปแบบต่างๆ	เช่น ใช้บล็อกก่อสร้างเป็นสวนสัตว์หลังจากไป ทักคน

ประสบการณ์สำคัญ(ด้านสติปัญญา)	ตัวอย่างกิจกรรม
กับ สิ่งของหรือสถานที่จริง	ศึกษาที่สวนสัตว์ ปั่นดินเป็นตัวสัตว์ต่างๆ
4. การรับรู้ และแสดงความรู้สึกล่ามสื่อ วัสดุ ของเล่น และผลงาน	เช่น เขียนภาพระบายสี ปั่นดิน ฯลฯ
5. การแสดงความคิดสร้างสรรค์ผ่านสื่อ วัสดุ ต่าง ๆ	เช่น ประดิษฐ์เศษวัสดุ เคลื่อนไหวเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้วัสดุประกอบ ฯลฯ
การใช้ภาษา	
1. การแสดงความรู้สึกล่ามคำพูด	เช่น ให้เด็กพูดแสดงความรู้สึก ความคิดเห็น ความ เข้าใจในสิ่งต่างๆ ฯลฯ
2. การพูดกับผู้อื่นเกี่ยวกับประสบการณ์ของตนเอง หรือเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง	เช่น ให้เด็กเล่น/ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ฯลฯ
3. การอธิบายเกี่ยวกับสิ่งของ เหตุการณ์ และความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ	เช่น ให้เด็กอธิบายสิ่งต่างๆที่ตนสนใจหรือสิ่งที่คิด ฯลฯ
4. การฟังเรื่องราวนิทาน คำคล้องจอง คำกลอน	เช่น ฟังนิทาน/เรื่องราวต่างๆ/คำคล้องจอง/คำกลอน ฯลฯ
5. การเขียนในหลายรูปแบบผ่านประสบการณ์ที่สื่อความหมายต่อเด็ก เขียนภาพ เขียนขีดเขียน เขียนคล้ายตัวอักษร เขียนเหมือนสัญลักษณ์ เขียนชื่อตนเอง	เช่น เขียนภาพ เขียนชื่อตนเอง เขียนบัตรอวยพร เขียนภาพนิทาน/เรื่องนิทาน ฯลฯ
6. การอ่านในหลายรูปแบบ ผ่านประสบการณ์ที่สื่อความหมายต่อเด็ก อ่านภาพหรือสัญลักษณ์จากหนังสือนิทาน/เรื่องราวที่สนใจ	เช่น อ่านนิทาน อ่านป้ายและสัญลักษณ์ที่เด็กสนใจ อ่านนิทานให้เพื่อนฟัง ฯลฯ
การสังเกต การจำแนก และการเปรียบเทียบ	
1. การสำรวจและอธิบายความเหมือน ความต่าง ของ สิ่งต่าง ๆ	เช่น สำรวจวัตถุสิ่งของต่างๆและสนทนา เกี่ยวกับลักษณะของวัตถุสิ่งของนั้นๆ เก็บรวบรวมวัตถุสิ่งต่างๆที่สนใจและสนทนา
2. การจับคู่ การจำแนก และการจัดกลุ่ม	เช่น จับคู่ความเหมือนความต่างของสิ่งต่างๆ จำแนกชนิดของผัก/ผลไม้/เครื่องใช้ต่างๆ
3. การเปรียบเทียบ	เช่น ใช้วัตถุของจริงเปรียบเทียบยาว-สั้น
4. การเรียงลำดับสิ่งต่างๆ	เช่น เรียงลำดับขนาดลูกบอล เรียงลำดับขนาด
5. การคาดคะเนสิ่งต่างๆ	เช่น คาดคะเนชื่อเรื่องนิทาน
6. การตั้งสมมติฐาน	เช่น ตั้งสมมติฐานก่อนทดลอง จม-ลอย
7. การทดลองสิ่งต่างๆ	เช่น จม-ลอย แม่เหล็กกับวัตถุต่างๆ หนัก
8. การสืบค้นข้อมูล	เช่น ให้เด็กออกไปศึกษานอกสถานที่ สัมภาษณ์

9. การใช้หรืออธิบายสิ่งต่างๆ ด้วยวิธีการต่างๆ	เช่น ให้เด็กสำรวจก้อนไม้รูปทรงต่างๆ
ประสบการณ์สำคัญ(ด้านสติปัญญา)	ตัวอย่างกิจกรรม
จำนวน	
1. การเปรียบเทียบจำนวน มากกว่า น้อยกว่า เท่ากัน	เช่น จัดสื่อ วัสดุของจริงให้เด็กเปรียบเทียบจำนวน ประกอบอาหาร ชั่ง ตวงส่วนผสม ฯลฯ
2. การนับสิ่งต่าง ๆ	เช่น นับจาน/ชาม นับถ้วยน้ำ รวบรวมสิ่งต่างๆและนับจำนวน ฯลฯ
3. การจับคู่หนึ่งต่อหนึ่ง	เช่น จับคู่ถ้วยกับจานรอง ช้อนกับส้อม แผ่นรองปิ่นกับดิน ฯลฯ
4. การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของจำนวนหรือปริมาณ	เช่น จัดสื่อ อุปกรณ์ให้เด็กเล่น นับจำนวนเพิ่มขึ้นหรือลดลง ฯลฯ
มิติสัมพันธ์ (พื้นที่/ระยะ)	
1. การต่อเข้าด้วยกัน การแยกออก การบรรจุ และ การเทออก	เช่น เล่นทราย-น้ำ ก่อสร้างบล็อก ฯลฯ
2. การสังเกตสิ่งต่าง ๆ และสถานที่จากมุมมองที่ต่าง ๆ กัน	เช่น ให้เด็กเล่นปืนป่ายเครื่องเล่นสนาม ลอดอุโมงค์ และสนทนากับเด็กเกี่ยวกับพื้นที่/ระยะจากมุมมองต่างๆ ฯลฯ
3. การอธิบายในเรื่องตำแหน่งของสิ่งต่างๆที่สัมพันธ์กัน	เช่น สำรวจสิ่งต่างๆที่คุ้นเคยและอธิบายตำแหน่งที่อยู่ของ สิ่งนั้นๆ ฯลฯ
4. การอธิบายในเรื่องทิศทางการเคลื่อนที่ของคนและสิ่งต่างๆ	เช่น เล่นสำรวจสถานที่ที่คุ้นเคยและอธิบายถึงทิศทาง ระยะทางของสถานที่นั้นๆ ฯลฯ
5. การสื่อความหมายของมิติสัมพันธ์ด้วยภาพวาด ภาพถ่าย และรูปภาพ	เช่น ให้เด็กเขียนภาพด้วยสีเทียน สีน้ำ ดูหนังสือภาพกับเด็ก ฯลฯ
เวลา	
1. การเริ่มต้นและการหยุดการกระทำโดยสัญญาณ	เช่น เคลื่อนไหวเร็ว-ช้าและหยุดตามจังหวะสัญญาณ ทดลองขี่จักรยานสามล้อและหยุดตามสัญญาณ ฯลฯ
2. การเปรียบเทียบเวลา เช่น ตอนเช้า ตอนเย็น เมื่อบานนี้ พรุ้งนี้ ฯลฯ	เช่น เชื่อมโยงระยะเวลากับการกระทำและเหตุการณ์ต่างๆ ทบทวนกิจวัตรประจำวันที่ทำ
3. การเรียงลำดับเหตุการณ์ต่าง ๆ	เช่น ให้เด็กทำกิจกรรมประจำวันตามลำดับอย่างสม่ำเสมอทุกวัน เล่นเกมเรียงลำดับเหตุการณ์ ฯ
4. การสังเกตความเปลี่ยนแปลงของฤดู	เช่น สังเกตอากาศแต่ละวัน สนทนาเกี่ยวกับสภาพอากาศ ฯลฯ

3.2 สารที่ควรเรียนรู้ สารในส่วนนี้กำหนดเฉพาะหัวข้อไม่มีรายละเอียด ทั้งนี้ เพื่อประสงค์จะให้ผู้สอนสามารถกำหนดรายละเอียดขึ้นเองให้สอดคล้องกับวัย ความต้องการ ความสนใจของเด็ก อาจยืดหยุ่นเนื้อหาได้โดยคำนึงถึงประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริงของเด็ก ผู้สอนสามารถนำสารที่ควรเรียนรู้มาบูรณาการ จัดประสบการณ์ต่างๆให้ถ่ายทอดการเรียนรู้ ทั้งนี้ มิได้ประสงค์ให้เด็กท่องจำเนื้อหา แต่ต้องการให้เด็กเกิดแนวคิดหลังจากนำ สารการเรียนรู้นั้นๆ มาจัดประสบการณ์ให้เด็กเพื่อให้บรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ สารที่ควรเรียนรู้อีกใช้เป็นแนวทางช่วยผู้สอนกำหนดรายละเอียดและความยากง่ายของเนื้อหาให้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก สารที่ควรเรียนรู้ประกอบด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก ธรรมชาติรอบตัว และสิ่งต่างๆรอบตัวเด็ก ดังนี้

3.2.1 เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก เด็กควรรู้จักชื่อ นามสกุล รูปร่าง หน้าตาของตน รู้จักอวัยวะต่างๆ และวิถีระหวังกษาร่างกายให้สะอาด ปลอดภัย มีสุขอนามัยที่ดี เรียนรู้ที่จะเล่นและ ทำสิ่งต่างๆด้วยตนเองคนเดียวหรือกับผู้อื่น ตลอดจนเรียนรู้ที่จะแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก และแสดงมารยาทที่ดี ทั้งนี้ เมื่อเด็กมีโอกาสเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับตนเองแล้ว เด็กควรจะเกิดแนวคิดดังนี้

1) ฉันมีชื่อตั้งแต่เกิด ฉันมีเสียง รูปร่างหน้าตาไม่เหมือนใคร ฉันภูมิใจที่เป็น ตัวฉันเอง เป็นคนไทยที่ดี มีมารยาท มีวินัย รู้จักแบ่งปัน ทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง เช่น แต่งตัว แปรงฟัน รับประทานอาหาร ฯลฯ

2) ฉันมีอวัยวะต่าง ๆ เช่น ตา หู จมูก ปาก ขา มือ ผม นิ้วมือ นิ้วเท้า ฯลฯ และฉันรู้จักวิธีรักษาร่างกายให้สะอาด ปลอดภัย มีสุขภาพดี

3) ฉันต้องรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ ออกกำลังกาย และพักผ่อน เพื่อให้ร่างกายเจริญเติบโต

4) ฉันเรียนรู้ข้อตกลงต่าง ๆ รู้จักระมัดระวังรักษาความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่นเมื่อทำงาน เล่นคนเดียว และเล่นกับผู้อื่น

5) ฉันอาจรู้สึกดีใจ เสียใจ โกรธ เหนื่อย หรืออื่น ๆ แต่ฉันเรียนรู้ที่จะแสดงความรู้สึกในทางที่ดี และเมื่อฉันแสดงความคิดเห็น หรือทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความคิดของตนเอง แสดงว่าฉันมีความคิดสร้างสรรค์ ความคิดของฉันเป็นสิ่งสำคัญ แต่คนอื่นก็มีความคิดที่ดีเหมือนฉันเช่นกัน

3.2.2 เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก เด็กควรมีโอกาสรู้จักและรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน รวมทั้งบุคคลต่างๆที่เด็กต้องเกี่ยวข้อง หรือมีโอกาสใกล้ชิดและมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ เมื่อเด็กมีโอกาสเรียนรู้แล้วเด็กควรจะเกิดแนวคิด ดังนี้

1) ทุกคนในครอบครัวของฉันเป็นบุคคลสำคัญ ต้องการที่อยู่อาศัย อาหาร เสื้อผ้า และยารักษาโรค รวมทั้งต้องการความรัก ความเอื้ออาทร ช่วยดูแลซึ่งกันและกัน ช่วยกันทำงานและปฏิบัติตามข้อตกลงภายในครอบครัว ฉันต้องเคารพ เชื่อฟังพ่อแม่และผู้ใหญ่ในครอบครัว ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามกาลเทศะ ครอบครัวของฉันมีวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันเกิดของบุคคลในครอบครัว วันทำบุญบ้าน ฯลฯ ฉันภูมิใจในครอบครัวของฉัน

2) สถานศึกษาของฉันมีชื่อ เป็นสถานที่ที่เด็กๆมาทำกิจกรรมร่วมกันและทำให้ได้เรียนรู้สิ่งต่างๆมากมาย สถานศึกษาของฉันมีคนอยู่ร่วมกันหลายคน ทุกคนมีหน้าที่รับผิดชอบ ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ช่วยกันรักษาความสะอาดและทรัพย์สินของสถานศึกษา ส่วนครูรักฉันและเอาใจใส่ดูแลเด็กทุกคน เวลาทำกิจกรรมฉันและเพื่อนจะช่วยกันคิด ช่วยกันทำ รับฟังความคิดเห็น และรับรู้ความรู้สึกซึ่งกันและกัน

3) ห้องถิ่นของฉันมีสถานที่ บุคคล แหล่งวิทยากร แหล่งเรียนรู้ต่างๆที่สำคัญ คนในห้องถิ่นที่ฉันอาศัยอยู่มีอาชีพที่หลากหลาย เช่น ครู แพทย์ ทหาร ตำรวจ ชาวนา ชาวสวน พ่อค้า แม่ค้า ฯลฯ ห้องถิ่นของฉันมีวันสำคัญของตนเอง ซึ่งจะมีการปฏิบัติกิจกรรมที่แตกต่างกันไป

4) ฉันเป็นคนไทย มีวันสำคัญของชาติ ศาสนา และ พระมหากษัตริย์ มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีหลายอย่าง ฉันและเพื่อนนับถือศาสนา หรือมีความเชื่อที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันได้ ศาสนาทุกศาสนาสอนให้ทุกคนเป็นคนดี ฉันภูมิใจที่ฉันเป็นคนไทย

3.2.3 ธรรมชาติรอบตัว เด็กควรจะได้รู้จักสิ่งมีชีวิตที่เป็นต้นไม้ ดอกไม้ สัตว์ รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงของโลกที่แวดล้อมเด็กตามธรรมชาติ เช่น ฤดูกาล กลางวัน กลางคืน ฯลฯ แนวคิดที่ควรให้เกิดหลังจากเด็กเรียนรู้ธรรมชาติรอบตัว มีดังนี้

1) ธรรมชาติรอบตัวฉันมีทั้งสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต สิ่งมีชีวิตต้องการ อากาศ แสงแดด น้ำและอาหารเพื่อเจริญเติบโต สิ่งมีชีวิตสามารถปรับตัวให้เข้ากับลักษณะอากาศ ฤดูกาล และยังต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สำหรับสิ่งไม่มีชีวิต เช่น น้ำ หิน ดิน ทราย ฯลฯ มีรูปร่าง สี ประโยชน์ และโทษต่างกัน

2) ลักษณะอากาศรอบตัวแต่ละวันอาจเหมือนหรือแตกต่างกันได้ บางครั้งฉันทายลักษณะอากาศได้จากสิ่งต่างๆ รอบตัว เช่น เมฆ ท้องฟ้า ลม ฯลฯ ในเวลากลางวันเป็นช่วงเวลาที่ดวงอาทิตย์ขึ้นจนดวงอาทิตย์ตก คนส่วนใหญ่จะตื่นและทำงาน ส่วนฉันไปโรงเรียนหรือเล่น เวลากลางคืนเป็นช่วงเวลาที่ดวงอาทิตย์ตกจนดวงอาทิตย์ขึ้น ฉันและคนส่วนใหญ่จะนอนพักผ่อนตอนกลางคืน

3) สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติรอบตัวฉัน เช่น ต้นไม้ สัตว์ น้ำ หิน ดิน ทราย อากาศ ฯลฯ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตต้องได้รับการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นรอบๆตัวฉัน เช่น บ้านอยู่อาศัย ถนนหนทาง สวนสาธารณะ สถานที่ต่าง ๆ ฯลฯ เป็นสิ่งที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ทุกคนรวมทั้งฉันช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและรักษาสาธารณสุขสมบัติโดยไม่ทำลายและบำรุงรักษาให้ดีขึ้นได้

3.2.4 สิ่งต่าง ๆ รอบตัวเด็ก เด็กควรจะได้รู้จักสิ่งของเครื่องใช้ ยานพาหนะและการสื่อสารต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันของเด็ก ทั้งนี้เมื่อเด็กมีโอกาสนเรียนรู้แล้วเด็กควรเกิดแนวคิด ดังนี้

1) สิ่งต่างๆรอบตัวฉันส่วนใหญ่มีสี ยกเว้นกระจกใส พลาสติกใส น้ำบริสุทธิ์ อากาศบริสุทธิ์ ฉันเห็นสีต่างๆด้วยตา แสงสว่างช่วยให้ฉันมองเห็นสี สีมีอยู่ทุกหนทุกแห่งที่ฉันสามารถเห็น ตามดอกไม้ เสื้อผ้า อาหาร รถยนต์ และอื่น ๆ สีที่ฉันเห็นมีชื่อเรียกต่างๆกัน เช่น

แดง เหลือง น้ำเงิน ฯลฯ สีแต่ละสีทำให้เกิดความรู้สึกต่างกัน สีบางสีสามารถใช้เป็นสัญญาณ หรือสัญลักษณ์สื่อสารกันได้

2) สิ่งต่าง ๆ รอบตัวฉันมีชื่อ ลักษณะต่าง ๆ กัน สามารถแบ่งตามประเภท ชนิด ขนาด สี รูปร่าง พื้นผิว วัสดุ รูปเรขาคณิต ฯลฯ

3) การนับสิ่งต่าง ๆ ทำให้ฉันรู้จำนวนสิ่งของ และจำนวนนับนั้นเพิ่มหรือลดได้ ฉันเปรียบเทียบสิ่งของต่างๆ ตามขนาด จำนวน น้ำหนัก และจัดเรียงลำดับสิ่งของต่าง ๆ ตามขนาด ตำแหน่ง ลักษณะที่ตั้งได้

4) คนเราใช้ตัวเลขในชีวิตประจำวัน เช่น เงิน โทรศัพท์ บ้านเลขที่ ฯลฯ ฉันรวบรวมข้อมูลง่าย ๆ นำมาถ่ายทอดให้ผู้อื่นเข้าใจได้โดยนำเสนอด้วยรูปภาพ แผนภูมิ แผนผัง แผนที่ ฯลฯ

5) สิ่งที่ช่วยฉันในการชั่ง ตวง วัด มีหลายอย่าง เช่น เครื่องชั่ง ไม้บรรทัด สายวัด ถ้วยตวง ช้อนตวง เข็มนาฬิกา วัสดุ สิ่งของอื่น ๆ บางอย่างฉันอาจใช้การคาดคะเนหรือ กะประมาณ

6) เครื่องมือเครื่องใช้มีหลายชนิดและหลายประเภท เช่น เครื่องใช้ในการทำสวน การก่อสร้าง เครื่องใช้ภายในบ้าน ฯลฯ คนเราใช้เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ช่วยอำนวยความสะดวกในการทำงาน แต่ขณะเดียวกันต้องระมัดระวังในเวลาที่ใช้เพราะอาจเกิดอันตรายและเกิดความเสียหายได้ถ้าใช้ผิดวิธีหรือใช้ผิดประเภท เมื่อใช้แล้วควรทำความสะอาด และเก็บเข้าที่ให้เรียบร้อย

7) ฉันเดินทางจากที่หนึ่งไปยังที่หนึ่งได้ด้วยการเดินหรือใช้ยานพาหนะ พาหนะบางอย่างที่ฉันเห็นเคลื่อนที่ได้โดยการใช้เครื่องยนต์ ลม ไฟฟ้า หรือคนเป็นผู้ทำให้เคลื่อนที่ คนเราเดินทางหรือขนส่งได้ทั้งทางบก ทางน้ำ ทางอากาศ พาหนะที่ใช้เดินทาง เช่น รถยนต์ รถเมล์ รถไฟ เครื่องบิน เรือ ฯลฯ ผู้ขับขี่จะต้องได้รับใบอนุญาตขับขี่และทำตามกฎจราจรเพื่อความปลอดภัยของทุกคน และฉันต้องเดินบนทางเท้า ข้ามถนนตรงทางม้าลาย สะพานลอย หรือตรงที่มีสัญญาณไฟ เพื่อความปลอดภัยและต้องระมัดระวังเวลาข้าม

8) ฉันติดต่อสื่อสารกับบุคคลต่างๆ ได้หลายวิธี เช่น โดยการไปมาหาสู่ โทรศัพท์ โทรเลข จดหมาย จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ และฉันทราบข่าวความเคลื่อนไหวต่างๆ รอบตัวด้วยการสนทนา ฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ และอ่านหนังสือ หนังสือเป็นสื่อในการ ถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความรู้สึกไปยังผู้อ่าน ถ้าฉันชอบอ่านหนังสือ ฉันก็จะมีความรู้ ความคิดมากขึ้น ฉันใช้ภาษาทั้งฟัง พูด อ่าน เขียน เพื่อการสื่อความหมายในชีวิตประจำวัน

การจัดประสบการณ์

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย 3-5 ปี จะไม่จัดเป็นรายวิชา แต่จัดในรูปของ กิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เกิดการเรียนรู้ ได้พัฒนาทั้ง ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา กิจกรรมที่จัดให้เด็กในแต่ละวันอาจใช้ชื่อเรียก กิจกรรมแตกต่างกันไปในแต่ละหน่วยงาน แต่ทั้งนี้ประสบการณ์ที่จัดจะต้องครอบคลุม ประสบการณ์สำคัญที่กำหนดในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย และควรยืดหยุ่นให้มีสาระที่ควรเรียนรู้ ที่เด็กสนใจและสาระที่ควรเรียนรู้ที่ผู้สอนกำหนด เมื่อเด็กได้รับประสบการณ์สำคัญและทำ

กิจกรรมในแต่ละหัวเรื่องแล้วเด็กควรจะเกิดแนวคิดตามที่ได้เสนอแนะในหลักสูตรสำหรับการนำแนวคิดจากนวัตกรรมต่างๆมาใช้ในการจัดประสบการณ์ ผู้สอนต้องทำความเข้าใจนวัตกรรมนั้นๆ แต่ละนวัตกรรมจะมีจุดเด่นของตนเอง แต่โดยภาพรวมแล้วนวัตกรรม ส่วนใหญ่จะยึดเด็กเป็นสำคัญ การลงมือปฏิบัติจริงด้วยตัวเด็กจะเป็นหัวใจสำคัญในแต่ละนวัตกรรม ต่อไปนี้คือตัวอย่างของนวัตกรรมที่เข้ามามีบทบาทในสถานศึกษาปฐมวัย

การสอนแบบมอนเตสซอรี (Montessori) เป็นการสอนที่ริเริ่มโดย ดร.มาเรีย มอนเตสซอรี แพทย์หญิงชาวอิตาลี ซึ่งมีความเชื่อว่า จุดมุ่งหมายในการให้การศึกษาในระยะแรกแก่เด็กนั้นไม่ใช่การเอาความรู้ไปบอก แต่ควรปลูกฝังให้เด็กเจริญเติบโตไปตามความต้องการตามธรรมชาติของเด็กเอง ทั้งนี้ มอนเตสซอรีได้พัฒนาวิธีการสอน การจัดเตรียมสิ่งแวดล้อม และอุปกรณ์การสอนต่างๆขึ้นมาใช้ โดยหลักสูตรที่นำมาสอนเด็ก แบ่งได้ 5 หมวดใหญ่ๆ คือ ภาษา คณิตศาสตร์ วิชาการ ประสบการณ์ชีวิต และประสาทสัมผัส ส่วนวิธีการสอนจะใช้การสอน 3 ขั้นตอน ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้สอนความคิดรวบยอดใหม่ ด้วยการทำความเข้าใจ กับการสาธิตขั้นต้น ถ้าเด็กไม่เข้าใจขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง ครูจะเริ่มสาธิตให้ดูใหม่ เมื่อแน่ใจว่าเด็กเข้าใจสิ่งที่ทำให้เด็กดูแล้ว จึงจะดำเนินการขั้นตอนต่อไป(จิริระพันธ์ พูลพัฒน์ 2542 :40-54 อ้างถึงใน ภรณ์ คุรุรัตน์ 2542)

การสอนแบบโครงการ (Project Approach) คือ การที่เด็กศึกษาสืบค้นลงลึกในเรื่องที่เด็กสนใจหรือทั้งผู้สอนและเด็กสนใจ โดยเด็กเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ สืบค้นข้อมูลเพื่อหาคำตอบจากคำถามของตนเอง ภายใต้การช่วยเหลือ แนะนำ โดยการอำนวยความสะดวกและสนับสนุนจากผู้สอน แบ่งเป็น 3 ระยะคือระยะเริ่มต้นโครงการ ระยะพัฒนาโครงการ และระยะสรุปโครงการ ซึ่งในแต่ละระยะจะประกอบด้วยการอภิปราย การออกภาคสนาม การสืบค้น การนำเสนอ และการจัดแสดง

การสอนภาษาโดยรวม/ธรรมชาติ (Whole Language) นวัตกรรมนี้มีปรัชญา ความเชื่อว่าการสอนภาษาให้กับเด็กนั้นต้องเป็นการสอนภาษาที่สื่อความหมายกับเด็ก ผู้สอนต้องเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งการพูด การฟัง การอ่าน การเขียน เด็กจึงจะสามารถเรียนรู้ภาษาได้ดีและ เด็กควรอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยภาษาที่สื่อความหมาย มีการจัดสื่อเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านกระบวนการเล่นได้อย่างเป็นธรรมชาติที่สุด ไม่ใช่การทำแบบฝึกปฏิบัติ

การสอนตามแนวคิดวอลดอร์ฟ (Waldorf) แนวคิดนี้เชื่อว่า เด็กปฐมวัยเรียนรู้จากการ เลียนแบบ ผู้สอนต้องเป็นแบบอย่างที่ดีกับเด็ก จุดมุ่งหมายของวอลดอร์ฟ คือ ช่วยให้มีมนุษย์บรรลุ ศักยภาพสูงสุดที่ตนมี พัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่ดี มีสังคมที่สมบูรณ์ โดยเน้นในเรื่องจิตวิญญาณความรู้สึก เน้นการสร้างเจตคติในตัวเด็ก เน้นสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ที่ทำจากธรรมชาติ

การสอนตามแนวคิดนีโอ-ฮิวแมนนิส (Neo-Humanist) แนวคิดนี้เชื่อว่า เด็กเปรียบเสมือนกิ่งไม้ที่อ่อนๆที่ตัดได้ เพราะฉะนั้นจึงควรให้ความสนใจกับการศึกษาระดับอนุบาล ยิ่งกว่าการศึกษาระดับใดๆ การจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้นั้นเกิดจากศักยภาพ 4 ด้าน คือ ร่างกาย จิตใจ ความมีน้ำใจและวิชาการ กระบวนการเรียนรู้จะอาศัยหลัก 4 ข้อ คือคลื่นสมองต่ำ การประสานกันของเซลล์สมอง ภาพพจน์ต่อตนเองและการให้ความรู้สึก

ผู้สอนระดับปฐมวัยต้องศึกษาและทำความเข้าใจในหลักการจัดประสบการณ์ แนว
การจัดประสบการณ์ และรูปแบบการจัดกิจกรรมประจำวัน เพื่อนำหลักสูตรลงสู่การปฏิบัติ ดังนี้

1. หลักการจัดประสบการณ์

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ได้กำหนดหลักการจัดประสบการณ์ไว้ ดังนี้

- 1.1 จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมอย่าง
ต่อเนื่อง
- 1.2 เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่าง
บุคคล และบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่
- 1.3 จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกับกระบวนการและผลผลิต
- 1.4 จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของการจัด
ประสบการณ์

1.5 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

2. แนวทางการจัดประสบการณ์

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ได้ให้แนวทางการจัดประสบการณ์ คือ

- 2.1 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ คือเหมาะสมกับอายุ วุฒิ
ภาวะ และระดับพัฒนาการ เพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ
- 2.2 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้คือ เด็กได้
ลงมือกระทำ เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้เคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้น ทดลอง
และคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง
- 2.3 จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการ คือ บูรณาการทั้งทักษะและสาระการเรียนรู้
- 2.4 จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ริเริ่ม คิด วางแผน ตัดสินใจ ลงมือกระทำ และนำเสนอ
ความคิดโดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวก และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก
- 2.5 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่น กับผู้ใหญ่ภายใต้สภาพแวดล้อม ที่เอื้อต่อ
การเรียนรู้ในบรรยากาศที่อบอุ่นมีความสุขและเรียนรู้การทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่างๆกัน
- 2.6 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย
และอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก
- 2.7 จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีและทักษะการใช้ชีวิตประจำวันตลอดจน
สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ
- 2.8 จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าและประสบการณ์ที่เกิดขึ้นใน
สภาพจริงโดยไม่ได้คาดการณ์ไว้
- 2.9 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ทั้งการวางแผน การ
สนับสนุนสื่อการสอน การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินพัฒนาการ
- 2.10 จัดทำสารนิทัศน์ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของ
เด็กเป็นรายบุคคล นำข้อมูลที่ได้มาไตร่ตรองและใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กและการ
วิจัยในชั้นเรียน

3. การจัดกิจกรรมประจำวัน

กิจกรรมสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี สามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมประจำวันได้หลายรูปแบบ เป็นการช่วยให้ทั้งผู้สอนและเด็กทราบว่าแต่ละวันจะทำกิจกรรมอะไร เมื่อใด และอย่างไร การจัดกิจกรรมประจำวันมีหลักการจัดและขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน ดังนี้

3.1 หลักการจัดกิจกรรมประจำวัน

3.1.1 กำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของเด็กในแต่ละวันและยืดหยุ่นได้ตามความต้องการและความสนใจของเด็ก เช่น

วัย 3 ขวบ มีความสนใจช่วงสั้นประมาณ 8 นาที

วัย 4 ขวบ มีความสนใจอยู่ได้ประมาณ 12 นาที

วัย 5 ขวบ มีความสนใจอยู่ได้ประมาณ 15 นาที

3.1.2 กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิด ทั้งในกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ ไม่ควรใช้เวลาต่อเนื่องนานเกินกว่า 20 นาที

3.1.3 กิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเล่นเสรี เช่น การเล่นตามมุม การเล่นกลางแจ้ง ฯลฯ ใช้เวลาประมาณ 40-60 นาที

3.1.4 กิจกรรมควรมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมในห้องและนอกห้อง กิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก กิจกรรมที่เป็นรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่เด็กเป็นผู้ริเริ่มและผู้สอนเป็นผู้ริเริ่ม และกิจกรรมที่ใช้กำลังและไม่ใช้กำลัง จัดให้ครบทุกประเภท ทั้งนี้กิจกรรมที่ต้องออกกำลังกายควรจัดสลับกับกิจกรรมที่ไม่ต้องออกกำลังมากนัก เพื่อเด็กจะไม่เหนื่อยเกินไป

3.2 ขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน การเลือกกิจกรรมที่จะนำมาจัดในแต่ละวัน ต้องให้ครอบคลุมสิ่งต่อไปนี้

3.2.1 การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของ กล้ามเนื้อใหญ่ การเคลื่อนไหว และความคล่องแคล่วในการใช้วัยวะต่างๆ จึงควรจัดกิจกรรม โดยให้เด็กได้เล่นอิสระกลางแจ้ง เล่นเครื่องเล่นสนาม เคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะดนตรี

3.2.2 การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของ กล้ามเนื้อเล็ก การประสานสัมพันธ์ระหว่างมือและตา จึงควรจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้เล่น เครื่องเล่นสัมผัส เล่นเกมต่อภาพ ฝึกช่วยเหลือตนเองในการแต่งกาย หยิบจับช้อนส้อม ใช้อุปกรณ์ศิลปะ เช่น สีเทียน กรรไกร พู่กัน ดินเหนียว ฯลฯ

3.2.3 การพัฒนาอารมณ์ จิตใจ และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความเชื่อมั่น กล้าแสดงออก มีวินัยในตนเอง รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ประหยัด เมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน มีมารยาทและปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทยและศาสนาที่นับถือ จึงควรจัดกิจกรรมต่างๆผ่านการเล่นให้เด็กได้มีโอกาสตัดสินใจเลือก ได้รับการตอบสนองตามความต้องการ ได้ฝึกปฏิบัติโดยสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ตลอดเวลาที่โอกาสเอื้ออำนวย

3.2.4 การพัฒนาสังคมนิสัย เพื่อให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่ดี แสดงออกอย่างเหมาะสมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำวัน มี

นิสัยรักการทำงาน รู้จักระมัดระวังความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น จึงควรจัดให้เด็กได้ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างสม่ำเสมอ เช่น รับประทานอาหาร พักผ่อนนอนหลับ ขับถ่าย ทำความสะอาดร่างกาย เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่น ปฏิบัติตามกฎกติกาข้อตกลงของส่วนรวม เก็บของเข้าที่เมื่อเล่นหรือทำงานเสร็จ ฯลฯ

3.2.5 การพัฒนาการคิด เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดรวบยอด สังเกต จำแนก เปรียบเทียบ จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับเหตุการณ์ แก้ปัญหา จึงควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้สนทนา อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เชิญวิทยากรมาพูดคุยกับเด็ก ค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ทดลอง ศึกษา นอกสถานที่ ประกอบอาหาร หรือจัดให้เด็กได้เล่นเกมการศึกษาที่เหมาะสมกับวัยอย่าง หลากหลาย ฝึกการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันและในการทำกิจกรรมทั้งที่เป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม

3.2.6 การพัฒนาภาษา เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสใช้ภาษาสื่อสาร ถ่ายทอดความรู้สึกรัก ความนึกคิด ความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ที่เด็กมีประสบการณ์ จึงควรจัดกิจกรรมทางภาษาให้มีความหลากหลายในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มุ่งปลูกฝังให้เด็กรักการอ่าน และบุคลากรที่แวดล้อมต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงหลักการจัดกิจกรรมทางภาษาที่เหมาะสมกับเด็กเป็นสำคัญ

3.2.7 การส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกและเห็นความสวยงามของสิ่งต่างๆ รอบตัว โดยใช้กิจกรรมศิลปะและดนตรีเป็นสื่อ ใช้การเคลื่อนไหวและจังหวะตามจินตนาการ ให้ประดิษฐ์สิ่งต่างๆ อย่างอิสระตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็ก เล่นบทบาทสมมติในมุมเล่นต่าง ๆ เล่นน้ำ เล่นทราย เล่นก่อสร้างสิ่งต่างๆ เช่น แท่งไม้รูปทรงต่างๆ ฯลฯ

3.3 รูปแบบการจัดกิจกรรมประจำวัน

การจัดตารางกิจกรรมประจำวันสามารถจัดได้หลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในการนำไปใช้ของแต่ละหน่วยงานและสภาพชุมชน ที่สำคัญผู้สอนต้องคำนึงถึงการจัดกิจกรรมให้ครอบคลุมพัฒนาการทุกด้าน จึงขอเสนอแนะสัดส่วนเวลาในการพัฒนาเด็กแต่ละวัน ดังนี้

ตารางที่ 7 สัดส่วนเวลาในการพัฒนาเด็กแต่ละวัน

การพัฒนา	อายุ 3 ปี ชั่วโมง :วัน	4ปี ชั่วโมง :วัน	5 ปี ชั่วโมง :วัน
1. ทักษะพื้นฐานในชีวิตประจำวัน	3	2 1/2	2 1/4
2. การเล่นเสรี	1	1	1
3. การคิดและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์	1	1	1
4. กิจกรรมด้านสังคม (การทำงานร่วมกับผู้อื่น)	1/2	3/4	1
5. กิจกรรมพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่	3/4	3/4	3/4
6. กิจกรรมที่มีการวางแผนโดยผู้สอน	3/4	1	1
เวลาโดยประมาณ	7	7	7

หมายเหตุ

1. สัดส่วนของเวลาในแต่ละวันที่เสนอไว้สามารถปรับและยืดหยุ่นได้ ขึ้นอยู่กับผู้สอน และ สภาพการณ์ โดยยึดหลักการจัดกิจกรรมประจำวันประกอบ
2. ตัวอย่างข้อรายการการพัฒนาที่นำเสนอให้ความสำคัญกับทักษะพื้นฐานในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาปฐมวัยเป็นการศึกษาขั้นแรกๆ ที่ช่วยให้เด็กรู้จักช่วยเหลือตนเอง ในกิจวัตรประจำวัน ซึ่งช่วงเด็กอายุ 3 ปีต้องให้เวลาในการทำกิจวัตรประจำวันมาก และเมื่อเด็กอายุมากขึ้นเวลาที่ให้จะน้อยลงเพราะเด็กเกิดทักษะการช่วยเหลือตนเอง แต่กิจกรรมด้านสังคมเด็กที่อายุน้อยยังยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง ดังนั้นการให้เวลาในช่วงวัย 3 ขวบจึงให้เวลาน้อยและจะเพิ่มขึ้นเมื่อเด็กอายุมากขึ้น ทั้งนี้เพราะเด็กต้องการเวลาในการเล่น ทำกิจกรรมร่วมกับคนอื่นมากขึ้น เป็นการฝึกให้เด็กอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
3. การเล่นเสรีเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับเด็กปฐมวัย ช่วยฝึกเด็กให้รู้จักเลือกตัดสินใจ คิดแก้ปัญหา คิดสร้างสรรค์ ในแต่ละวัน เด็กทุกวัยควรมีโอกาสเล่นเสรี 1 ชั่วโมง : วัน
4. กิจกรรมที่ต้องมีการวางแผนโดยผู้สอน จะช่วยให้เด็กเกิดทักษะหรือความคิดรวบยอดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร เช่น ผู้สอนต้องการให้เด็กเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับผลไม้ ซึ่งผู้สอนต้องวางแผนกิจกรรมล่วงหน้า เวลาที่ใช้ในแต่ละวันที่กำหนดไว้ 3/4 ชั่วโมง (45 นาที) ในเด็กอายุ 3 ขวบ มิได้หมายความว่าผู้สอนสอนต่อเนื่อง 45 นาทีใน 1 กิจกรรม เพื่อให้เด็กเกิดความคิดรวบยอด ผู้สอนต้องพิจารณาว่าเด็กมีช่วงความสนใจสั้นจะต้องจัดแบ่งเวลาหลายช่วงให้เหมาะกับเด็กและเวลาที่เหลือ เด็กอาจถูกสอนความคิดรวบยอดเรื่องผลไม้ในกิจกรรมอื่นๆ ตัวอย่างตารางกิจกรรมประจำวัน ดังนี้

ตารางที่ 8 ตารางกิจกรรมประจำวัน

ตัวอย่างแบบที่ 1	ตัวอย่างแบบที่ 2
8.00-8.30 รับประทานอาหาร	8.30-9.00 รับประทานอาหาร
8.30-8.45 เคารพธงชาติ สวดมนต์	เคารพธงชาติ สวดมนต์
8.45-9.00 ตรวจสุขภาพ ไปห้องน้ำ	9.00-9.30 กิจกรรมดนตรีและจังหวะ
9.00-9.20 กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ	9.30-10.30 กิจกรรมเสรี
9.20-10.20 กิจกรรมสร้างสรรค์และการเล่นตามมุม	10.30-10.40 พัก(รับประทานอาหารว่าง)
10.20-10.30 พัก (ของว่างเช้า)	10.40-11.20 กิจกรรมกลางแจ้ง
10.30-10.45 กิจกรรมในวงกลม	11.20-11.30 พัก (ล้างมือ ล้างเท้า)
10.45-11.30 กิจกรรมกลางแจ้ง	11.30-11.50 กิจกรรมเสริมประสบการณ์
11.30-12.00 พัก(รับประทานอาหารกลางวัน)	11.50-13.00 พัก (รับประทานอาหารกลางวัน)
12.00-14.00 นอนพักผ่อน	13.00-15.00 นอนพักผ่อน
14.00-14.20 เก็บที่นอน ล้างหน้า	15.00-15.10 เก็บที่นอน ล้างหน้า

ตัวอย่างแบบที่ 1	ตัวอย่างแบบที่ 2
14.20-14.30 พัก (ของว่างบ่าย)	15.10-15.30 พัก (รับประทานอาหารว่างบ่าย)
14.30-14.50 เกมการศึกษา	15.30-15.50 เล่นนิทาน
14.50-15.00 เตรียมตัวกลับบ้าน	15.50-16.00 เตรียมตัวกลับบ้าน

ต่อไปนี้เป็นแนวทางการจัดกิจกรรมต่างๆ ซึ่งผู้สอนสามารถนำไปปรับใช้ได้หรือนำนวัตกรรมต่างๆมาปรับใช้ในการจัดกิจกรรมประจำวันตามความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมและสถานศึกษา

หมายเหตุ กิจกรรมที่จัดให้เด็กในแต่ละวันอาจใช้ชื่อเรียกกิจกรรมแตกต่างกันไปในแต่ละหน่วยงาน

1. กิจกรรมเสรี / การเล่นตามมุม

กิจกรรมเสรี/การเล่นตามมุมเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กเล่นอิสระตามมุมเล่นหรือ มุมประสบการณ์หรือศูนย์การเรียนรู้ ที่จัดไว้ในห้องเรียน เช่น มุมบล็อก มุมหนังสือ มุมวิทยาศาสตร์หรือมุมธรรมชาติศึกษา มุมบ้าน มุมร้านค้า เป็นต้น มุมต่างๆเหล่านี้เด็กมีโอกาสเลือกเล่นได้อย่างเสรีตามความสนใจและความต้องการของเด็ก ทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม อนึ่ง กิจกรรมเสรีนอกจากให้เด็กเล่นตามมุมแล้ว อาจให้เด็กเลือกทำกิจกรรมที่ผู้สอนจัดเสริมขึ้น เช่น เกมการศึกษา เครื่องเล่นสัมผัส กิจกรรมสร้างสรรค์ประเภทต่าง ๆ

การจัดกิจกรรมเสรี/การเล่นตามมุม อาจจัดได้หลายลักษณะ เช่น

1. จัดกิจกรรมเสรี โดยเปิดโอกาสให้เด็กเลือกทำกิจกรรมสร้างสรรค์ และเล่นตามมุมเล่นในช่วงเวลาเดียวกันอย่างอิสระ
2. จัดกิจกรรมเสรี โดยเน้นให้เด็กเลือกทำกิจกรรมสร้างสรรค์อย่างน้อย 1-2 อย่าง หรือตามข้อตกลงในแต่ละวัน
3. จัดกิจกรรมเสรี โดยการจัดมุมศิลปะหรือศูนย์ศิลปะให้เป็นส่วนหนึ่งของมุมเล่น หรือศูนย์การเรียนรู้ ฯลฯ

ข้อเสนอแนะ

1. ขณะเด็กเล่น ผู้สอนต้องคอยสังเกตความสนใจในการเล่นของเด็ก หากพบว่ามุมใดเด็กส่วนใหญ่ ไม่สนใจที่จะเล่นแล้ว ควรสับเปลี่ยนจัดสื่อมุมเล่นใหม่ เช่นมุมบ้าน อาจดัดแปลงหรือเพิ่มเติม หรือเปลี่ยนเป็นมุมร้านค้า มุมเสริมสวย มุมหมอ ฯลฯ
2. หากมุมใดมีจำนวนเด็กในมุมมากเกินไป ผู้สอนควรให้เด็กมีโอกาสคิดแก้ปัญหาหรือผู้สอนชักชวนให้แก้ปัญหาในการเลือกเล่นมุมใหม่
3. การเลือกเล่นมุม การเล่นมุมเดียวเป็นระยะเวลาานาน อาจทำให้เด็กขาดประสบการณ์การเรียนรู้ด้านอื่น ผู้สอนควรชักชวนให้เด็กเลือกมุมอื่น ๆ ด้วย
4. สื่อ เครื่องเล่นในแต่ละมุม ควรมีการสับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมเป็นระยะ เพื่อไม่ให้เด็กเกิดความเบื่อหน่าย เช่น เก็บหนังสือนิทานบางเล่มที่เด็กหมดความสนใจ และนำหนังสือนิทานใหม่มาวางแทน ฯลฯ

2. กิจกรรมสร้างสรรค์

กิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมที่ช่วยเด็กให้แสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการ โดยใช้ศิลปะ เช่น การเขียนภาพ การปั้น การฉีก-ปะ การตัดปะ การพิมพ์ภาพ การร้อย การประดิษฐ์ หรือวิธีการอื่นที่เด็กได้คิดสร้างสรรค์และเหมาะสมกับพัฒนาการ เช่น การเล่นพลาสติกสร้างสรรค์ การสร้างรูปจากกระดาษปึกหมุด ฯลฯ

การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ ควรจัดให้เด็กทำทุกวัน โดยอาจจัดวันละ 3-5 กิจกรรม ให้เด็กเลือกทำ อย่างน้อย 1-2 กิจกรรมตามความสนใจ

ข้อเสนอแนะ

1. การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ควรพยายามหาวัสดุท้องถิ่นมาใช้ก่อนเป็นอันดับแรก
2. ก่อนให้เด็กทำกิจกรรม ต้องอธิบายวิธีใช้วัสดุที่ถูกต้องให้เด็กทราบพร้อมทั้งสาธิตให้ดูจนเข้าใจ เช่น การใช้พู่กันหรือกาว จะต้องปาดพู่กันหรือกาวนั้นกับขอบภาชนะที่ใส่ เพื่อไม่ให้กาวหรือสีไหลเลอะเทอะ
3. ให้เด็กทำกิจกรรมสร้างสรรค์ประเภทใดประเภทหนึ่งร่วมกันในกลุ่มย่อย เพื่อฝึกให้เด็กรู้จักการวางแผน และการทำงานร่วมกันกับผู้อื่น
4. แสดงความสนใจในงานของเด็กทุกคน ไม่ควรมองผลงานเด็กด้วยความขบขัน และควรนำผลงานของเด็กทุกคนหมุนเวียนจัดแสดงที่ป้ายนิเทศ
5. หากพบว่าเด็กคนใดสนใจทำกิจกรรมอย่างเดียวตลอดเวลา ควรกระตุ้นเร้าและจูงใจให้เด็กเปลี่ยนทำกิจกรรมอื่นบ้าง เพราะกิจกรรมสร้างสรรค์แต่ละประเภทพัฒนาเด็ก แต่ละด้านแตกต่างกัน และเมื่อเด็กทำตามคำแนะนำได้ ควรให้แรงเสริมทุกครั้ง
6. เก็บผลงานชิ้นที่แสดงความก้าวหน้าของเด็กเป็นรายบุคคลเพื่อเป็นข้อมูลสังเกตพัฒนาการของเด็ก

3. กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ

การเคลื่อนไหวและจังหวะ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้เคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกายอย่างอิสระตามจังหวะ โดยใช้เสียงเพลง คำคล้องจอง ซึ่งจังหวะและดนตรีที่ใช้ประกอบ ได้แก่ เสียงตบมือ เสียงเพลง เสียงเคาะไม้ เคาะเหล็ก รำมะนา กลอง ฯลฯ มาประกอบการเคลื่อนไหว เพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ เด็กวัยนี้ร่างกายกำลังอยู่ในระหว่างพัฒนา การใช้ส่วนต่างๆ ของร่างกายยังไม่ผสมผสานหรือประสานสัมพันธ์กันอย่างสมบูรณ์ การเคลื่อนไหวของเด็กมีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. ช้า ได้แก่ การคืบ คลาน
2. เร็ว ได้แก่ การวิ่ง
3. นุ่มนวล ได้แก่ การไหว้ การบิน
4. ชิ่งชิ่ง ได้แก่ การกระต๊อบเท้าตึง ๆ ตีกลองตึง ๆ
5. ร่าเริงมีความสุข ได้แก่ การตบมือ หัวเราะ
6. เศร้าโศกเสียใจ ได้แก่ สีหน้า ท่าทาง

ทิศทางการเคลื่อนไหว

1. เคลื่อนไหวไปข้างหน้าและข้างหลัง
2. เคลื่อนไหวไปข้างซ้ายและข้างขวา
3. เคลื่อนตัวขึ้นและลง
4. เคลื่อนไหวรอบทิศ

รูปแบบการเคลื่อนไหว

1. การเคลื่อนไหวพื้นฐาน ได้แก่ การเคลื่อนไหวตามธรรมชาติของเด็ก มี 2 ประเภท
 - 1.1 การเคลื่อนไหวอยู่กับที่ ได้แก่ ตบมือ ผงกศีรษะ ขยับตา ชันเข่า เคาะเท้า
เคลื่อนไหวมือและแขน มือและนิ้วมือ เท้าและปลายเท้า
 - 1.2 การเคลื่อนไหวเคลื่อนที่ ได้แก่ คลาน คืบ เดิน วิ่ง กระโดด ควบม้า ก้าว
กระโดด
 2. การเลียนแบบ มี 4 ประเภท
 - 2.1 เลียนแบบท่าทางสัตว์
 - 2.2 เลียนแบบท่าทางคน
 - 2.3 เลียนแบบเครื่องยนต์กลไกและเครื่องเล่น
 - 2.4 เลียนแบบปรากฏการณ์ธรรมชาติ
 3. การเคลื่อนไหวตามบทเพลง ได้แก่ การเคลื่อนไหวหรือท่าทางประกอบ
เพลง เช่น เพลงไก่ เพลงข้ามถนน ฯลฯ
 4. การทำท่าทางกายบริหารประกอบเพลง ได้แก่ การทำท่าทางกายบริหารตาม
จังหวะและทำนองเพลง หรือคำคล้องจอง
 5. การเคลื่อนไหวเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ การเคลื่อนไหวที่让孩子คิดสร้างสรรค์ท่าทาง
ขึ้นเอง อาจขึ้นนำด้วยการป้อนคำถามเคลื่อนไหวโดยใช้อุปกรณ์ประกอบ เช่น ห่วงหาวาย แถบผ้า ริบบิ้น
ถุงทราย ฯลฯ
 6. การเล่นหรือการแสดงท่าทางตามคำบรรยาย เรื่องราว ได้แก่ การเคลื่อนไหวหรือ
แสดงท่าทางตามจินตนาการจากเรื่องราวหรือคำบรรยายที่ผู้สอนเล่า
 7. การปฏิบัติตามคำสั่งและข้อตกลงได้แก่ การเคลื่อนไหวหรือท่าทางตาม
สัญญา หรือคำสั่งตามที่ได้ตกลงไว้ก่อนเริ่มกิจกรรม
 8. การฝึกท่าทางเป็นผู้นำ ผู้ตาม ได้แก่ การเคลื่อนไหวหรือท่าทางจากความ
คิดสร้างสรรค์ของเด็กเอง แล้วให้เพื่อนปฏิบัติตามกิจกรรม
- ข้อเสนอแนะ
1. ควรเริ่มกิจกรรมจากการเคลื่อนไหวที่เป็นอิสระ และมีวิธีการที่ไม่ยุ่งยากมาก
นัก เช่น 让孩子ได้กระจายอยู่ภายในห้องหรือบริเวณที่ฝึก และให้เคลื่อนไหวไปตามธรรมชาติของเด็ก
 2. ควรให้เด็กได้แสดงออกด้วยตนเองอย่างอิสระและเป็นไปตามความนึกคิดของ
เด็กเอง ผู้สอนไม่ควรชี้แนะ

3. ควรเปิดโอกาสให้เด็กคิดหาวิธีเคลื่อนไหวทั้งที่ต้องเคลื่อนที่และไม่ต้องเคลื่อนที่ เป็นรายบุคคล เป็นคู่ เป็นกลุ่ม ตามลำดับและกลุ่มไม่ควรเกิน 5 – 6 คน

4. ควรใช้สิ่งของที่อยู่กับใกล้ตัวเด็ก เศษวัสดุต่าง ๆ เช่น กระดาษหนังสือพิมพ์ เศษผ้า ท่อนไม้ เข้ามาช่วยในการเคลื่อนไหวและให้จังหวะ

5. ควรกำหนดจังหวะสัญญาณนัดหมายในการเคลื่อนไหวต่าง ๆ หรือเปลี่ยนท่า หรือหยุดให้เด็กทราบเมื่อทำกิจกรรมทุกครั้ง

6. ควรสร้างบรรยากาศอย่างอิสระ ช่วยให้เด็กรู้สึกอบอุ่น เพลิดเพลิน และรู้สึกสบาย และสนุกสนาน

7. ควรจัดให้มีเกมการเล่นบ้างนาน ๆ ครั้ง เพื่อช่วยให้เด็กสนใจมากขึ้น

8. กรณีเด็กไม่ยอมเข้าร่วมกิจกรรม ผู้สอนไม่ควรใช้วิธีบังคับ ควรให้เวลาและโน้มน้าวให้เด็กสนใจเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ

9. หลังจากเด็กได้ออกกำลังเคลื่อนไหวร่างกายแล้วต้องให้เด็กพักผ่อน โดยอาจให้นอนเล่นบนพื้นห้อง นั่งพัก หรือเล่นสมมติเป็นตุ๊กตา อาจเปิดเพลงจังหวะช้าๆ เบาๆ ที่สร้างความรู้สึกให้เด็กอยากพักผ่อน

10. การจัดกิจกรรมควรจัดตามกำหนดตารางกิจวัตรประจำวัน และควรจัดให้เป็นที่น่าสนใจ เกิดความสนุกสนาน

4. กิจกรรมเสริมประสบการณ์ กิจกรรมในวงกลม

กิจกรรมเสริมประสบการณ์ กิจกรรมในวงกลม เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เด็กได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ ฝึกการทำงานและอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มทั้งกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่จัดมุ่งฝึกให้เด็กได้มีโอกาสฟัง พูด สังเกต คิดแก้ปัญหาใช้เหตุผลและฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเรื่องที่เรียน โดยจัดกิจกรรมด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น สนทนา อภิปราย สาธิต ทดลอง เล่านิทาน เล่นบทบาทสมมติ ร้องเพลง ท่องคำคล้องจอง ศึกษานอกสถานที่ เชิญวิทยากรมาให้ความรู้ ฯลฯ

การจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ สามารถจัดได้หลากหลายวิธี เช่น

1. การสนทนา อภิปราย เป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาในการพูด การฟัง รู้จักแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งสื่อที่ใช้อาจเป็นของจริง ของจำลอง รูปภาพ สถานการณ์จำลอง ฯลฯ

2. การเล่านิทาน เป็นการเล่าเรื่องต่าง ๆ ส่วนมากจะเป็นเรื่องที่เน้นการปลูกฝังให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม วิธีการนี้จะช่วยให้เด็กเข้าใจได้ดีขึ้น ในการเล่านิทานสื่อที่ใช้จะเป็นรูปภาพ หนังสือนิทาน หุ่น การแสดงท่าทางประกอบการเล่าเรื่อง

3. การสาธิต เป็นการจัดกิจกรรมที่ต้องการให้เด็กได้สังเกตและเรียนรู้ตามขั้นตอนของกิจกรรมนั้นๆ ในบางครั้งผู้สอนอาจให้เด็กอาสาสมัครเป็นผู้สาธิตร่วมกับผู้สอน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง เช่น การเพาะเมล็ด การเป่าลูกโป่ง การเล่นเกมการศึกษา ฯลฯ

4. การทดลอง / ปฏิบัติการ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เพราะได้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ได้สังเกตการเปลี่ยนแปลง ฝึกการสังเกต การคิดแก้ปัญหา และ

ส่งเสริมให้เด็กมีความอยากรู้อยากเห็นและค้นพบด้วยตนเอง เช่น การประกอบอาหาร การทดลองวิทยาศาสตร์ง่าย ๆ การเลี้ยงหนอนผีเสื้อ การปลูกพืช ฯลฯ

5. การศึกษานอกสถานที่ เป็นการจัดกิจกรรมที่ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงอีกรูปแบบหนึ่ง ด้วยการพาเด็กไปทัศนศึกษาสื่อต่างๆรอบสถานศึกษาหรือสถานที่นอกสถานศึกษาเพื่อเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์แก่เด็ก

6. การเล่นบทบาทสมมติ เป็นการให้เด็กเล่นสมมติตนเองเป็นตัวละครต่าง ๆ ตามเนื้อเรื่องในนิทานหรือเรื่องราวต่างๆ อาจใช้สื่อประกอบการเล่นสมมติเพื่อเร้าความสนใจและก่อให้เกิดความสนุกสนาน เช่น หุ่นสวมศีรษะ ที่คาดศีรษะรูปคนและสัตว์รูปแบบต่างๆ เครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์ของจริงชนิดต่าง ๆ

7. การร้องเพลง เล่นเกม ท่องคำคล้องจอง เป็นการจัดให้เด็กได้แสดงออกเพื่อความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและจังหวะ เกมที่นำมาเล่นไม่ควรเน้นการแข่งขัน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรยึดหลักการจัดกิจกรรมที่เน้นให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงและมีโอกาสค้นพบด้วยตนเองให้มากที่สุด

2. ผู้สอนควรยอมรับความคิดเห็นที่หลากหลายของเด็กและให้โอกาสเด็กได้ฝึกคิด

3. อาจเชิญวิทยากรมาให้ความรู้แทนผู้สอน เช่น พ่อแม่ ตำรวจ หมอ ฯลฯ จะช่วยให้เด็กสนใจและสนุกสนานยิ่งขึ้น

4. ในขณะที่เด็กทำกิจกรรม หรือหลังจากทำกิจกรรมเสร็จแล้ว ผู้สอนควรใช้คำถามปลายเปิดที่ชวนให้เด็กคิด ไม่ควรใช้คำถามที่มีคำตอบ “ใช่” “ไม่ใช่” หรือมีคำตอบให้เด็กเลือก และผู้สอนควรใจเย็นให้เวลาเด็กคิดคำตอบ

5. ช่วงระยะเวลาที่จัดกิจกรรมสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ให้คำนึงถึงความสนใจของเด็กและความเหมาะสมของกิจกรรมนั้น ๆ เช่น กิจกรรมการศึกษานอกสถานที่ การประกอบอาหาร การปลูกพืช อาจใช้เวลานานกว่าที่กำหนดไว้

5. กิจกรรมกลางแจ้ง

กิจกรรมกลางแจ้งเป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้มีโอกาสออกไปนอกห้องเรียนเพื่อออกกำลังกาย เคลื่อนไหวร่างกายและแสดงออกอย่างอิสระ โดยยึดความสนใจและความสามารถของเด็ก แต่ละคนเป็นหลัก กิจกรรมกลางแจ้งที่ผู้สอนควรจัดให้เด็กได้เล่น เช่น

5.1 การเล่นเครื่องเล่นสนาม

เครื่องเล่นสนาม หมายถึง เครื่องเล่นที่เด็กอาจปีนป่าย หมุน โยก ซึ่งทำออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น

5.1.1 เครื่องเล่นสำหรับปีนป่าย หรือตาข่ายสำหรับปีนเล่น

5.1.2 เครื่องเล่นสำหรับโยกหรือไกว เช่น ม้าไม้ ชิงช้า ม้านั่งโยก ไม้กระดก ฯลฯ

5.1.3 เครื่องเล่นสำหรับหมุน เช่น ม้าหมุน พวงมาลัยรถสำหรับหมุนเล่น

5.1.4 ราวโหนขนาดเล็กสำหรับเด็ก

5.1.5 ต้นไม้สำหรับเดินทรงตัว หรือไม้กระดานแผ่นเดียว

5.1.6 เครื่องเล่นประเภทล้อเลื่อน เช่น รถม้าล้อ รถลากจูง ฯลฯ

5.2 การเล่นทราย

ทรายเป็นสิ่งที่เด็กๆ ชอบเล่น ทั้งทรายแห้ง ทรายเปียก นำมาก่อเป็นรูปต่าง ๆ ได้ และสามารถนำวัสดุอื่นมาประกอบการเล่นตกแต่งได้ เช่น กิ่งไม้ ดอกไม้ เปลือกหอย ฟิมพ์ขนม ที่ตักทราย ฯลฯ

ปกติบ่อทรายจะอยู่กลางแจ้ง โดยอาจจัดให้อยู่ใต้ร่มเงาของต้นไม้หรือสร้างหลังคา ทำขอบกัน เพื่อมิให้ทรายกระจัดกระจาย บางโอกาสอาจพรมน้ำให้ชื้นเพื่อเด็กจะได้ก่อเล่น นอกจากนี้ ควรมีวิธีการปิดกั้นมิให้สัตว์เลี้ยงลงไปทำความสกปรกในบ่อทรายได้

5.3 การเล่นน้ำ

เด็กทั่วไปชอบเล่นน้ำมาก การเล่นน้ำนอกจากสร้างความพอใจและคลายความเครียดให้เด็กแล้วยังทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้อีกด้วย เช่น เรียนรู้ทักษะการสังเกต จำแนกเปรียบเทียบปริมาณ ฯลฯ

อุปกรณ์ที่ใส่น้ำอาจเป็นถังที่สร้างขึ้นโดยเฉพาะหรืออ่างน้ำวางบนขาตั้งที่มั่นคง ความสูงพอที่เด็กจะยืนได้พอดี และควรมีผ้าพลาสติกกันเสื้อผ้าเปียกให้เด็กใช้คลุมระหว่างเล่น

5.4 การเล่นสมมติในบ้านตุ๊กตาหรือบ้านจำลอง

เป็นบ้านจำลองสำหรับให้เด็กเล่น จำลองแบบจากบ้านจริงๆ อาจทำด้วยเศษวัสดุประเภทผ้าใบ กระสอบป่าน ของจริงที่ไม่ใช่แล้ว เช่น หม้อ เต้า ขาม อ่าง เตา ริด เครื่องครัว ตุ๊กตาสมมติเป็นบุคคลในครอบครัว เสื้อผ้าผู้ใหญ่ที่ไม่ใช่แล้วสำหรับผลัดเปลี่ยน มีการตกแต่งบริเวณใกล้เคียงให้เหมือนบ้านจริง ๆ บางครั้งอาจจัดเป็นร้านขายของ สถานที่ทำการต่าง ๆ เพื่อให้เด็กเล่นสมมติตามจินตนาการของเด็กเอง

5.5 การเล่นในมุมช่างไม้

เด็กต้องการการออกกำลังในการเคาะ ตอก กิจกรรมการเล่นในมุมช่างไม้นี้จะช่วยในการพัฒนากล้ามเนื้อให้แข็งแรง ช่วยฝึกการใช้มือและการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา นอกจากนี้ยังฝึกให้รักงานและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์อีกด้วย

5.6 การเล่นกับอุปกรณ์กีฬา

เป็นการนำอุปกรณ์กีฬามาให้เด็กเล่นอย่างอิสระหรือใช้ประกอบเกมการเล่นที่ให้อิสระแก่เด็กให้มากที่สุด ไม่ควรเน้นการแข่งขันเพื่อมุ่งหวังแพ้-ชนะ อุปกรณ์กีฬาที่นิยมนำมาให้เด็กเล่น เช่น ลูกบอล ห่วงยาง หนังสติ๊ก ฯลฯ

5.7 การเล่นเกมการละเล่น

กิจกรรมการเล่นเกมการละเล่นที่จัดให้เด็กเล่น เช่น เกมการละเล่นของไทย เกมการละเล่นของท้องถิ่น เช่น มอญซ่อนผ้า รีรีข้าวสาร แม่เง โพงพาง ฯลฯ การละเล่นเหล่านี้ ต้องใช้บริเวณที่กว้าง การเล่นอาจเล่นเป็นกลุ่มเล็ก/กลุ่มใหญ่ก็ได้

สรุปได้ว่าหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546 ซึ่งจัดการศึกษาให้กับเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 3 ปี และเด็กที่มีอายุระหว่าง 3-5 ปี เน้นการจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก เพื่อส่งเสริม

พัฒนาการทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ตามวัยเป็นความสามารถตามวัยของแต่ละบุคคลและเพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม

2. นโยบายการจัดการศึกษา และมาตรฐานการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.1 นโยบายการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย (2548 : 5-15) อธิบายถึงพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เป็นกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาของชาติมุ่งปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปะวิทยาการต่าง ๆ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ รวมทั้งในการจัดการศึกษาของรัฐให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนกำหนดให้การจัดการศึกษามี 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย สำหรับการศึกษาในระบบ มี 2 ระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดไม่น้อยกว่าสิบสองปี และการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยให้มีการบริหารและการจัดการศึกษาโดยรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งจัดให้มีมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ส่งเสริมการผลิต และพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา การระดมทรัพยากร และการลงทุนเพื่อการศึกษา ตลอดจนการนำเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาใช้ในการจัดการศึกษา กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น มีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนและกำกับดูแลการบริหารงานด้านต่าง ๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกรูปแบบ สามารถปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด ตลอดจนบรรลุผลตามเป้าหมาย ประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 บัญญัติสิทธิของประชาชนในด้านการศึกษา และการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึง มีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรมและฝึกอบรมตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระในการกำหนดนโยบาย การปกครอง บริหารงานบุคคล การเงิน และการคลัง มีอำนาจเป็นของตน โดยเฉพาะสำหรับการกำหนดอำนาจและหน้าที่ระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องคำนึงถึงการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่น

กระทรวงมหาดไทย ในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบในการกำกับดูแล ส่งเสริม สนับสนุนการบริหารการปกครองท้องถิ่น จึงได้จัดทำแนวนโยบายการจัดการศึกษาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2545 - 2559 ขึ้น ภายใต้กรอบแห่งบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 อีกทั้ง

พระราชบัญญัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละประเภท โดยครอบคลุมภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร และจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และ จัดทำแผนอีกทั้งเป็นแนวทางในการจัดและพัฒนาศึกษาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับศักยภาพตามความพร้อมและตรงตามความต้องการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ละรูปแบบ แต่ละแห่ง ให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และมีมาตรฐาน สามารถพัฒนาศักยภาพคนของท้องถิ่นให้มีคุณภาพต่อไป ดังนี้

1. นโยบายด้านความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เร่งรัดการศึกษาให้บุคคลมีสิทธิ และโอกาสเสมอกันในการเข้ารับบริการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่าสิบสองปี ให้ได้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ส่งเสริม สนับสนุน ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชนเอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

2. นโยบายด้านการจัดการศึกษาปฐมวัย

จัดการศึกษาให้เด็กปฐมวัยได้เข้ารับบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพส่งเสริมสนับสนุนให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถาบันประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นในท้องถิ่น มีสิทธิและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัย

3. นโยบายด้านคุณภาพมาตรฐานการศึกษา

พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานและจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับ และประเภทการศึกษา

4. นโยบายด้านระบบบริหารและการจัดการศึกษา

จัดระบบบริหารและการจัดการทางการศึกษาให้สอดคล้องกับระบบการจัดการศึกษาของชาติอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยมีเอกภาพในเชิงนโยบาย มีความหลากหลายในการปฏิบัติ อีกทั้งมีความพร้อมในการดำเนินการจัดการศึกษา และส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของเอกชนหรือรับฟังความคิดเห็นของเอกชน และประชาชน ประชามติพิจารณาด้วย

5. นโยบายด้านครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

วางแผนงานบุคคลเพื่อใช้ในการประสานข้อมูล และเป็นข้อมูลในการนำเสนอพิจารณาสรรหาบุคลากร พร้อมทั้งมีการประเมินผลการปฏิบัติงาน การพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสม กับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยมีสิทธิประโยชน์สวัสดิการ ค่าตอบแทนเพียงพอและเหมาะสม กับคุณภาพและมาตรฐานวิชาชีพชั้นสูง

6. นโยบายด้านหลักสูตร

ให้สถานศึกษาจัดทำรายละเอียด สารหลักสูตรแกนกลาง และสารหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสม ของแต่ละ

ระดับการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดี ของสังคมและชาติโดยคำนึงถึงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์

7. นโยบายด้านกระบวนการเรียนรู้

จัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนทุกคนมีจิตสำนึกในความเป็นไทยและสามารถเรียนรู้พัฒนาตนเองได้ โดยถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด การจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติ เต็มศักยภาพ ให้เป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และส่งเสริมให้ผู้สอน สามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับได้

8. นโยบายด้านทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

ระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทั้งด้านงบประมาณ การเงิน ทรัพยากรในประเทศจากรัฐ บุคคล องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น และต่างประเทศ มาใช้จัดการศึกษา และจัดสรรงบประมาณให้กับการศึกษา เพื่อให้มีการพัฒนาที่ยั่งยืน

9. นโยบายด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตและพัฒนาแบบเรียน เอกสารทางวิชาการ สื่อสิ่งพิมพ์อื่น วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอื่น โดยเร่งรัดพัฒนาขีดความสามารถในการผลิตจัดให้มีเงินสนับสนุน การผลิตและมีแรงจูงใจในการผลิต รวมถึงการพัฒนาและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ตลอดจนการสื่อสารทุกรูปแบบ สื่อตัวนำและโครงสร้างพื้นฐานอื่นที่จำเป็นต่อการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ วิทยุโทรคมนาคม และการสื่อสารในรูปแบบอื่น

10. นโยบายด้านการส่งเสริมกีฬา นันทนาการ และกิจกรรมเด็กเยาวชน

ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานด้านการกีฬา นันทนาการ กิจกรรมเด็กเยาวชน รวมทั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบบริการแก่เด็ก เยาวชน ประชาชนอย่างหลากหลาย พอเพียง และมีประสิทธิภาพ

11. นโยบายด้านการส่งเสริมอาชีพ

สนับสนุนส่งเสริม ช่วยเหลือ ให้มีการประกอบอาชีพอิสระที่ถูกต้องตามกฎหมาย จัดให้มีการรวมกลุ่มอาชีพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สนับสนุนการระดมทุนและการจัดการนำวิทยาการต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงการประกอบอาชีพ การจัดการด้านการตลาด ให้ได้มาตรฐานและความเหมาะสมตามสภาพท้องถิ่น

12. นโยบายด้านการศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญา

ท้องถิ่นบำรุงรักษา ส่งเสริมและอนุรักษ์ สถาบันศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีและ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดสังคมภูมิปัญญาแห่งการเรียนรู้และสังคมที่เอื้ออาทรต่อกัน สืบทอดวัฒนธรรมความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ความเป็นไทยและท้องถิ่น

สรุปได้ว่า นโยบายจัดการศึกษาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นนโยบายที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.

2545 ซึ่งแบ่งเป็น 12 ด้าน ได้แก่ ด้านความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านการจัดการศึกษาปฐมวัย ด้านคุณภาพมาตรฐานการศึกษา ด้านระบบบริหารและการจัดการศึกษา และด้านครู ณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ด้านกระบวนการเรียนรู้ ด้านทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา ด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ด้านการส่งเสริมกีฬา ด้านการส่งเสริมอาชีพ และด้านการศาสนา

2.2 มาตรฐานการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สำนักประสานและพัฒนากิจการการศึกษาท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย (2549 : 5 – 67) ได้กำหนดเครื่องมือประเมินมาตรฐานการบริหารงานด้านการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีจำนวน 24 มาตรฐาน 108 ตัวบ่งชี้ แบ่งออกเป็น มาตรฐานทางด้านปัจจัยทางการศึกษา (มฐ.1 – มฐ.5) มาตรฐานทางด้านกระบวนการทางการศึกษา (มฐ.6 – มฐ.13) มาตรฐานทางด้านผลผลิต (มฐ.14 – มฐ.24) และสำหรับการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แบ่งออกเป็น 12 มาตรฐาน 43 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ คือ

มาตรฐานที่ 1 ผู้ดูแลเด็กมีคุณธรรม จริยธรรม มีวุฒิ / ความรู้ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบ หมั่นพัฒนาตนเอง เข้ากับชุมชนได้ดี (สพฐ.9) (สมศ.8)

ตัวบ่งชี้ แบ่งออกเป็น 5 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

- 1.1 มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน
- 1.2 มีความรักเด็ก ชยัน อดทน
- 1.3 มีความมุ่งมั่นและอุทิศตนในการสอนและพัฒนาผู้เรียน
- 1.4 กำลังศึกษาระดับปริญญาตรีทางการศึกษาปฐมวัย / การศึกษา อนุบาลหรือจบการศึกษาระดับปริญญาตรีทางการศึกษาปฐมวัย / การศึกษาอนุบาลหรือเทียบเท่าขึ้นไป
- 1.5 หมั่นพัฒนาตนเอง หรือแสวงหาความรู้เพิ่มเติม

มาตรฐานที่ 2 ผู้ดูแลเด็กมีความสามารถในการจัดการประสบการณ์การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (สพฐ. 10) (สมศ. 9)

ตัวบ่งชี้ แบ่งออกเป็น 4 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

- 2.1 มีความรู้ความเข้าใจในหลักการการจัดการศึกษาปฐมวัย
- 2.2 มีความรู้ความเข้าใจจิตวิทยาและพัฒนาการเด็ก
- 2.3 มีความสามารถในการจัดประสบการณ์ การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- 2.4 มีการประเมินพัฒนาการที่สอดคล้องกับสภาพจริงเหมาะสม ตามวัย

มาตรฐานที่ 3 ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีคุณธรรม จริยธรรม มีภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการบริหารจัดการ (สพฐ. 11) (สมศ. 10)

ตัวบ่งชี้ แบ่งออกเป็น 3 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

- 3.1 มีคุณธรรม จริยธรรม และปฏิบัติตามจรรยาวิชาชีพ
- 3.2 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับเด็ก ผู้ดูแลเด็ก ผู้ปกครอง และชุมชน

3.3 มีวิสัยทัศน์ และภาวะความเป็นผู้นำ

มาตรฐานที่ 4 ผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผู้ดูแลเด็ก และผู้เรียนมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองและชุมชน

ตัวบ่งชี้ แบ่งออกเป็น 2 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

4.1 ผู้ปกครองและชุมชนในพื้นที่ตั้งของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีความพึงพอใจคุณภาพของผู้เรียน

4.2 ผู้ปกครองและชุมชนในพื้นที่ตั้งของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีความพึงพอใจผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและผู้ดูแลเด็กในการให้คำปรึกษาแนะนำตลอดจนการช่วยเหลือด้านอื่น ๆ แก่ชุมชน และส่วนร่วม

มาตรฐานที่ 5 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตัวบ่งชี้ แบ่งออกเป็น 2 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

5.1 ส่งเสริมให้ผู้ดูแลเด็กจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

5.2 ส่งเสริมพัฒนานวัตกรรมการจัดประสบการณ์การเรียนรู้และสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 6 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย

ตัวบ่งชี้ แบ่งออกเป็น 5 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

6.1 จัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการทางสมอง ตอบสนองความสนใจและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน

6.2 จัดกิจกรรมส่งเสริมค่านิยมที่ดีงาม

6.3 จัดกิจกรรมส่งเสริมความสามารถด้านดนตรี ศิลปะและการเคลื่อนไหว

6.4 จัดกิจกรรมสืบสานและสร้างสรรค์ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาไทย

6.5 จัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย

มาตรฐานที่ 7 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการที่ส่งเสริมสุขภาพอนามัย และความปลอดภัยของผู้เรียน

ตัวบ่งชี้ แบ่งออกเป็น 3 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

7.1 จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และส่งเสริมประสบการณ์ชีวิตของผู้เรียน

7.2 มีการให้บริการที่ส่งเสริมสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของผู้เรียน

7.3 จัดห้องเรียน พื้นที่สีเขียว สนามเด็กเล่น และสิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอให้อยู่ในสภาพใช้งานได้ดี

มาตรฐานที่ 8 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการร่วมมือกันระหว่างบ้าน องค์กรศาสนา สถาบันทางวิชาการ องค์กรภาครัฐและเอกชน เพื่อพัฒนาวิธีการเรียนรู้ในชุมชน

ตัวบ่งชี้ แบ่งออกเป็น 3 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

8.1 ผู้ปกครองมีความพึงพอใจในความสะดวก ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและ การให้บริการด้านสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ วิชาการและอื่น ๆ ของสถานศึกษาแก่ชุมชน

8.2 เป็นแหล่งวิทยาการในการให้ความรู้และบริการ

มาตรฐานที่ 9 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ (สมศ. 1)

ตัวบ่งชี้ แบ่งออกเป็น 4 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

9.1 มีวินัย ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และปฏิบัติตามข้อตกลงเบื้องต้น

9.2 มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

9.3 ประหยัด ใช้สิ่งของส่วนตนและส่วนรวมอย่างคุ้มค่า

9.4 มีมารยาท ปฏิบัติตนตามวัฒนธรรม

มาตรฐานที่ 10 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร (สมศ. 5)

ตัวบ่งชี้ แบ่งออกเป็น 5 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

10.1 มีทักษะในการใช้กล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก

10.2 มีทักษะในการใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5

10.3 มีทักษะในการสื่อสารที่เหมาะสมกับวัย

10.4 มีทักษะในการสังเกตและสำรวจ

10.5 มีความรู้ในเรื่องตนเอง บุคคลที่เกี่ยวข้อง ธรรมชาติและสิ่งต่าง ๆ รอบตัว

มาตรฐานที่ 11 ผู้เรียนมีสุขอนามัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี

ตัวบ่งชี้ แบ่งออกเป็น 4 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

11.1 มีสุขอนามัยในการดูแลสุขภาพ ป้องกันไม่ให้เกิดอุบัติเหตุต่อตนเองและผู้อื่น

11.2 มีน้ำหนัก ส่วนสูง และมีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์

11.3 มีความมั่นใจ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม

11.4 ร่าเริงแจ่มใส มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อน ผู้ดูแลเด็ก และผู้อื่น

มาตรฐานที่ 12 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และการ

เคลื่อนไหว

ตัวบ่งชี้ แบ่งออกเป็น 3 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

12.1 สนใจและร่วมกิจกรรมด้านศิลปะ

12.2 สนใจและร่วมกิจกรรมด้านดนตรีและการเคลื่อนไหว

12.3 สนใจและร่วมกิจกรรมการออกกำลังกาย

สรุปได้ว่า มาตรฐานการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำหนดขึ้นจาก กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย เพื่อเป็นเครื่องมือประเมินมาตรฐานการบริหารงานด้านการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้ได้มาตรฐาน ซึ่งมีจำนวน 24 มาตรฐาน 108 ตัวบ่งชี้ แบ่งออกเป็น มาตรฐานทางด้านปัจจัยทางการศึกษา (มฐ. 1 – มฐ. 5) มาตรฐานทางด้านกระบวนการทางการศึกษา (มฐ. 6 – มฐ. 13) มาตรฐานทางด้านผลผลิต (มฐ. 14 – มฐ. 24) และสำหรับการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แบ่ง ออกเป็น 12 มาตรฐาน 43 ตัวบ่งชี้ เป็นต้น

3. การจัดการศึกษาระดับปฐมวัย

การจัดการศึกษาปฐมวัยไม่เป็นการศึกษาภาคบังคับแต่ก็เป็นการจัดการศึกษาให้แก่เด็กในระยะแรก ที่มุ่งเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กเพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาทุกด้านอย่างครอบคลุม อันได้แก่ การส่งเสริมพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา รวมทั้งพัฒนาคุณธรรมและเสริมสร้างบุคลิกภาพที่เหมาะสม เพื่อเป็นพื้นฐานไปสู่การดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุขและมีความพร้อมในการเรียนรู้ในขั้นต่อไปได้ตามศักยภาพของตน

3.1 ความหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัย

Bredenkamp and Copple (2006) การจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึงการจัดการศึกษาสำหรับเด็กแรกเกิดจนถึงอายุ 6 ปี การจัดการศึกษาปฐมวัยในประเทศไทยจะมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันไป คือ การศึกษาก่อนวัยเรียน การอนุบาลศึกษา ปฐมวัยศึกษา การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา การศึกษาระดับเด็กเล็ก การศึกษาปฐมวัย ซึ่งไม่ว่าจะเรียกชื่ออย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาในระดับนี้ก็คือการจัดการศึกษาสำหรับเด็กแรกเกิดจนถึงอายุ 6 ปี การจัดการศึกษาในระดับนี้ เป็นการวางพื้นฐานทางการศึกษาให้แก่เด็กในระยะเริ่มต้น โดยมุ่งเตรียมความพร้อมเพื่อส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา มีบุคลิกภาพที่เหมาะสมตามวัยให้พร้อมที่จะเรียนในระดับต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม ความหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัยในต่างประเทศ เช่น อเมริกา จะหมายถึง “โปรแกรมการศึกษาที่จัดให้แก่เด็กแรกเกิด - 8 ปี”

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546 : 50) ให้ความหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การจัดในสถานะของการอบรมเลี้ยงดู และให้การศึกษาแก่เด็กทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา ตามวัยและความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้ในการจัดการศึกษา สำหรับเด็กปฐมวัยต้องอาศัยแนวคิดและหลักการ เป็นแนวทางในการจัดการศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษาบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ และได้สรุปแนวคิดในการจัดการศึกษาก่อนประถมศึกษา ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

1. เด็ก การจัดการศึกษาต้องให้ความสำคัญกับตัวเด็กในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดู การปลูกฝัง การฝึก และการให้เด็กได้ปฏิบัติจริง สิ่งแวดล้อมและสิ่งที่จะช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ของเด็ก

2. ผู้บริหาร จะต้องเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของเด็ก หลักสูตรก่อนประถมศึกษา หลักการจัดการศึกษาอย่างละเอียด การเลือกครูและผู้ปฏิบัติงานกับเด็กได้อย่างเหมาะสม ส่งเสริมให้ครูและผู้ปฏิบัติงานกับเด็กได้อย่างเหมาะสม ส่งเสริมให้ครูและผู้ปฏิบัติงานกับเด็กพัฒนาความรู้ให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ

3. การดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ให้สอดคล้องเหมาะสม ได้แก่ การจัดอาคารสถานที่ที่มีครูอนุบาล วิชาการอบรมเลี้ยงดู เครื่องเล่น เครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ การจัดกิจกรรมประจำวัน และความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน เพื่อการพัฒนาและการให้การศึกษาแก่เด็ก

4. การปรับปรุงหลักสูตร ในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ได้มีการพัฒนาแนวการจัดประสบการณ์ โดยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรปฐมวัย

วัฒนา ปุณณฤทธิ (2553 : 7) การศึกษาปฐมวัยคือการจัดการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อการพัฒนาการในเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 8 ขวบหรือชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 การจัดการเด็กในที่นี้รวมถึงการจัดการศึกษาแบบเป็นทางการ(formal group settings) และการจัดการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ(informal group settings) เพราะการเรียนรู้ของเด็กในช่วงวัยดังกล่าวถือเป็นรากฐานของการเรียนรู้ในอนาคต

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การจัดการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อการพัฒนาการในเด็ก การอบรมเลี้ยงดู และให้การศึกษาแก่เด็กทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา ตามวัยและความสามารถของแต่ละบุคคล การจัดการศึกษาในระดับนี้ เป็นการวางพื้นฐานทางการศึกษาให้แก่เด็กในระยะเริ่มต้น โดยมุ่งเตรียมความพร้อมเพื่อส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา มีบุคลิกภาพที่เหมาะสมตามวัยให้พร้อมที่จะเรียนในระดับต่อไป เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

3.2 ความสำคัญของการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาหรือปฐมวัย

นภเนตร ธรรมบวร (2549 : 191) ได้ให้ความสำคัญของการศึกษาระดับปฐมวัยไว้ว่า เป็นการจัดการศึกษาก่อนภาคบังคับที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในอันที่จะช่วยส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยได้รับการพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม สอดคล้องกับวัยและพัฒนาการเพราะเป็นวัยที่มีอัตราในการเจริญเติบโตสูงสุดสามารถพัฒนาได้อย่างเต็มที่หากได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างถูกต้อง

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2550 :17-24) ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาปฐมวัยเป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการดูแล และการศึกษาที่จัดให้กับเด็กแรกเกิดถึงอายุ 8 ปีซึ่งอยู่ในช่วงวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงและเจริญงอกงาม ในด้านการพัฒนาการมุ่งให้เด็กได้เข้าถึงความเป็นจริงของอารมณ์ตระหนักถึงทักษะทางสังคมและพัฒนาภาวะสร้างสรรค์ รู้จักตนเองภาคภูมิใจในตนเองและมั่นใจในตนเอง (Gordon and Browne) การศึกษาในระดับนี้จึงถูกเรียกว่า เป็น “การศึกษาและการอบรมดูแล” ไปด้วยเช่นกัน

พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ (2551: 45) ความสำคัญของการศึกษาระดับปฐมวัยไว้ว่า เป็นการจัดการศึกษาก่อนภาคบังคับที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในอันที่จะช่วยส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยได้รับการพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม สอดคล้องกับวัยและพัฒนาการเพราะเป็นวัยที่มีอัตราในการเจริญเติบโตสูงสุดสามารถพัฒนาได้อย่างเต็มที่หากได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างถูกต้องกรมส่งเสริม

วัฒนา ปุณณฤทธิ (2553 : 15) ความสำคัญของการศึกษาปฐมวัยคือการศึกษาที่ครูจะสอนได้ดีนั้นจำเป็นต้องศึกษาเด็ก ยิ่งกว่านั้นงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการทางสมองมนุษย์ยังเน้นความสำคัญของการศึกษาปฐมวัยโดยเฉพาะในช่วงของ 5 ปีแรกของชีวิตว่าเป็นช่วงเวลาที่ดีที่สุด

สำหรับการเรียนรู้ และเด็กจำเป็นต้องได้รับการดูแล เอาใจใส่จากพ่อแม่หรือผู้ดูแลตั้งแต่แรกเกิด โดยการให้ความรัก การโอบกอด สัมผัส พุดคุย และเล่นกับเด็กเพื่อให้สมองของเด็กได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ตามศักยภาพ การเข้าใจพัฒนาเด็กส่งผลต่อครูผู้สอนหลายประการ ผลดีประการหนึ่งคือ ช่วยให้ครูเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของเด็กได้ดียิ่งขึ้น ยังสามารถวางแผนหลักสูตร การเรียนการสอนได้เหมาะสมกับเด็กแต่ละคนได้มากขึ้น ศักยภาพ การเข้าใจพัฒนาเด็ก ส่งผลต่อครูผู้สอนหลายประการ ผลดีประการหนึ่งคือ ช่วยให้ครูเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของเด็กได้ดียิ่งขึ้น ยังสามารถวางแผนหลักสูตร การเรียนการสอนได้เหมาะสมกับเด็กแต่ละคนได้มากขึ้น

การปกครองท้องถิ่น (2554 :19) ได้จัดการศึกษาให้เด็กปฐมวัย เป็นการศึกษาที่มีการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมสติปัญญา คุณธรรมและจริยธรรม ที่พึงประสงค์ อยู่ร่วมในสังคมอย่างปกติสุข ให้มีความพร้อมที่จะเข้ารับการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา หรือปฐมวัย เป็นการจัดการศึกษาที่ก่อนภาคบังคับที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ช่วยส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยได้รับการพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม สอดคล้องกับวัยและพัฒนาการ การพัฒนาการมุ่งให้เด็กได้เข้าถึงความเป็นจริงของอารมณ์ ตระหนักถึงทักษะทางสังคมและพัฒนาภาวะสร้างสรรค์

3.3 รูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัย

การจัดการศึกษาปฐมวัยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลายหน่วยงาน จึงมีการจัดการศึกษาในรูปแบบที่แตกต่างกันไปทั้งในเรื่องของการจัดชั้นเรียนเวลาเรียนและวัยของเด็กที่เข้าเรียน ดังนี้

3.3.1 สถานรับเลี้ยงเด็ก หมายถึงสถานที่รับเลี้ยงดูเด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดโดยรับเลี้ยงเฉพาะช่วงหนึ่ง ๆ เช่นแรกเกิด - อายุ 2 ปี หรืออายุ 2-3 ปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับรูปแบบการดำเนินงานและ วัตถุประสงค์ของการดำเนินงานของแต่ละหน่วยงาน

3.3.2 ศูนย์เด็กเล็ก หรืออาจเรียกว่า ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ หรืออาจจะเรียกอย่างอื่นอีก แม้ว่าศูนย์เด็กเล็กจะมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปในแต่ละหน่วยงาน แต่มีลักษณะการดำเนินงานที่คล้ายคลึงกัน คือมุ่งให้เป็นสถานที่อบรมเลี้ยงดูเด็กตั้งแต่ช่วงอายุ 2-6 ปี ลักษณะของงานให้บริการเน้นการดูแลสุขภาพอนามัยให้สวัสดิศึกษาและส่งเสริมให้พัฒนาในด้านสังคม อารมณ์ ร่างกาย และด้านสติปัญญา

3.3.3 โรงเรียน โรงเรียนที่ให้การศึกษาแก่เด็กวัยนี้คือ โรงเรียนอนุบาล เป็นการจัดการศึกษาแบบมีระบบ รับเด็กตั้งแต่อายุ 2 ปี 6 เดือน - 6 ปี ซึ่งยึดหยุ่นไปตามหน่วยงานที่โรงเรียนสังกัด เช่น โรงเรียนเอกชนส่วนใหญ่จะมีหลักสูตรอนุบาล 3 ปี รับเด็กตั้งอายุ 3 - 6 ปี หรือในบางแห่งอาจเริ่มรับเด็กตั้งแต่อายุ 2 ปี โรงเรียนอนุบาลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ

ประถมศึกษาแห่งชาติใช้หลักสูตร 2 ปี รับเด็กตั้งแต่อายุ 4 – 5 ปี ส่วนโรงเรียนอีกลักษณะหนึ่งคือ โรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนชั้น เด็กเล็กหลักสูตร 1 ปี รับเด็กอายุ 5 – 6 ปี

ดังที่กล่าวมาแล้วจะเห็นว่าการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยนี้ สามารถจัดได้หลายรูปแบบ มีหน่วยงานที่จัดหลายหน่วยงานและเรียกชื่อต่างกัน ดังนั้นจึงมีนักรักศึกษาหลายท่านที่กำหนดให้การศึกษาปฐมวัยเป็นการศึกษาสำหรับเด็กวัย 3 – 6 ปี โดยกำหนดอายุเริ่มต้นที่วัย 3 ขวบ เพราะเป็นวัยที่เข้ารับการศึกษาระบบ โรงเรียนอนุบาล อย่างไรก็ตามการศึกษาสำหรับเด็กวัยนี้สามารถเริ่มต้นได้จากครอบครัวหรือหน่วยงานอื่นที่ไม่ใช่โรงเรียนอนุบาล การศึกษาปฐมวัยในประเทศไทยจึงหมายถึงรวมถึงการจัดการศึกษาและการอบรมเลี้ยงดูเด็กตั้งแต่วัยแรกเกิดจนถึงอายุ 6 ปี ซึ่งเป็นความหมายที่นิยมใช้กันในปัจจุบัน

3.4 จุดมุ่งหมายของการศึกษาระดับปฐมวัย

กรมวิชาการ(2540 : 55) เด็กเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า ซึ่งจะเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่เป็นพลเมืองของชาติสืบไปเพราะการพัฒนาคนจะต้องกระทำต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาเด็กซึ่งเป็นอนาคตของชาติจะต้องเริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงวัยที่เกิด การเรียนรู้มากที่สุดในชีวิต การเรียนรู้เหล่านี้มีอิทธิพลต่อชีวิตในอนาคตของเด็กเป็นอย่างมาก การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยนี้ จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และคุณลักษณะตามวัยซึ่งได้แก่การมีพัฒนาการในทุก ๆ ด้านเหมาะสมตามวัย

คุณลักษณะที่พึงประสงค์

1. มีร่างกายเจริญเติบโตตามวัย ตามเกณฑ์มาตรฐาน
2. มีความสามารถในการใช้อวัยวะของร่างกายได้ประสานสัมพันธ์กัน
3. มีความสุข ร่าเริงแจ่มใส อารมณ์มั่นคง สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม

ได้

4. มีความเข้าใจและสามารถใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมายได้เหมาะสมตามวัย
- เด็กวัย 1-3 ปี คุณลักษณะที่พึงประสงค์

1. มีร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์ เจริญเติบโตตามวัยมีพฤติกรรมอนามัยที่เหมาะสม

เหมาะสม

2. มีสุขภาพจิตดี ยิ้มแย้ม แจ่มใส มีความสุขและมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและ

ผู้อื่น

3. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
4. เล่นและทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
5. มีความสามารถในการใช้ภาษาได้เหมาะสมตามวัย
6. มีความสนใจต่อการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว

เด็กวัย 3 – 6 ปี คุณลักษณะที่พึงประสงค์

1. มีสุขภาพดี เจริญเติบโตตามวัยและมีพฤติกรรมอนามัยที่เหมาะสม

2. ใช้กล้ามเนื้อใหญ่กล้ามเนื้อเล็กได้อย่างคล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน
3. ร่าเริง แจ่มใส มีความสุข และมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น
4. มีคุณธรรมและจริยธรรม มีวินัยในตนเอง และมีความรับผิดชอบ
5. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับสภาพและวัย
6. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมในท้องถิ่น และความเป็นไทย
8. ใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย
9. มีความสามารถในการคิด การแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัยและมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ สิ่งต่าง ๆ
10. มีจินตนาการและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

สรุปมีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และคุณลักษณะตามวัยซึ่งได้แก่การมีพัฒนาการในทุก ๆ ด้านเหมาะสมตามวัย เป็นเด็กในช่วงวัยที่สำคัญที่เด็กจะเกิดการเรียนรู้มากที่สุดในชีวิตเป็นช่วงวัยของการวางรากฐานและเตรียมตัวเพื่อชีวิต เพื่อที่จะได้เจริญเติบโตเป็นทรัพยากรบุคคลที่มี คุณค่าของประเทศชาติ

3.5 การบริหารการศึกษาระดับปฐมวัย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546 : 55-58) ให้ความสำคัญ ของการบริหารงานการศึกษาปฐมวัย ต้องมีการจัดระบบงานบริหารในศูนย์ต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้ศูนย์เด็กนั้น ๆ สามารถจัดดำเนินงานได้อย่างราบรื่น และมีประสิทธิภาพ กล่าวโดยสรุป การบริหารการศึกษาปฐมวัยมีความสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1. มีการดำเนินงานอย่างมีระบบเป็นระเบียบเรียบร้อย
2. ดำเนินงานให้ตรงตามเป้าหมาย ไม่หลงทาง
3. ช่วยเหลือประหยัดทั้งกำลังคน วัสดุอุปกรณ์ และเวลา
4. บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการศึกษาปฐมวัยประกอบด้วยงานหลัก 6 งาน แต่ละงานมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน ดังนี้

1. การบริหารงานด้านวิชาการ งานบริหารงานด้านวิชาการเป็นงานหลักที่สำคัญที่สุด จุดมุ่งหมายของการบริหารด้านวิชาการเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัย มีดังนี้
 - 1.1 เพื่อวางแผนในการดำเนินงานการจัดชั้นเด็กเล็กของโรงเรียน
 - 1.2 เพื่อจัดทำโครงการสอนให้เป็นที่ไปตามหลักสูตรและปรับปรุงใช้ให้

เหมาะสม

- 1.3 เพื่อจัดหาสื่อการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

- 1.4 เพื่อนิเทศและควบคุมการสอนของครูให้ดำเนินไปตามโครงการ
- 1.5 เพื่อจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นการส่งเสริมการเรียนการสอน
- 1.6 เพื่อดำเนินการวัดและประเมินผลพัฒนาการของเด็กปฐมวัยให้ถูกต้องตามที่กำหนดไว้ในคู่มือครู
- 1.7 เพื่อสนับสนุนให้มีการค้นคว้า ทดลอง ปรับปรุงวิธีการสอน
2. งานด้านบุคลากร การบริหารงานบุคลากรในโรงเรียนเป็นหัวใจของการบริหาร เพราะงานทุกชนิดของหน่วยงานทุกประเภทในโรงเรียนจะดำเนินไปด้วยดีมีประสิทธิภาพ และสำเร็จตามเป้าหมาย มีจุดมุ่งหมายที่ควรยึดในการบริหารดังนี้
 - 2.1 เพื่อกำหนดแนวทางเกี่ยวกับบุคคลที่จะต้องดำเนินงานของปฐมวัยเป็นแนวทางปฏิบัติของบุคคลที่รับผิดชอบ
 - 2.2 เพื่อจัดแบ่งหน่วยงานที่จะต้องทำหน้าที่รับผิดชอบเฉพาะเกี่ยวกับการเรียนการสอน
 - 2.3 เพื่อการบังคับบัญชาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับโครงการจัดการศึกษาปฐมวัย ซึ่งรวมถึงการที่จะให้บุคลากรทำงาน โดยความเข้าใจและให้ได้ผลดี
 - 2.4 เพื่อควบคุมให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องปฏิบัติงานตามแผนและนโยบาย
3. งานบริหารด้านกิจการนักเรียน งานบริหารด้านกิจการนักเรียนเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ มีจุดมุ่งหมายในการบริหารดังนี้
 - 3.1 เพื่อศึกษา กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือเกณฑ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับการดำเนินงานเรื่องการจัดชั้นเรียนในระดับปฐมวัย
 - 3.2 เพื่อจัดทำเขตบริการของโรงเรียนที่สามารถให้บริการเรื่องการเปิดชั้นเด็กปฐมวัยของโรงเรียนแก่ชุมชน
 - 3.3 เพื่อจัดการบริหารเรื่องสุขภาพ อาหารกลางวัน
 - 3.4 เพื่อปฐมนิเทศผู้ปกครองนักเรียนในวันเปิดเรียนวันแรก
 - 3.5 เพื่อส่งเสริมกิจกรรมให้เด็กปฐมวัยมีวัฒนธรรมและจริยธรรมที่ดี
4. งานบริหารด้านธุรการ การเงินและพัสดุ งานบริหารโรงเรียนนอกจากจะเป็นการปรับปรุงยกระดับของโรงเรียนตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา การปฏิบัติงานในกิจการประจำวันทุกอย่างต้องถูกต้องตามหลักวิชาการ และระเบียบต่าง ๆ ดังนั้นในการจัดการศึกษาปฐมวัยมีจุดมุ่งหมายดังนี้
 - 4.1 เพื่อดำเนินงานสารบรรณให้เป็นไปโดยเรียบร้อย
 - 4.2 เพื่อควบคุมการดำเนินงานทั่วไป โดยเฉพาะการดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาปฐมวัยให้เป็นไปตามแผนของทางราชการ
 - 4.3 เพื่อควบคุมดูแลให้การปฏิบัติเกี่ยวกับการเงิน พักสั ครุภัณฑ์ประจำโรงเรียนดำเนินไปอย่างถูกต้องตามระเบียบทางราชการ
 - 4.4 เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์และประสานงานระหว่างโรงเรียน และหน่วยงานอื่น ๆ ในด้านงานธุรการ การเงินและพัสดุ

สติปัญญา เด็กปฐมวัยจัดอยู่ในระยะวัยทองของชีวิต โดยเฉพาะ 3 ปีแรก เป็นจังหวะทองของการสร้างเสริมพัฒนาการเด็ก เป็นการวางรากฐานของการพัฒนาความเจริญเติบโตทุกด้านโดยเฉพาะทางด้านสมอง เพราะสมองเติบโตและพัฒนาเร็วที่สุด ดังนั้นการอบรมเลี้ยงดูในช่วงระยะนี้มีผลต่อคุณภาพของคนตลอดชีวิต สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ศึกษาองค์ความรู้จากต่างประเทศเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย และการพัฒนาสมอง ที่สนับสนุนให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กในช่วงวัยเริ่มแรกของชีวิต เช่น การพัฒนาสมอง ซึ่งพัฒนาอย่างรวดเร็วในช่วงวัยนี้บทบาทของพ่อแม่ในการส่งเสริมการพัฒนาเด็กปฐมวัย กระบวนการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย การพัฒนากระบวนการคิด แนวคิดนวัตกรรมในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย ตลอดจนมาตรฐานการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยองค์ความรู้ด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัย และการพัฒนาสมอง จะช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัย นับตั้งแต่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู ผู้ดูแล ผู้เลี้ยงดูเด็ก และบุคลากรที่ทำงานด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัย การจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย มีแนวทาง หลักการที่ชัดเจนที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาเด็กปฐมวัย และร่วมมือกันพัฒนาเด็กปฐมวัย ส่งเสริมพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ให้แข็งแกร่ง เพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาไปสู่วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ ที่มีความสมบูรณ์พร้อมเป็นคนดี คนเก่ง ที่มีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี และประสบการณ์การเรียนรู้ ในช่วงเด็กปฐมวัย ยังเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ในวัยต่อไป และการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต คุณลักษณะตามวัยที่สำคัญของเด็กอายุ 3 - 5 ปี มีดังนี้ (นิอร รอดขาว. 2550 : 19-20)

เด็กอายุ 3 ปี

1. พัฒนาการด้านร่างกาย
 - 1.1 กระโดดขึ้นลงอยู่กับที่ได้
 - 1.2 รับลูกบอลด้วยมือและลำตัว
 - 1.3 เดินขึ้นบันไดสลับเท้าได้
 - 1.4 เขียนรูปร่างกลมตามแบบได้
 - 1.5 ใช้กรรไกรมือเดียวได้
2. พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ
 - 2.1 แสดงอารมณ์ตามความรู้สึก
 - 2.2 ชอบที่จะทำให้ผู้ใหญ่พอใจและได้คำชม
 - 2.3 กลัวการพลัดพรากจากผู้เลี้ยงดูใกล้ชิดน้อยลง
3. พัฒนาการด้านสังคม
 - 3.1 รับประทานอาหารได้ด้วยตนเอง
 - 3.2 ชอบเล่นแบบคู่ขนาน (เล่นของเล่นชนิดเดียวกันแต่ต่างคนต่างเล่น)
 - 3.3 เล่นสมมติได้
 - 3.4 รู้จักรอคอย

4. พัฒนาการด้านสติปัญญา

- 4.1 สำรวจสิ่งต่างๆ ที่เหมือนกันและต่างกันได้
- 4.2 บอกชื่อของตนเองได้
- 4.3 ขอความช่วยเหลือเมื่อมีปัญหา
- 4.4 สนทนาโต้ตอบ/เล่าเรื่องด้วยประโยคสั้นๆ ได้
- 4.5 สนใจนิทานและเรื่องราวต่างๆ
- 4.6 ร้องเพลง ท่องคำกลอน คำคล้องจองง่ายๆ และแสดงท่าทางเลียนแบบได้
- 4.7 รู้จักใช้คำถาม อะไร?
- 4.8 สร้างผลงานตามความคิดของตนเองอย่างง่ายๆ
- 4.9 อยากรู้อยากเห็นทุกอย่างรอบตัว

เด็กอายุ 4 ปี

1. พัฒนาการด้านร่างกาย

- 1.1 กระโดดขาเดียวอยู่กับที่ได้
- 1.2 รับลูกบอลได้ด้วยมือทั้งสอง
- 1.3 เดินขึ้น ลงบันไดสลับเท้าได้
- 1.4 เขียนรูปลี่เหลี่ยมตามแบบได้
- 1.5 ตัดกระดาษเป็นเส้นตรงได้
- 1.6 กระฉับกระเฉงไม่ชอบอยู่เฉย

2. พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ

- 2.1 แสดงออกทางอารมณ์ได้เหมาะสมกับบางสถานการณ์
- 2.2 เริ่มรู้จักชื่นชมความสามารถ และผลงานของตนเองและผู้อื่น
- 2.3 ชอบท้าทายผู้ใหญ่
- 2.4 ต้องการให้มีคนฟัง คนสนใจ

3. พัฒนาการด้านสังคม

- 3.1 แต่งตัวได้ด้วยตนเอง ไปห้องส้วมได้เอง
- 3.2 เล่นร่วมกับคนอื่นได้
- 3.3 รอคอยตามลำดับก่อน-หลัง
- 3.4 แบ่งของให้คนอื่น
- 3.5 เก็บของเล่นเข้าที่ได้

4. พัฒนาการด้านสติปัญญา

- 4.1 จำแนกสิ่งต่างๆ ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ได้
- 4.2 บอกชื่อและนามสกุลของตนเองได้
- 4.3 พยายามแก้ปัญหาด้วยตนเองหลังจากได้รับคำแนะนำ
- 4.4 สนทนาโต้ตอบ / เล่าเรื่องเป็นประโยคอย่างต่อเนื่อง

4.5 สร้างผลงานตามความคิดของตนเอง โดยมีรายละเอียดเพิ่มขึ้น

4.6 รู้จักใช้คำถาม ทำไม?

เด็กอายุ 5 ปี

1. พัฒนาการด้านร่างกาย
 - 1.1 กระโดดขาเดียวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่องได้
 - 1.2 รับลูกบอลที่กระดอนขึ้นจากพื้นได้ด้วยมือทั้งสอง
 - 1.3 เดินขึ้น ลงบันไดสลับเท้าได้อย่างคล่องแคล่ว
 - 1.4 เขียนรูปสามเหลี่ยมตามแบบได้
 - 1.5 ตัดกระดาษตามแนวเส้นโค้งที่กำหนด
 - 1.6 ใช้ก้ามเนื้อเล็กได้ดี เช่น ตัดกระดาษ ผูกเชือกกรองเท้า ฯลฯ
 - 1.7 ยึดตัว คล่องแคล่ว
2. พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ
 - 2.1 แสดงอารมณ์ได้สอดคล้องกับสถานการณ์อย่างเหมาะสม
 - 2.2ชื่นชมความสามารถและผลงานของตนเองและผู้อื่น
 - 2.3 ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางน้อยลง
3. พัฒนาการด้านสังคม
 - 3.1 ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง
 - 3.2 เล่นหรือทำงานโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกับผู้อื่นได้
 - 3.3 พบผู้ใหญ่ รู้จักไหว้ ทำความเคารพ
 - 3.4 รู้จักขอบคุณ เมื่อรับของจากผู้ใหญ่
 - 3.5 รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย
4. พัฒนาการด้านสติปัญญา
 - 4.1 บอกความแตกต่างของกลิ่น สี เสียง รส รูปร่าง จำแนก และ จัดหมวดหมู่สิ่งของได้
 - 4.2 บอกชื่อ นามสกุล และอายุของตนเองได้
 - 4.3 พยายามหาวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเอง
 - 4.4 สนทนาโต้ตอบ / เล่าเป็นเรื่องราวได้
 - 4.5 สร้างผลงานตามความคิดของตนเอง โดยมีรายละเอียดเพิ่มขึ้นและแปลกใหม่
 - 4.6 รู้จักใช้คำถาม ทำไม? อย่างไร?
 - 4.7 เริ่มเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม
 - 4.8 นับปากเปล่าได้ถึง 20

4.2 หลักพัฒนาการของเด็กปฐมวัยอายุ 3 -5 ปี

พัฒนาการ (Development) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างของร่างกาย

และแบบแผนของร่างกายทุกส่วน การเปลี่ยนแปลงนี้จะก้าวหน้าไปเรื่อยๆเป็นขั้นตอน จากระยะหนึ่งไปอีกระยะหนึ่ง ทำให้เด็กมีลักษณะและความสามารถใหม่ๆ เกิดขึ้น ซึ่งมีผลทำให้เจริญก้าวหน้าตามลำดับทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา พัฒนาการของเด็กปฐมวัยเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวเด็กอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิในครรภ์มารดา จนกระทั่งเข้าสู่อายุ 3-6 ปี ซึ่งมีลักษณะพิเศษกว่าประสบการณ์ในช่วงวัยอื่น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้านที่เกิดขึ้นอย่างผสมผสานในช่วงเวลาเดียวกันและสามารถสังเกตเห็นลักษณะการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมที่แสดงออกอย่างชัดเจน ซึ่งอัตราในการเปลี่ยนแปลงของเด็กแต่ละคนอาจมีอัตราการเปลี่ยนแปลงช้า เร็วแตกต่างกัน แต่ส่วนมากแล้วพฤติกรรมก็มักจะเป็นไปตามแบบแผนและมีรูปแบบทิศทางเดียวกัน (สุชา จันทน์เอม. 2542 : 40) หลักพัฒนาการของเด็กปฐมวัย สามารถแบ่งออกเป็นประเด็นต่างๆ โดยยึดหลักของพัฒนาการมนุษย์ ดังนี้

1. องค์ประกอบของพัฒนาการ พัฒนาการของเด็กปฐมวัยเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ขององค์ประกอบสำคัญ 2 อย่าง คือ

1.1 วุฒิภาวะ (Maturation) หมายถึง สภาวะการเปลี่ยนแปลงของร่างกายที่เกิดขึ้นถึงระดับการแสดงศักยภาพที่มีอยู่ภายในตัวเด็กแต่ละคน ในระยะใดระยะหนึ่งที่กำหนดตามวิถีทางของธรรมชาติ และนำมาซึ่งความสามารถกระทำได้สิ่งหนึ่งได้เหมาะสมกับวัย ศักยภาพที่เด็กแสดงออกมาในเวลาอันสมควรนี้ หรือที่เรียกว่าระดับวุฒิภาวะ (Maturity) มีอยู่ในตัวเด็กตั้งแต่กำเนิดและถูกกำหนดโดยพันธุกรรมด้วยเหตุนี้ระดับวุฒิภาวะของเด็กที่จะแสดงความสามารถอย่างเดียวกัน อาจแสดงออกมาในช่วงเวลาที่ต่างกันได้ เช่น โดยทั่วไปเด็กจะวาดรูปสี่เหลี่ยมตามแบบได้ ประมาณอายุ 4 ปี เด็กบางคนอาจจะทำได้เร็วหรือช้ากว่าเกณฑ์นี้ ขึ้นอยู่กับความสามารถในการควบคุมการทำงานของกล้ามเนื้อ และความสัมพันธ์ของมือและตา รวมทั้งทักษะการรับรู้เกี่ยวกับรูปร่าง

1.2 การเรียนรู้ (Learning) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งเป็นผลจากประสบการณ์ที่รับรู้ หรือจากการปฏิบัติ อบรมสั่งสอน และการปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความต้องการและความสนใจของเด็ก ทำให้ความสามารถต่างๆ ของเด็กถูกนำออกมาใช้ อย่างมีประสิทธิภาพเต็มที่ ทั้งนี้การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยมีขอบเขตจำกัดทั้งช่วงเวลา ความสนใจที่สั้นและเนื้อหาที่เป็นรูปธรรม ตลอดจนวิธีการเรียนรู้ในรูปแบบของการเล่น ที่เด็กได้ลงมือกระทำ ศึกษาค้นคว้า สำรวจสิ่งรอบตัวตามความพอใจของตนเองและเก็บสะสมเป็นประสบการณ์ส่วนบุคคล เช่น เด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีหนังสือนิทานและของเล่น รวมทั้งมีผู้ปกครองที่เอาใจใส่เล่านิทานหรือแนะนำการอ่าน มักจะเรียนรู้การอ่านได้อย่างรวดเร็ว กว่าเด็กที่ไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควรพัฒนาการของเด็กปฐมวัย เป็นผลของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างวุฒิภาวะและการเรียนรู้ กล่าวคือ วุฒิภาวะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับการเรียนรู้ ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่ง ความสามารถบางอย่างอาจไม่เกิดขึ้นหรือเกิดช้ากว่าที่ควรได้ เช่น ความสามารถในการใช้ภาษา เด็กที่มีวุฒิภาวะในการพูด จะสามารถเปล่งเสียงพูดออกมาได้เอง แต่ถ้าไม่ได้รับการสอนภาษาพูดก็จะใช้ภาษาพูดไม่ได้เลย ในทางตรงกันข้าม เด็กที่ยังไม่บรรลุวุฒิภาวะในการพูด

ถึงแม้ว่าจะได้รับการเคียวเชิงฝึกภาษาพูดมากสักเพียงใด ก็ไม่อาจพูดได้ ถ้าเด็กยังไม่พัฒนาถึงวุฒิภาวะนั้น จึงเห็นได้ว่าเด็กแต่ละคนมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองตามกำหนดเวลาเฉพาะของพัฒนาการนั้นๆ โดยธรรมชาติ อันก่อความสามารถในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปตามขั้นตอนของพัฒนาการ โดยมีสภาพแวดล้อมช่วยเสริมต่อพัฒนาการให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ช่วงเวลาที่เด็กสามารถพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพเต็มที่นี้ เรียกว่าระยะพอเหมาะ (Optimal Period) ลักษณะพฤติกรรมที่เด็กสามารถแสดงออกเมื่ออยู่ในขั้นพัฒนาการนั้นๆ เรียกว่า พัฒนาการตามวัย (Developmental Task) เด็กที่แสดงพฤติกรรมตามขั้นพัฒนาการได้พอเหมาะก็บว้ย จะถือว่ามีความพัฒนาการสมวัย

2. แบบแผนของพัฒนาการ พัฒนาการของเด็กปฐมวัยทุกคนเปลี่ยนแปลงไปตามแบบแผนเดียวกัน คือ

2.1 แบบแผนของพัฒนาการ เด็กปฐมวัยทุกคนมีลำดับขั้นของพัฒนาการเหมือนกัน เปลี่ยนแปลงไปตามขั้นตอนอย่างต่อเนื่องและมีทิศทางก้าวหน้าโดยไม่ข้ามขั้น และไม่มีการหยุดนิ่งอยู่กับที่ พัฒนาการในขั้นต้นจะเป็นพื้นฐานของพัฒนาการในขั้นต่อไปที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น เช่น ความสามารถในการวาดรูป เด็กเล็กจะสามารถใช้กล้ามเนื้อแขนและมือในการเคลื่อนไหวลากเส้นโยงไปมาอย่างไม่มีทิศทาง จนสามารถบังคับกล้ามเนื้อนิ้วได้มากขึ้นในการควบคุมการลากเส้นอย่างมีทิศทางตามความต้องการและสามารถวาดรูปร่างคล้ายของจริงได้ในที่สุด

2.2 การเปลี่ยนแปลงทางด้านปริมาณ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สังเกตได้ชัดเจนสามารถวัดได้ โดยเฉพาะการเพิ่มขนาดของรูปร่างและอวัยวะส่วนต่างๆของร่างกาย เมื่อเด็กอายุมากขึ้นและได้รับสารอาหารที่เพียงพอตามความต้องการของร่างกาย ขนาดของร่างกายก็จะขยายใหญ่ขึ้น สาวนสูงและน้ำหนักก็เพิ่มขึ้น รวมทั้งการแสดงออกถึงขีดความสามารถในด้านต่างๆ ก็เพิ่มขึ้นด้วย เช่น การเรียนรู้คำศัพท์มากขึ้น ความจำเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ เพิ่มขึ้น เป็นต้น ในช่วงปฐมวัยนี้การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างร่างกายเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ และเกิดจากการเจริญเติบโตของกระดูกและกล้ามเนื้อ ทำให้เด็กมีรูปร่างผอมและสูงขึ้น

2.3 การเปลี่ยนแปลงทางด้านคุณภาพ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สลับซับซ้อนเกี่ยวข้องกับกลไกในการทำงานภายในร่างกายที่ก่อให้เกิดความสามารถใหม่ๆ เช่น ก่อนที่จะใช้คำพูดสื่อความหมายคล้ายผู้ใหญ่ได้ จะต้องผ่านกระบวนการหลายขั้นตอนเกี่ยวกับการใช้ภาษา เช่น การฟัง การเปล่งเสียง การแยกความแตกต่างของเสียง การเลียนเสียง การเรียนรู้ความหมายและอื่นๆมาเป็นลำดับ

2.4 ความสัมพันธ์ของพัฒนาการแต่ละด้าน พัฒนาการของเด็กเกิดจากการเปลี่ยนแปลงหลายด้านผสมผสานกัน พัฒนาการทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ สังคมสติปัญญา มีความสำคัญเสมอภาคและเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันหมด การเปลี่ยนแปลงของพัฒนาการด้านหนึ่งย่อมส่งผลให้พัฒนาการด้านอื่นเปลี่ยนแปลงไปด้วย ทั้งในทางบวกและทางลบ เช่น เด็กที่มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์มักเคลื่อนไหวคล่องแคล่ว สามารถช่วยเหลือตนเองได้ มีอารมณ์แจ่มใส รู้จักควบคุมอารมณ์ เข้ากับผู้อื่นได้ดี และมีความสนใจเรียนรู้สิ่งรอบตัว ในทางตรงกันข้ามเด็กที่สุขภาพไม่ดี มักประสบปัญหาด้านการเจริญเติบโตของร่างกายล่าช้า หรือหยุดชะงักช้า

ขณะหนึ่ง อารมณ์หงุดหงิด มีอาการเศร้าซึม ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นยาก และขาดสมาธิในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ

2.5 ลักษณะเด่นของพัฒนาการ แต่ละช่วงของการเปลี่ยนแปลงตามขั้นตอนของพัฒนาการ ลักษณะบางอย่างอาจพัฒนาเร็วกว่าลักษณะอื่นและสังเกตเห็นเด่นชัดได้ เช่น ในช่วงอายุ 3 ปี เด็กจะเริ่มรับรู้และสังเกตความแตกต่างทางเพศ เมื่ออายุ 4 ปี จะช่างซักถาม สนใจเล่นร่วมกับผู้อื่น พออายุ 5 ปี จะชอบความเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง ลักษณะเหล่านี้เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเป็นปกติ เมื่อเด็กอายุมากขึ้นก็จะพัฒนาไปตามวุฒิภาวะและจากมวลประสบการณ์ทั้งหลายที่ได้รับ

2.6 ความคาดหวังของพัฒนาการ พัฒนาการมนุษย์เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีขั้นตอนและได้ถูกกำหนดไว้อย่างแน่นอน จึงสามารถทำนาย คาดหวังความสามารถและพฤติกรรมตามขั้นพัฒนาการในแต่ละช่วงวัยของเด็กอย่างคร่าวๆ ได้ ทั้งนี้เมื่อเด็กได้รับการส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านอย่างเหมาะสมตามวุฒิภาวะและความพร้อม พัฒนาการก็สามารถดำเนินไปด้วยดีสมวัย หากมีอุปสรรคหรือความผิดปกติเกิดขึ้นในช่วงใดของพัฒนาการ ก็ย่อมส่งผลต่อแบบแผนพัฒนาการขั้นต่อไปให้หยุดชะงักเบี่ยงเบนไปจากเกณฑ์ปกติและอาจส่งผลกระทบยาวไปจนตลอดชีวิตได้

2.7 ความเสื่อมของพัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา มีทั้งการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะหรือความสามารถใหม่ๆ และความเสื่อมหรือการสูญเสียคุณลักษณะหรือความสามารถเดิมบางอย่าง เช่น เด็กสูญเสียฟันน้ำนมก่อนจึงเกิดฟันแท้เข้ามาแทนที่ เด็กจะพูดเสียงอ้อแอ้ที่ฟังไม่รู้เรื่องก่อนจึงพูดชัดเจนขึ้นมาในช่วงบั้นปลายของชีวิต การเสื่อมมีมากกว่าการพัฒนา

3. ลักษณะของพัฒนาการ พัฒนาการของเด็กปฐมวัยทุกด้านมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างแน่นแฟ้นและมีทิศทางพัฒนาที่แน่นอน คือ

3.1 พัฒนาการด้านร่างกาย หมายถึง การเปลี่ยนแปลงลักษณะทางร่างกาย เริ่มต้นจากส่วนบนไปสู่ส่วนล่าง (Cephalous – Caudal Development) และจากแกนกลางไปสู่ส่วนข้าง (Proximal-Distal Development) สำหรับความสามารถทางการเคลื่อนไหว ร่างกายจะพัฒนาทักษะทางการเคลื่อนไหวทั่วไป ไปสู่การเคลื่อนไหวแบบเจาะจง

3.2 พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึก จะพัฒนาจากการรับรู้ความรู้สึกทั่วไปไปสู่ความรู้สึกที่ละเอียดลึกซึ้ง จากการรับรู้ความรู้สึกของตนเองไปสู่การรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น

3.3 พัฒนาการด้านสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงความสามารถในการติดต่อและสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่น จะพัฒนาจากความผูกพันใกล้ชิด ฟังพาพ่อแม่ในครอบครัว ไปสู่การพึ่งตนเอง และการปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

3.4 พัฒนาการด้านสติปัญญา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงความสามารถทางการรู้คิด จะพัฒนาจากการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสและการรู้คิดเชิงรูปธรรม (Concrete Thought) ไปสู่ความเข้าใจในการใช้สัญลักษณ์ (Symbolic Thought) แล้วจึงรู้จักคิดเป็นนามธรรม

(Abstract Thought) รวมทั้งความคิดที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric Thought) ไปสู่การใช้ความคิดที่มีเหตุผล (Reasoning)

4. อัตราของพัฒนาการ ชีตความสามารถตามพัฒนาการของเด็กปฐมวัยแต่ละคนจะเร็วหรือช้ากว่าอัตราที่เป็นเกณฑ์ปกติได้และมีความแตกต่างกัน คือ

4.1 ความแตกต่างภายในบุคคล (Intra-Individual Differences) ธรรมชาติได้กำหนดให้พัฒนาการของระบบและส่วนต่างๆของร่างกายภายในตัวเด็กแต่ละคน มีอัตราการเจริญเติบโตไม่เท่ากันในช่วงอายุหนึ่งๆ ของบุคคลนั้นเช่นกัน ในช่วงวัยทารก พัฒนาการทางร่างกายเป็นไปอย่างรวดเร็ว ต่อมาในช่วงปฐมวัย พัฒนาการของสมองอยู่ในอัตราสูงกว่าการเจริญเติบโตของอวัยวะอื่นๆ เป็นต้น

4.2 ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Inter-Individual Differences) แม้ว่าเด็กทุกคนจะมีแบบแผนของพัฒนาการเหมือนกันและพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน แต่ความสามารถที่จะพัฒนาให้ไปถึงจุดเดียวกันเมื่ออายุเท่ากัน อาจแตกต่างกันได้ ทั้งนี้เนื่องมาจากระดับวุฒิภาวะที่ถูกกำหนดโดยพันธุกรรม และประสบการณ์ที่ได้รับจากสภาพแวดล้อม จะเป็นตัวกระตุ้นหรือขัดขวางศักยภาพ การแสดงความสามารถของเด็กแต่ละคน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ลักษณะของเด็กปฐมวัยคือเด็กอายุ 3-5 ปี เด็กปฐมวัยเป็นวัยที่เริ่มเข้าสู่การเจริญเติบโตอย่างเต็มที่ เด็กในวัยนี้จะเป็นวัยที่ซุกซน ไม่ชอบอยู่กับที่ ชอบเล่นชอบทำทายเป็นวัยที่ชอบสำรวจ โหม่ง่าย เอาแต่ใจตัวเองชอบอิจฉาผู้อื่น เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการในทุกด้านอันประกอบด้วยด้านร่างกาย, ด้านอารมณ์และจิตใจ, ด้านสังคม, และด้านสติปัญญา เด็กปฐมวัยจัดอยู่ในระยะวัยทองของชีวิต โดยเฉพาะ 3 ปีแรก เป็นจังหวะทองของการสร้างเสริมพัฒนาการเด็ก เป็นการวางรากฐานของการพัฒนาความเจริญเติบโตทุกด้านโดยเฉพาะทางด้านสมอง เพราะสมองเติบโตและพัฒนาเร็วที่สุด ความรู้ทางด้านพัฒนาการเด็กปฐมวัยนั้นเป็นข้อมูลที่มีประโยชน์มากสำหรับพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาการเด็กในช่วงปฐมวัย ซึ่งหากบุคคลดังกล่าวมีความเข้าใจในพัฒนาการของเด็กก็จะเป็นข้อมูลความรู้ในการนำไปใช้เพื่อการพัฒนา ตลอดจนประยุกต์ความรู้เพื่อส่งเสริม สนับสนุนด้านการพัฒนาเด็กต่อไป

5. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการ

ในการจัดการเรียนรู้แก่ผู้เรียน ผู้สอนต้องยึดหลักการบูรณาการ (Integration) เพราะการจัดการศึกษามีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้นการจัดการเรียนรู้จึงมีความจำเป็นต้องจัดการเรียนรู้แบบองค์รวม (Holistic) หรือแบบสมดุล (Equilibrium) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการบูรณาการความรู้กับการดำรงชีวิตและทำให้ความรู้ที่ผู้เรียนได้รับนั้นมีความหมาย สามารถนำไปใช้ได้จริงในการดำรงชีวิตประจำวัน

5.1 แผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

แผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เป็นเครื่องมือสำคัญที่ครูผู้สอนปฐมวัยทุกคน ต้องมีความรู้ความเข้าใจและสามารถจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ได้ด้วยตนเอง หรือคุณครูผู้สอนปฐมวัยบางคนอาจนำแผนการจัดประสบการณ์ที่ตนเองไม่ได้จัดทำมาสอนก็ได้ แต่ต้องรู้ว่าแผนที่ครูนำมาใช้นั้นมีที่ไปที่มาอย่างไร และครูจะทำอย่างไรที่จะนำแผนที่มาจัดทำประสบการณ์ให้กับเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพอันดับแรก ครูผู้สอนต้องรู้ว่า แผนการจัดประสบการณ์ต้องมาจากหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 โดยการวิเคราะห์หลักสูตรลงสู่แผนที่ เอกสารที่ครูต้องใช้เป็นคู่มือในการจัดทำ คือ คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 และหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัยจัดทำสาระการเรียนรู้ตลอดปีการศึกษา ให้ครบทั้ง 40 สัปดาห์ โดยยึดตามกรอบสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร เป็นเรื่องที่เด็กสนใจและเป็นเรื่องใกล้ตัวเด็กแผนการจัดประสบการณ์ปฐมวัย มีองค์ประกอบคล้ายกับแผนการสอนทั่วไป แต่ไม่มีผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ไม่มีจุดประสงค์นำทาง จุดประสงค์ปลายทาง แต่จะเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมแผนการจัดประสบการณ์ที่ดีต้องมีจุดประสงค์ที่สอดคล้องกับกิจกรรมและมีการวัดประเมินตามจุดประสงค์ (นิอร รอดขาว. 2550 : 21)

5.2 องค์ประกอบของแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

องค์ประกอบของแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ มีดังนี้

1. ชื่อหน่วย ชื่อแผน วันเดือนปี ระยะเวลา ในการจัดประสบการณ์กำหนดโดยสถานศึกษา หรือเขียนตามรูปแบบที่นิยมทั่วไป
2. จุดประสงค์การเรียนรู้ เป็นการกำหนดสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดอะไรบ้างหลังการจัดประสบการณ์ซึ่งบางจุดประสงค์สามารถกำหนดในแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ได้หลายแผน
3. สาระการเรียนรู้ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ สาระที่ควรรู้และประสบการณ์สำคัญทั้ง 2 ส่วนนี้ได้วิเคราะห์และกำหนดไว้ได้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจของเด็กตลอดจนสถานการณ์ปัจจุบัน ประการสำคัญต้องส่งเสริมพัฒนาการทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา
4. กิจกรรมการเรียนรู้ สามารถออกแบบได้หลายลักษณะอาจจัดโดยใช้กิจกรรมหลัก 6 กิจกรรม ทั้งนี้อาจเรียกชื่อกิจกรรมแตกต่างกัน อย่างไรก็ตามการจัดกิจกรรมประจำวันต้องครอบคลุมทั้งการพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก อารมณ์ จิตใจ ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม สังคม การคิด ภาษา จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
5. สื่อและแหล่งเรียนรู้ เป็นสื่อและแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียนเพื่อใช้ในการจัดประสบการณ์ในแต่ละแผนการจัดประสบการณ์เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้
6. การวัดและประเมินพัฒนาการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แต่ละแผนการจัดประสบการณ์จะต้องให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ การประเมินจะต้องวัดและประเมินให้

สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ทุกครั้ง เครื่องมือที่ใช้ประเมินควรเป็นเครื่องมือที่วัดเด็กปฐมวัยได้ตามสภาพจริง

7. บันทึกผลหลังการจัดประสบการณ์ เป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะสามารถตรวจสอบได้ว่าการจัดประสบการณ์ในแต่ละครั้งนั้นบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้มากน้อยเพียงใด ประกอบด้วยรายละเอียด 3 ส่วน คือ

7.1 ผลการจัดประสบการณ์

7.2 ปัญหาที่เกิด

7.3 วิธีการแก้ปัญหา ข้อเสนอแนะ เพื่อให้การจัดประสบการณ์มีประสิทธิภาพมากขึ้น

8. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้บริหาร เป็นการแสดงความคิดเห็นเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์ และวิธีการจัดประสบการณ์

จิระพันธ์ พูลพัฒน์ (2551 : 57-59) สำหรับรูปแบบการเขียนแผนการจัดประสบการณ์ ผู้สอนสามารถเขียนแผนการจัดประสบการณ์ไว้ล่วงหน้า และเขียนแผนการจัดประสบการณ์แบบหน่วย(Unit) ซึ่งผู้สอนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับเด็กปฐมวัยและสถานศึกษาของตนเองได้ รูปแบบการเขียนแผนการจัดประสบการณ์ ดังนี้ ตัวอย่างการเขียนแผนการจัดประสบการณ์ แบบที่ 1

ชื่อหน่วย

(ระบุชื่อหัวเรื่องที่จะใช้ในการจัดประสบการณ์ได้จากหลักสูตรของสถานศึกษาที่กำหนดไว้แล้ว หรือยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนตาม ความสนใจของเด็ก)

สิ่งที่ได้รู้แล้ว	สิ่งที่เด็กต้องการรู้	สิ่งที่เด็กควรรู้
(ได้จากการสังเกต สนทนา กับเด็ก และผู้สอนบันทึก ข้อมูลไว้)	(ได้จากคำถามที่เด็กถาม ผู้สอน แสดงถึงความอยากรู้ ในหัวเรื่องนั้นๆของเด็ก)	(ได้จากการศึกษาหลักสูตร การศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ในส่วนที่เป็นสาระที่ควร เรียนรู้ และประสบการณ์สำคัญ)

วัน : (วันที่ทำการสอน) เวลา : (ตามตารางกิจกรรมประจำวัน)

ชื่อกิจกรรม : (ชื่อกิจกรรมตามตารางกิจกรรมประจำวัน)

จุดประสงค์ : 1.

2.

3.

4.

ฯลฯ

{ เป้าหมายพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดกับเด็กเมื่อทำกิจกรรมในหน่วยแล้ว ควรอยู่บนพื้นฐานของพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน

สาระการเรียนรู้ : 1. สาระที่ควรเรียนรู้ (เป็นสาระที่ถูกกำหนดไว้ในหลักสูตรของสถานศึกษาที่บุคลากรสถานศึกษาร่วมกันจัดทำ)

2. ประสบการณ์สำคัญ (เป็นประสบการณ์สำคัญที่คาดว่าจะเกิดและถูกกำหนดไว้แล้วในหลักสูตรของสถานศึกษาที่บุคลากรสถานศึกษาร่วมกันจัดทำ)

วิธีดำเนินการกิจกรรม :

1. { (ผู้สอนเขียนกิจกรรมโดยระบุการดำเนินการเป็นขั้นตอนตั้งแต่ต้นจน
2. { จบโดยคำนึงถึงวัย พัฒนาการช่วงความสนใจของเด็กและจุดประสงค์ที่
- ฯลฯ { ต้องการ)

สื่อ : (ระบุสื่อที่ใช้ในการดำเนินการ)

การประเมิน : (ระบุวิธีการประเมินและสิ่งที่ประเมิน)

บันทึกหลังสอน :

ตัวอย่างการเขียนแผนการจัดประสบการณ์ แบบที่ 2

ชื่อหน่วย : (ชื่อหัวเรื่องที่จะนำไปสอนเด็กได้จากหลักสูตรหรือความสนใจของเด็ก)

จุดประสงค์ : (เป้าหมายพฤติกรรมทั่วไปที่ต้องการให้เกิดเมื่อเด็กทำกิจกรรมครบตามระยะเวลาที่
ผู้สอน วางแผนไว้ อาจเป็น 1 สัปดาห์ หรือ 2 สัปดาห์ ทั้งนี้ควรอยู่บนพื้นฐาน
พัฒนาการเด็กและจุดหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย/
สถานศึกษาปฐมวัย)

วันที่	จุดประสงค์	สาระการเรียนรู้		กิจกรรม	สื่อ	การประเมิน
		สาระที่ควรเรียนรู้	ประสบการณ์สำคัญ			
1	กิจกรรม (ระบุชื่อกิจกรรม เช่น เคลื่อนไหว จังหวะ / เล่น กลางแจ้ง ฯลฯ และระบุจุดประสงค์ของกิจกรรมเป็นข้อๆ)	(สาระที่จะให้เด็กเรียนรู้)	(ประสบการณ์สำคัญ ที่คาดว่าจะเกิด)	(ดำเนินกิจกรรมเป็นขั้นตอน ตั้งแต่ต้นจนจบ ต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ สาระการเรียนรู้ ช่วงเวลาของกิจกรรมที่จัดและ หลักการจัด การศึกษาปฐมวัย)	(ชื่อสื่อ อุปกรณ์ที่ใช้ในการ ทำกิจกรรม)	(ระบุ ประเมินอะไร ด้วยวิธีใด ต้องสอดคล้องกับจุด ประสงค์)

บันทึกหลังสอน :

หมายเหตุ เป็นการเขียนแผนการจัดประสบการณ์แบบกิ่งตาราง โดยภายในตารางจะเขียนกิจกรรมที่จัดในแต่ละวันอย่างละเอียดจนครบทุกกิจกรรมในแต่ละสัปดาห์ ตัวอย่างแผนการจัดประสบการณ์

ชื่อหน่วย : ช้าง

- จุดประสงค์ : 1.กล้าแสดงความคิดเห็น
2.ฝึกทักษะในการฟังและพูด
3.ฝึกการสังเกตและเปรียบเทียบ
4.ฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่น

วันที่	จุดประสงค์	สาระการเรียนรู้		กิจกรรม	สื่อ	การประเมิน
		สาระที่ควรเรียนรู้	ประสบการณ์สำคัญ			
1	กิจกรรมกลุ่มย่อย /กิจกรรมในวงกลม / กิจกรรมเสริมประสบการณ์ 1. อธิบายรูปร่าง ลักษณะของช้างได้ 2. เปรียบเทียบความเหมือนความต่างของช้างกับสัตว์อื่นได้ 3. ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้	รูปร่างลักษณะของช้าง	1. การอธิบายเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ(การใช้ภาษา) 2. เปรียบเทียบขนาด รูปร่าง สี (การสังเกต การจำแนก และการเปรียบเทียบ) 3. การทำงานร่วมกับเด็กอื่น (การเรียนรู้ทางสังคม)	1. สนทนา ร่วมกับเด็กเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะช้าง 2. เปรียบเทียบความเหมือนความต่างของช้างกับสัตว์อื่นตามความคิดเห็น 3. แบ่งกลุ่มให้เด็กวาดภาพและ แต่ละกลุ่มนำเสนอด้วยภาพเขียน ต่อกลุ่มใหญ่	-หุ่นจำลองช้าง - ภาพช้าง - สีเทียน - กระดาษ	สังเกต 1. การพูดอธิบายรูปร่างลักษณะของช้าง 2. การเปรียบเทียบความเหมือนความต่างของช้าง

หมายเหตุ ผู้สอนควรให้เด็กมีประสบการณ์จริงเกี่ยวกับเรื่อง ช้าง เช่น พาไปทัศนศึกษาสวนสัตว์ดุสิตทัศน์

จุดประสงค์ ที่ยกมานั้นเป็นจุดประสงค์ทั่วไปของหน่วยช้างและนำมาเฉพาะส่วนที่สัมพันธ์กับกิจกรรมกลุ่มย่อย/ กิจกรรมในวงกลม / กิจกรรมเสริมประสบการณ์

สรุปว่าองค์ประกอบของแผนการจัดประสบการณ์ ประกอบด้วย ชื่อหน่วย จุดประสงค์ การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ . สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมิน บันทึก ผลหลังการจัดประสบการณ์ และความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้บริหาร

5.3 การออกแบบแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย

มีผู้กล่าวถึงการออกแบบแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยไว้หลายท่านด้วยกันดังนี้

จีระพันธุ์ พูลพัฒน์ (2551 : 56) การจัดประสบการณ์ให้เด็กได้พัฒนาครบทุกด้าน บรรลุจุดหมายตามหลักสูตรนั้น ครูจำเป็นต้องวางแผนการจัดประสบการณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมร่วมกับเด็กได้อย่างเหมาะสม และบรรลุผลตามจุดหมายที่กำหนด การเขียนแผนการจัดประสบการณ์ที่สามารถนำไปใช้ได้จริงและเกิดประโยชน์กับเด็กปฐมวัยอย่างเต็มที่ ครูจะต้องสามารถตอบคำถามพื้นฐานต่อไปนี้

1. วางแผนการจัดประสบการณ์สำหรับใคร ครูต้องรู้จักเด็กที่ตนเองรับผิดชอบ รู้พัฒนาการตามวัย ความสนใจ ความถนัด ความสามารถ รวมทั้งรู้ว่าควรปรับปรุงและพัฒนาเด็กคนใดในเรื่องใดบ้าง

2. ต้องการให้เด็กเรียนรู้อะไร ครูต้องรู้จุดหมายของการจัดประสบการณ์ ครูจึงควรศึกษาก่อนว่าทักษะ สาระการเรียนรู้ หรือประสบการณ์สำคัญใดที่จะจัดให้กับเด็ก แล้วจึงวางแผนการจัดกิจกรรมต่อไป

3. เด็กจะเรียนรู้เรื่องที่ต้องการให้เรียนรู้ได้ดีที่สุดได้อย่างไร ครูต้องรู้จักคิดหาวิธีสอน และสื่อเพื่อช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ

4. รู้ได้อย่างไรว่าเด็กเกิดการเรียนรู้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด ครูต้องรู้วิธีประเมินผล สร้างและใช้เครื่องมือประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยที่เหมาะสม

เมื่อตอบคำถามดังกล่าวข้างต้นแล้ว ครูสามารถนำคำตอบมาใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบการจัดประสบการณ์ ครูควรรวบรวมวัสดุอุปกรณ์และแหล่งความรู้ต่างๆ เพื่อเขียนแผนการจัดประสบการณ์ตามแนวทางการจัดกิจกรรมหลักทั้ง 6 กิจกรรม ทั้งนี้ ครูอาจกำหนดกิจกรรมแต่ละหน่วยการเรียนรู้ไว้อย่างกว้างๆ ก่อน แล้วจึงเขียนแผนการจัดประสบการณ์ที่มีรายละเอียดที่ครอบคลุมจุดประสงค์ สาระการเรียนรู้ กิจกรรม สื่อ และการประเมินผล สิ่งสำคัญที่ครูควรคำนึงถึงในการเขียนแผนการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยไม่ใช่รูปแบบการเขียนแผนการจัดประสบการณ์ เช่น การเขียนแบบตาราง แบบกิ่งตาราง หรือแบบความเรียง แต่ควรคำนึงถึงการออกแบบกิจกรรมตามหลักการทำงานของสมอง การจัดการจัดการเรียนรู้แบบลงมือกระทำ และแนวทางการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ไม่ควรให้ความสำคัญกับการเขียนแผนการจัดประสบการณ์มากเกินไปจนเกินกว่าการจัดประสบการณ์จริงสำหรับเด็ก แต่ก็ไม่ควรปล่อยให้แผนการจัดประสบการณ์เป็นสิ่งที่ถูกละเลย เพราะแผนการจัดประสบการณ์ที่ดีย่อมนำไปสู่การสอนที่ดี และดีกว่าการจัดประสบการณ์โดยไม่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้าอย่างแน่นอน

เมื่อนำแผนการจัดประสบการณ์ไปใช้ในการจัดกิจกรรมประจำวันให้แก่เด็กปฐมวัย ครูควรให้ความสำคัญกับการสอนที่มีการการออกแบบการสอนไว้ล่วงหน้า พอๆ กับประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในสภาพจริงโดยไม่ได้คาดการณ์ไว้ หลังจากจัดประสบการณ์แล้วควรทำบันทึกหลังสอน โดยประเด็นที่ควรบันทึก ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ของเด็กตามจุดประสงค์ของการจัดประสบการณ์ การตอบสนองของผู้เรียนต่อการจัดประสบการณ์ ข้อสังเกตเกี่ยวกับสื่อ การออกแบบการจัดประสบการณ์ และลักษณะการเรียนรู้ของเด็ก แล้วนำผลที่บันทึกนี้มาใช้ในการปรับแผนการจัดประสบการณ์ในวันต่อไปให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่าการออกแบบแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยเป็นการวางแผนการจัดประสบการณ์ให้เด็กได้พัฒนาครบทุกด้าน บรรลุจุดมุ่งหมายตามหลักสูตรโดยการออกแบบแผนการจัดประสบการณ์สามารถตอบคำถามดังนี้ วางแผนการจัดประสบการณ์สำหรับใคร ต้องการให้เด็กเรียนรู้อะไร เด็กจะเรียนรู้เรื่องที่ต้องการให้เรียนรู้ได้ดีที่สุดได้อย่างไร และรู้ได้อย่างไรว่าเด็กเกิดการเรียนรู้หรือไม่

5.4 การเขียนแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

สถาบันราชภัฏมหาสารคาม (2538 : 122) ระบุไว้ว่าการเขียนแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ มี 10 ขั้นตอน คือ

1. กำหนดหมวดหมู่เนื้อหา และประสบการณ์ อาจกำหนดเป็นหมวดวิชาหรือบูรณาการเป็นวิทยาการได้ตามความเหมาะสม
2. กำหนดหน่วยการสอน โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นหน่วยการสอน ประมวลเนื้อหาวิชาที่จะสามารถให้ครูถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนได้ในแต่ละหน่วย
3. กำหนดหัวเรื่อง ผู้สอนต้องวางแผนก่อนว่าในการสอนแต่ละหน่วยควรจะให้ประสบการณ์อะไรบ้างแก่ผู้เรียน แล้วกำหนดออกมาเป็นหน่วยการสอน
4. กำหนดหลักและความคิดรวบยอด การกำหนดต้องสอดคล้องกับหัวเรื่องที่จะสอน โดยสรุปแนวคิด สารและหลักการที่สำคัญไว้เพื่อเป็นแนวทางในการจัดเนื้อหาการสอนให้สอดคล้องกัน
5. กำหนดจุดประสงค์ ให้สอดคล้องกับหัวเรื่องที่จะสอน โดยเขียนเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม
6. กำหนดกิจกรรม ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งจะเป็แนวทางในการเลือกและเขียนแผนการสอน
7. กำหนดแบบประเมิน แบบประเมินต้องให้ตรงกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมโดยใช้แบบอิงเกณฑ์ เพื่อผู้สอนจะได้ทราบว่าเมื่อสอนและเรียนจบแต่ละแผนแล้วผู้เรียนได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่
8. เลือกและเขียนแผนการสอน วิธีการและอุปกรณ์ที่ผู้สอนใช้ถือว่าเป็นสื่อการสอนทั้งสิ้น เมื่อเขียนแผนการสอนแต่ละเรื่องแล้ว จัดไว้เป็นรูปเล่ม เพื่อนำไปหาประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

9. หาประสิทธิภาพของแผนการสอน เพื่อให้เชื่อว่าได้แผนการสอนที่สร้างขึ้นนั้นมีประสิทธิภาพในการสอน ผู้สร้างต้องกำหนดเกณฑ์ขึ้น โดยคำนึงถึงหลักการที่ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการเพื่อช่วยให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

10. การใช้แผนการสอน เป็นขั้นตอนการนำเอาแผนการสอนไปใช้ ซึ่งจะต้องมีการตรวจสอบปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

วัฒนา ปุณฺณฤทธิ และคณะ (2550 : 74) การเขียนแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้รายวันจะนำสาระที่ควรเรียนรู้และประสบการณ์สำคัญที่กำหนดเป็นหน่วยบูรณาการ (unit plan) นำมาออกแบบเป็นแผนการจัดการประสบการณ์รายสัปดาห์ (weekly plan) มาวางแผนการจัดประสบการณ์แต่ละวันในกิจกรรมประจำวัน ซึ่งแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้จะยึดหลักความสอดคล้องกับสาระสำคัญและจุดประสงค์ของหน่วยบูรณาการที่กำหนดไว้ในตอนต้น หัวข้อของแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้รายวัน ประกอบด้วย ชื่อกิจกรรม เรื่อง ระดับชั้น และเวลา สาระสำคัญจุดประสงค์ เนื้อเรื่อง กิจกรรม สื่อและแหล่งเรียนรู้ การประเมินผล บันทึกผลหลังสอน กิจกรรมสนับสนุนซึ่งมีรายละเอียดของแต่ละหัวข้อมุ่งต่อไปนี้ชื่อกิจกรรม ให้ระบุลักษณะของกิจกรรมนั้นว่าเป็นกิจกรรมใด เช่น กิจกรรมกลางแจ้ง กิจกรรมเสริมประสบการณ์ กิจกรรมสร้างสรรค์ ฯลฯ การระบุชื่อกิจกรรม ทำให้เกิดความชัดเจน ว่ากิจกรรมนั้น มีวัตถุประสงค์การเรียนรู้ อย่างไร และจะนำไปสู่การส่งเสริมพัฒนาการด้านใดของผู้เรียน ทั้งนี้การกำหนดชื่อกิจกรรมทำให้ผู้เขียนแผนสามารถจัดกิจกรรมไปตามหลักการจัดกิจกรรมนั้นๆ และเกิดความชัดเจนว่าผู้เรียนจะได้รับพัฒนาการและเกิดประสบการณ์สำคัญด้านใด เช่น กิจกรรมเสริมประสบการณ์ ผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์ด้านการคิด และทักษะพื้นฐานทางการเรียน การสร้างความรู้ ถ้าเป็นกิจกรรมกลางแจ้ง ผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์สำคัญทางกาย

จิระพันธ์ พูลพัฒน์ (2551 : 57-59) สำหรับรูปแบบการเขียนแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ผู้สอนสามารถเขียนแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ไว้ล่วงหน้า และเขียนแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ แบบหน่วย (Unit) ซึ่งผู้สอนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับเด็กปฐมวัยและสถานศึกษาของตนเองได้ รูปแบบการเขียนแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

สรุปได้ว่า การเขียนแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ต้องดำเนินการตามขั้นตอน โดยเริ่มจากการศึกษาหลักสูตรปฐมวัย วิเคราะห์หลักสูตรสถานศึกษา ความสัมพันธ์ของมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ วิเคราะห์สาระการเรียนรู้ กำหนดหมวดหมู่เนื้อหา หน่วยการสอน หัวเรื่อง ความคิดรวบยอด จุดประสงค์ กิจกรรม แบบประเมิน เป็นต้น การเขียนแผนการจัดประสบการณ์รายวัน จะนำสาระที่ควรเรียนรู้และประสบการณ์สำคัญที่กำหนดเป็นหน่วยบูรณาการ (unit plan) นำมาออกแบบเป็นแผนการจัดการประสบการณ์รายสัปดาห์ (weekly plan) มาวางแผนการจัดประสบการณ์แต่ละวันในกิจกรรมประจำวัน ซึ่งแผนการจัดประสบการณ์จะยึดหลักความสอดคล้องกับสาระสำคัญและจุดประสงค์ของหน่วยบูรณาการที่กำหนด

5.5 การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนระดับปฐมวัยยึดหลักการ บูรณาการที่ว่า หนึ่งแนวคิดเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายกิจกรรม หนึ่งกิจกรรมเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายทักษะและหลายประสบการณ์สำคัญ ดังนั้น เป็นหน้าที่ของผู้สอนจะต้องวางแผนในแต่ละวันให้เด็กเรียนรู้ผ่านการเล่นที่หลากหลายกิจกรรม หลากหลายทักษะ หลากหลายประสบการณ์อย่างเหมาะสมกับวัยและพัฒนาการ เพื่อให้บรรลุจุดหมายของหลักสูตรแกนกลางที่กำหนดไว้

5.5.1 ความหมายของบูรณาการ

บูรณาการ หมายถึงการนำเอาศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานเข้าด้วยกัน เพื่อประโยชน์ในการจัดหลักสูตรแบบบูรณาการ (Integrated Curriculum) คือหลักสูตรที่นำเอาเนื้อหาของวิชาต่าง ๆ มาหลอมรวมเข้าด้วยกันทำให้เอกลักษณ์ของแต่ละรายวิชาหมดไป เช่นเดียวกัน การเรียนการสอนที่ดำเนินการด้วยวิธีบูรณาการเราเรียกว่า การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ (Integrated Instruction) คือเน้นที่องค์รวมของเนื้อหามากกว่าองค์ความรู้ของแต่ละรายวิชา และเน้นที่การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญยิ่งกว่าการบอกเนื้อหาของครู

การสอนแบบบูรณาการ หมายถึง การจัดการเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงเนื้อหาความรู้ที่เกี่ยวข้องจากศาสตร์ต่าง ๆ ของรายวิชาเดียวกันหรือรายวิชาต่างๆ มาใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความคิดรวบยอดของศาสตร์ต่างๆ มาใช้ในชีวิตจริงได้

การจัดการเรียนการสอนแบบหน่วยเป็นการบูรณาการหลักสูตรประเภทหนึ่งที่เราเรียกว่า สหวิทยาการ (Interdisciplinary) วิธีการจัดการเรียนการสอนแบบหน่วยมีคุณลักษณะสำคัญคือการตั้งหัวข้อเรื่องที่นำสนใจขึ้นมา แล้วนำความรู้จากวิชาการต่าง ๆ มาโยงสัมพันธ์กับหัวข้อนั้นเพื่อประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ความแตกต่างที่สำคัญที่จำแนกการจัดการเรียนการสอนออกจากหลักสูตรก็คือ การเรียนการสอนเน้นบูรณาการที่ระดับเนื้อหาวิชาเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกัน แต่หลักสูตรเน้นบูรณาการที่รายวิชาโดยตรงก่อนที่จะไปแยกกำหนดเป็นเรื่องที่จะจัดการเรียนการสอนต่อไป วัฒนา ระงับทุกข์ ได้ให้ความหมายของบูรณาการว่า “การนำศาสตร์ต่างๆมาผสมผสานกันเพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง” ชนาธิป พรกุล ได้ให้ความหมายของบูรณาการว่า “การเชื่อมโยงความรู้และประสบการณ์ทุกชนิด ที่บรรจุอยู่ในแผนของหลักสูตร เป็นการเชื่อมโยงแนวนอนระหว่างหัวข้อและเนื้อหาต่างๆที่เป็นความรู้ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ พุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย การบูรณาการทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และรู้ในเรื่องนั้นอย่างลึกซึ้ง จึงเกิดเป็นหลักสูตรที่เรียกว่า หลักสูตรบูรณาการ (Integrated curricula) ซึ่งพยายามสร้างหัวเรื่อง (Themes) ใน โปรแกรมวิชาโดยนำความคิดหลักในวิชามาสัมพันธ์กัน และสัมพันธ์กับวิชาอื่นด้วย” หลักสูตรแบบบูรณาการ (Integrated Curricula) เป็นศาสตร์สาขาวิชาต่างๆที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานเข้าด้วยกัน เพื่อประโยชน์สูงสุดในการจัดหลักสูตรและจัดการเรียนของ ทำให้เอกลักษณ์ของแต่ละรายวิชาหมดไป เกิดเป็นเอกลักษณ์ใหม่ของหลักสูตรโดยรวม ทำให้เกิดความรู้บูรณาการที่มี

ความหมาย มีความหลากหลายและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงการเรียนการสอนแบบบูรณาการ (Integrated Instruction) เน้นที่องค์รวมของเนื้อหามากกว่าองค์ความรู้ของแต่ละรายวิชา และเน้นที่การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญยิ่งกว่าการบอกเนื้อหาของครู

สำลี รักสุทธีและคณะ (2544 : 1) การบูรณาการ หมายถึง การเรียนรู้แบบองค์รวมหรือบูรณาการจะทำให้คนมีความสมบูรณ์มากขึ้น มีความรู้ที่มีความหมายมากขึ้น

สุนันทา สุนทรประเสริฐ (2547 : 78) การบูรณาการ หมายถึง การนำเอาศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาเชื่อมโยงผสมผสานหลอมรวมความรู้เข้าด้วยกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยเน้นที่องค์รวมของเนื้อหามากกว่าองค์ความรู้ของแต่ละรายวิชา

5.5.2 ลักษณะการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

ลักษณะการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เป็นการเชื่อมโยงวิชาหรือศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งมีลักษณะใกล้เคียงกับชีวิตจริงมากขึ้น ได้แก่

1. บูรณาการระหว่างความรู้และกระบวนการเรียนรู้

ปัจจุบันเนื้อหาความรู้มีมากมายที่จะต้องเรียนรู้หากไม่ใช้วิธีการเรียนรู้ที่ทันสมัยมาใช้จะทำให้เรียนรู้ไม่ทันตามเวลาที่กำหนดได้จึงต้องมีการนำวิธีการจัดการเรียนรู้ใหม่ๆ มาใช้ เช่น การสอนโดยวิธีการบอกเล่า ท่องจำจะทำให้ได้ปริมาณความรู้หรือเนื้อหาสาระไม่เพียงพอกับสิ่งที่ต้องเรียนรู้จึงต้องเลือกใช้กระบวนการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่เหมาะสม

2. บูรณาการระหว่างพัฒนาการความรู้และทางจิตใจ การเรียนรู้ที่ดีนั้นผู้เรียนต้องมีความอยากรู้อยากเรียนด้วย ดังนั้นการให้ความสำคัญแก่เจตคติ ค่านิยม ความสนใจและสุนทรียภาพแก่ผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ ก่อให้เกิดความซาบซึ้งก่อนลงมือศึกษาซึ่งเป็นการจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

3. บูรณาการระหว่างความรู้และการกระทำ การเรียนรู้ที่สามารถนำความรู้สู่การปฏิบัติได้นั้นถือเป็นการดีมาก ดังนั้นการให้ความสำคัญระหว่างองค์ความรู้ที่ศึกษากับการนำไปปฏิบัติจริงโดยนำความรู้ไปแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง

4. บูรณาการระหว่างสิ่งที่เรียนรู้ในโรงเรียนและชีวิตประจำวันการตระหนักถึงความสำคัญแห่งคุณภาพชีวิตเมื่อผ่านการเรียนรู้แล้วต้องมีความหมายและคุณค่าต่อชีวิตของผู้เรียนอย่างแท้จริง

5. บูรณาการระหว่างวิชาต่างๆ เพื่อให้เกิดความรู้ เจตคติและการกระทำที่เหมาะสมกับความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนอย่างแท้จริงตอบสนองต่อคุณค่าในการดำรงชีวิตของผู้เรียน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยการบูรณาการ เป็นส่วนที่สำคัญของหลักสูตรแบบบูรณาการ การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนจะต้องคำนึงถึงหลักของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ดังต่อไปนี้

สำลี รักสุทธี และคณะ (2544 : 27) ได้เสนอหลักการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรแบบบูรณาการ ดังนี้

1. จัดกิจกรรมที่ใช้ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทุกด้าน ได้แก่ ร่างกาย สติปัญญา สังคม และ อารมณ์
2. ยึดการบูรณาการวิชาเป็นสำคัญ โดยการบูรณาการทั้งภายในวิชาเดียวกันหรือระหว่าง วิชาเชื่อมโยงหรือบูรณาการเข้าด้วยกันให้เป็นความรู้แบบองค์รวม
3. ยึดกลุ่มเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ โดยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่ม ปรีกษาหารือ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน
4. ยึดการค้นพบด้วยตนเองเป็นสำคัญ
5. เน้นกระบวนการควบคู่ไปกับผลงานโดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนวิเคราะห์ถึงกระบวนการต่างๆ ที่ทำให้เกิดผลงาน โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพของงานด้วย
6. เน้นการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติจริงและ การติดตามผลการปฏิบัติของผู้เรียน
7. เน้นการเรียนรู้อย่างมีความสุขและมีความหมาย
8. เน้นการเป็นคนดีและมีคุณค่า ต่อสังคม ประเทศชาติ เห็นคุณค่าของสรรพสิ่งหรือ ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

อรรถัย มูลคำ และคณะ (2544 : 13) ได้เสนอหลักในการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรบูรณาการ ได้แก่

1. จัดการเรียนการสอนโดยเน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนอย่างกระตือรือร้น
2. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ร่วมกันทำงานกลุ่มด้วยตนเอง โดยส่งเสริมให้มีกิจกรรมกลุ่ม ลักษณะต่างๆ หลากหลายในการเรียนการสอน และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ลงมือทำ
3. จัดประสบการณ์ตรงให้แก่ผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งที่ป็นรูปธรรมเข้าใจง่ายตรง กับความจริง สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีเหตุผล
4. จัดบรรยากาศในชั้นเรียนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกล้าคิดกล้าทำ ส่งเสริมให้ ผู้เรียนได้แสดงออกซึ่งความรู้สึกล้าคิดของตนเองต่อสาธารณะชนหรือเพื่อนร่วมชั้นเรียน
5. เน้นการปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยม และจริยธรรมที่ถูกต้องดีงาม ให้ผู้เรียนสามารถ วางแผนแยกแยะความถูกต้องดีงามและความเหมาะสมได้ สามารถจัดความขัดแย้งได้ด้วยเหตุผล มีความกล้าหาญทางจริยธรรม และแก้ไขปัญหาด้วยปัญญาและสามัคคี แนวคิดเดียวกันนี้ วลัย พาณิช

วลัย พาณิช (2549 : 167-169) ได้เสนอแนวทางการออกแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการออกเป็น 2 ลักษณะ

1. ลักษณะที่เป็นหัวเรื่อง (Theme) แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ
 - 1.1 การจัดการเรียนการสอนแบบจัดหน่วยบูรณาการ (Integrated Unit) ซึ่งจะต้องมี เนื้อหาและกระบวนการ วิธีการ และเนื้อหาวิชาที่จะบูรณาการตั้งแต่ 2 วิชาขึ้นไป

1.2 การจัดการเรียนการสอนแบบมีหัวเรื่อง (Theme) จะไม่มีการบูรณาการเชิง เนื้อหาวิชา เรียกว่า เป็นการบูรณาการแบบหน่วยการเรียนรู้หรือหน่วยรายวิชา

2. ลักษณะที่เป็นโครงการ เป็นการสอนตั้งแต่ 2 วิชาขึ้นไป ให้ผู้เรียนสามารถจัด ในรูป ของโครงการที่บูรณาการเชื่อมโยงเนื้อหา ความรู้จากหลายหลายวิชาในเรื่องเดียวกัน มอบหมายให้ผู้เรียนทำโครงการร่วมกัน ครูวางแผนการสอนร่วมกัน และกำหนดงานหรือโครงการ ร่วมกัน กระบวนการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรบูรณาการนั้น จะต้องมีการจัดกิจกรรมการ เรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นการสอนที่เป็นบูรณาการ (Integrative Teaching Styles) ซึ่งต้องมีวิธีการที่หลากหลายให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ใช้เทคนิคการเรียนการสอนที่ผสมผสาน กัน ฝึกให้ผู้เรียนค้นหาคำตอบด้วยวิธีสืบสอบ (Inquiry) หรือใช้วิธีการแก้ปัญหา (Problem Solving) เน้นการทำงานร่วมกัน มีงานกลุ่มหรืองานเดี่ยวผสมผสานกันไป เน้นการให้ผู้เรียนมี ส่วนร่วมในประสบการณ์จริง ประสบการณ์การเรียนรู้ควรอยู่ในขอบเขตสมรรถภาพในการเรียนรู้ ของผู้เรียน จึงต้องพิจารณาขอบเขตการเรียงลำดับของเนื้อหาของลักษณะวิชารวมทั้งลักษณะ ของผู้เรียนด้วย และให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง

ผลการจัดจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ถ้าสามารถดำเนินได้อย่างสมบูรณ์ แล้วก็ควรจะมึลักษณะโดยรวมดังต่อไปนี้

1. เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และกระบวนการเรียนรู้ เพราะในปัจจุบันนี้ ปริมาณของความรู้มีมากขึ้นเป็นทวีคูณ รวมทั้งมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นเป็นลำดับ การเรียน การสอนด้วยวิธีการเดิม อาทิ การบอกเล่า การบรรยายและการท่องจำ อาจจะไม่เพียงพอที่จะ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพได้ ผู้เรียนควรจะเป็นผู้สำรวจความสนใจของตนเองว่า ใน องค์ความรู้หลายหลากนั้น อะไรคือสิ่งที่ตนเองสนใจอย่างแท้จริง ตนควรแสวงหาความรู้เพื่อ ตอบสนองความสนใจเหล่านั้นได้อย่างไร เพียงใด ด้วยกระบวนการเช่นไร ซึ่งแน่นอนว่า กระบวนการเรียนการสอนลักษณะนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Differences) ไม่ใช่ข้อย

2. เป็นการบูรณาการระหว่างพัฒนาการความรู้และพัฒนาการทางจิตใจ นั่นคือ ให้ความสำคัญแก่ จิตพิสัย คือเจตคติ ค่านิยม ความสนใจ และสุนทรียภาพ แก่ผู้เรียนในการ แสวงหาความรู้ด้วย ไม่ใช่เน้นแต่เพียงองค์ความรู้หรือพุทธิพิสัยแต่เพียงอย่างเดียว อันที่จริงการ ทำให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้งขึ้นเสียก่อนที่จะได้ลงมือศึกษานั้น นับได้ว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ยิ่งสำหรับจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นทั้งแก่ผู้สอนและผู้เรียน

3. บูรณาการระหว่างความรู้และการกระทำในข้อนี้ก็มีนัยแห่งความสำคัญและ ความสัมพันธ์ เช่นเดียวกับที่ได้กล่าวไว้แล้วในข้อสอง เพียงแต่เปลี่ยน จิตพิสัยเป็นทักษะพิสัย เท่านั้น

4. บูรณาการระหว่างสิ่งที่เรียนในโรงเรียนกับสิ่งที่ป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของ ผู้เรียน คือ การตระหนักถึงความสำคัญแห่งคุณภาพชีวิตของผู้เรียนว่าเมื่อได้ผ่านกระบวนการ เรียนการสอนตามหลักสูตรแล้ว สิ่งที่เรียนที่สอนในห้องเรียนจะต้องมีความหมายและมีคุณค่าต่อ ชีวิตของผู้เรียนอย่างแท้จริง

5. บูรณาการระหว่างวิชาต่างๆ เพื่อให้เกิด ความรู้ เจตคติและการกระทำที่เหมาะสมกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียนอย่างแท้จริง ตอบสนองต่อคุณค่าในการดำรงชีวิตของผู้เรียนแต่ละคน การบูรณาการความรู้ของวิชาต่างๆเข้าด้วยกันเพื่อตอบสนองความต้องการหรือเพื่อตอบปัญหาที่ผู้เรียนสนใจจึงเป็นขั้นตอนสำคัญที่ควรจะทำในขั้นตอนของบูรณาการหลักสูตรและการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง

สรุปได้ว่าลักษณะการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการมีลักษณะการบูรณาการระหว่างความรู้และกระบวนการเรียนรู้ ระหว่างพัฒนาการความรู้และทางจิตใจ ความรู้และการกระทำ สิ่งที่เรียนรู้ในโรงเรียนและชีวิตประจำวันโดยเน้นนักเรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนการสอนแบบจัดหน่วยบูรณา การจัดการเรียนการสอนแบบมีหัวเรื่อง ถ้ามีลักษณะที่เป็นโครงการ เป็นการสอนตั้งแต่ 2 วิชาเป็นต้นไป

5.5.3 ประเภท/รูปแบบของการบูรณาการการเรียนการสอน

สุวิทย์ มูลคำ (2550 : 51) การสอนแบบบูรณาการมี 2 แบบ มีหลักการเช่นเดียวกัน กล่าวคือมีการกำหนดหัวเรื่องที่เชื่อมโยงความคิดรวบยอดต่าง ๆ มีการวางแผนการจัดกิจกรรม และโครงการต่าง ๆ ที่ผู้เรียนจะต้องศึกษาและลงมือปฏิบัติ ดังนี้

1. การบูรณาการภายในกลุ่มวิชาหรือสาขาวิชาเดียวกัน โดยกำหนดหัวเรื่อง (Theme) ขึ้น แล้วบูรณาการขอบข่ายวิชาต่างๆ ในการสอนตามหัวเรื่องนั้น

2. การบูรณาการระหว่างวิชา เป็นการเชื่อมโยงหรือรวมศาสตร์ต่าง ๆ ตั้งแต่ 2 สาขาวิชาขึ้นไป ภายใต้หัวเรื่อง (Theme) เดียวกัน เป็นการเรียนรู้โดยใช้ความรู้เข้าใจและทักษะในศาสตร์หรือความรู้ในวิชาต่าง ๆ มากกว่า 1 วิชาขึ้นไป เพื่อการแก้ปัญหา หรือ แสวงหาความรู้ ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง การเชื่อมโยงความรู้และทักษะระหว่างวิชาต่าง ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง ไม่ใช่เพียง ผิวเผิน และมีลักษณะใกล้เคียงกับชีวิตจริงมากขึ้น

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการระหว่างวิชา จะช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้ความเข้าใจในลักษณะองค์รวม ไม่ว่าวิชาใดก็จะสามารถจะใช้วิธีบูรณาการได้ทั้งสิ้น ข้อสำคัญอยู่ที่ความสามารถในการบูรณาการที่ดี การเรียนการสอนแบบบูรณาการระหว่างวิชาจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวได้

กรมวิชาการ (2545 : 58) การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่พบโดยทั่วไปมีอยู่ 4 แบบ

1. การบูรณาการแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary)

เป็นการสร้างหัวเรื่อง (Theme) ขึ้นมาแล้วนำเนื้อหาจากวิชาต่าง ๆ มาโยงสัมพันธ์กับหัวเรื่องนั้น ซึ่งบางครั้งก็อาจเรียกวิธีบูรณาการแบบนี้ได้ว่า สหวิทยาการแบบมีหัวข้อ (Thematic Interdisciplinary Studies) หรือบูรณาการที่เน้นการนำไปใช้เป็นหลัก (Application – First Approach) การกำหนดหัวเรื่อง (Theme) ได้แก่ การสร้างหัวเรื่องโดยมีหลักในการกำหนดหัวเรื่องดังนี้

1.1 เป็นเรื่องที่ผู้เรียนสนใจ และมีโอกาสได้เลือกเรียน

1.2 เป็นเรื่องที่สามารถโยงความสัมพันธ์ได้หลายวิชาหรือหลายกลุ่ม

ประสบการณ์

1.3 เป็นเรื่องที่มีนักเรียนมีประสบการณ์เดิมอยู่แล้วและสอดคล้องกับชีวิตจริง และมีความหมายต่อผู้เรียน

1.4 เป็นเรื่องที่มีแหล่งความรู้ให้ผู้เรียนรู้ได้ศึกษาค้นคิดอย่างหลากหลาย และเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับท้องถิ่นกับความรู้ที่เป็นสากล

1.5 เป็นเรื่องที่เหมาะสมกับระดับความสามารถของผู้เรียนและส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนรอบด้าน การตั้งชื่อต้องทันสมัย และน่าสนใจช่วยให้ผู้เรียนอยากรู้ อยากเรียน

2. การบูรณาการแบบพหุวิทยาการ (Multidisciplinary) เป็นการนำเรื่องที่ต้องการจะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สอดแทรก (Infusion) ไว้ในวิชาต่าง ๆ หรือบูรณาการเน้นเนื้อหา ของวิชาเป็นแกนแล้วนำสิ่งที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนเกิดไปสอดแทรกในวิชาแกนดังกล่าวซึ่ง บางครั้งเราก็อาจจะเรียกวิธีบูรณาการแบบนี้ได้ว่า การบูรณาการที่เน้นเนื้อหารายวิชาเป็นหลัก (Discipline First Approach)

3. การบูรณาการแบบผู้สอนคนเดียวครูสอนสามารถจัดการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงสาระ การเรียนรู้ต่าง ๆ กับหัวข้อที่สอดคล้องกับชีวิตจริง หรือสาระที่กำหนดขึ้นมา เช่น เรื่อง สิ่งแวดล้อม น้ำ เป็นต้น ครูผู้สอนสามารถเชื่อมโยงสาระ และกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มสาระ ต่าง ๆ เช่น การอ่าน การเขียน การคิด คำนวณ การคิดวิเคราะห์ต่าง ๆ ทำให้ผู้เรียนได้ใช้ ทักษะ และกระบวนการเรียนรู้ไปแสวงหาความรู้ ความจริงจากหัวข้อเรื่องที่กำหนด

4. การบูรณาการแบบคู่ขนานมีครูผู้สอนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป จัดการสอนโดยอาจยึด หัวข้อเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วบูรณาการเชื่อมโยงแบบคู่ขนาน เช่น ครูผู้สอนคนหนึ่งสอน วิทยาศาสตร์เรื่องเงา ครูผู้สอนอีกคนอาจสอนคณิตศาสตร์เรื่องการวัดระยะทาง โดยการวัดเงา คิดคำนวณในเรื่องเงา ในช่วงเวลาต่าง ๆ จัดการทำกราฟของเงาในระยะต่าง ๆ หรืออีกคนหนึ่ง อาจให้ ผู้เรียนรู้ศิลปะ เรื่องเทคนิค การวาดรูปที่มีเงา

สรุปได้ว่าการสอนแบบบูรณาการมี 2 ได้แก่แบบการบูรณาการภายในกลุ่มวิชา การบูรณาการระหว่างวิชา รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่พบโดยทั่วไปมีอยู่ 4 แบบ ได้แก่ 1) การบูรณาการแบบสหวิทยาการ 2) การบูรณาการแบบพหุวิทยาการ 3) การบูรณาการ แบบผู้สอนคนเดียว 4) การบูรณาการแบบคู่ขนานมีครูผู้สอนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป

5.5.4 หลักการการออกแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยการบูรณาการ เป็นส่วนที่สำคัญของ หลักสูตรแบบบูรณาการ การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนจะต้องคำนึงถึงหลักของการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งมีผู้เสนอแนวคิดไว้ ดังต่อไปนี้

อรรถัย มูลคำ และคณะ (2544 : 13) ได้เสนอหลักในการจัดการเรียนการสอนใน หลักสูตรบูรณาการได้แก่

1. จัดการเรียนรู้การสอนโดยเน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนอย่างกระตือรือร้น

2. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ร่วมกันทำงานกลุ่มด้วยตนเอง โดยส่งเสริมให้มีกิจกรรมกลุ่ม ลักษณะต่างๆ หลากหลายในการเรียนการสอน และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ลงมือทำ

3. จัดประสบการณ์ตรงให้แก่ผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งที่ป็นรูปธรรม เข้าใจง่ายตรง กับความจริง สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีเหตุผล

4. จัดบรรยากาศในชั้นเรียนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกกล้าคิดกล้าทำ ส่งเสริมให้ ผู้เรียนได้แสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดของตนเองต่อสาธารณชนหรือเพื่อนร่วมชั้นเรียน

5. เน้นการปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยม และจริยธรรมที่ถูกต้องดีงาม ให้ผู้เรียนสามารถ วางแผนแยกแยะความถูกต้องดีงามและความเหมาะสมได้ สามารถจัดความขัดแย้งได้ด้วยเหตุผล มีความกล้าหาญทางจริยธรรม และแก้ไขปัญหาด้วยปัญญาและสามัคคี

สำลี รักสุทธี และคณะ (2544 : 27-18) ได้เสนอหลักการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรแบบบูรณาการ ดังนี้

1. จัดกิจกรรมที่ใช้ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทุกด้าน ได้แก่ ร่างกาย สติปัญญา สังคม และ อารมณ์

2. ยึดการบูรณาการวิชาเป็นสำคัญ โดยการบูรณาการทั้งภายในวิชาเดียวกันหรือระหว่าง วิชาเชื่อมโยงหรือบูรณาการเข้าด้วยกันให้เป็นความรู้แบบองค์รวม

3. ยึดกลุ่มเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ โดยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่ม ปรัชญาหรือ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน

4. ยึดการค้นพบด้วยตนเองเป็นสำคัญ

5. เน้นกระบวนการควบคู่ไปกับผลงานโดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนวิเคราะห์ถึงกระบวนการต่างๆ ที่ทำให้เกิดผลงาน โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพของงานด้วย

6. เน้นการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติจริงและ การติดตามผลการปฏิบัติของผู้เรียน

7. เน้นการเรียนรู้อย่างมีความสุขและมีความหมาย

8. เน้นการเป็นคนดีและมีคุณค่า ต่อสังคม ประเทศชาติ เห็นคุณค่าของสรรพสิ่งหรือ ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

วลัย พาณิช (2549 : 167-169) ได้เสนอแนวทางการออกแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการออกเป็น 2 ลักษณะ

1. ลักษณะที่เป็นหัวเรื่อง (Theme) แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1.1 การจัดการเรียนการสอนแบบจัดหน่วยบูรณาการ (Integrated Unit) ซึ่งจะต้องมี เนื้อหาและกระบวนการ วิธีการ และเนื้อหาวิชาที่จะบูรณาการตั้งแต่ 2 วิชาขึ้นไป

1.2 การจัดการเรียนการสอนแบบมีหัวเรื่อง (Theme) จะไม่มีการบูรณาการเชิง เนื้อหาวิชา เรียกว่า เป็นการบูรณาการแบบหน่วยการเรียนรู้หรือหน่วยรายวิชา

2. ลักษณะที่เป็นโครงการ เป็นการสอนตั้งแต่ 2 วิชาขึ้นไป ให้ผู้เรียนสามารถจัดในรูปแบบ ของโครงการที่บูรณาการเชื่อมโยงเนื้อหา ความรู้จากหลายหลายวิชาในเรื่องเดียวกัน มอบหมายให้ผู้เรียนทำโครงการร่วมกัน ครูวางแผนการสอนร่วมกัน และกำหนดงานหรือโครงการร่วมกัน

สรุปได้ว่าหลักการออกแบบกระบวนการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรบูรณาการ นั้น จะต้องมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นการสอนที่เป็นบูรณาการ (Integrative Teaching Styles) ซึ่งต้องมีวิธีการที่หลากหลายให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ใช้เทคนิคการเรียนการสอนที่ผสมผสานกัน ฝึกให้ผู้เรียนค้นหาคำตอบด้วยวิธีสืบสอบ (Inquiry) หรือใช้วิธีการแก้ปัญหา (Problem Solving) เน้นการทำงานร่วมกัน มีงานกลุ่มหรืองานเดี่ยวผสมผสานกันไป เน้นการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในประสบการณ์จริง ประสบการณ์การเรียนรู้ควรอยู่ในขอบเขตสมรรถภาพในการเรียนรู้ของผู้เรียน จึงต้องพิจารณาขอบเขตการเรียนรู้ลำดับของเนื้อหา ของลักษณะวิชารวมทั้งลักษณะของผู้เรียนด้วย และให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง

5.6 ขั้นตอนการบูรณาการและ วิธีการสอนแบบบูรณาการ

การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ทั้งการบูรณาการภายในวิชาและบูรณาการระหว่างวิชา มีหลักการเช่นเดียวกัน โดยมีขั้นตอนและวิธีการดังต่อไปนี้

สำลี รักสุทธิ และคณะ (2544 : 57) กล่าวถึงขั้นตอนการจัดทำการบูรณาการ เนื้อหาและการจัดการเรียนการสอนว่า ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร เป็นการหาความสัมพันธ์ของเนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องกัน เพื่อนำมากำหนดเป็นปัญหาหรือหัวเรื่องในการเรียนการสอน

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์หลักสูตร เป็นการศึกษาค้นจุดประสงค์ของวิชาหลักและวิชารองที่จะนำมาบูรณาการ จะทำให้เห็นภาพที่ชัดเจนในการดำเนินการเรียนการสอน รวมทั้งการวัดและประเมินผล

ขั้นตอนที่ 3 จัดทำกำหนดการสอน เป็นการวางแผนการสอนแบบกว้างๆ โดยนำรายละเอียดที่ได้จากการวิเคราะห์คำอธิบายในหลักสูตรมาแยกย่อยเนื้อหา จุดประสงค์ กิจกรรม รวมทั้งกำหนดคาบในการสอน ซึ่งกำหนดการสอนแบบบูรณาการจะเพิ่มช่องบูรณาการ และมีเนื้อหาบูรณาการแบบภายในวิชาหรือเนื้อหาบูรณาการระหว่างวิชาต่างๆ เข้าไปด้วย

ขั้นตอนที่ 4 เขียนแผนการสอน เป็นการกำหนดรายละเอียดของการสอน ตั้งแต่ต้นจนจบ ประกอบด้วย สาระสำคัญ จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน การวัด และประเมินผล โดยยึดหลักความสอดคล้องของแต่ละวิชาในการเรียนการสอนในช่วงเวลาเดียวกัน

ขั้นตอนที่ 5 ปฏิบัติการสอน เป็นการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนที่กำหนดไว้ในแผนการสอน โดยมีการสังเกตพฤติกรรมการเรียนของผู้เรียน ความสอดคล้องสัมพันธ์กันของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งผลสำเร็จของการสอนตามจุดประสงค์เป็นต้น โดยมีการบันทึกจุดเด่นและข้อปรับปรุงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาต่อไป

ขั้นตอนที่ 6 ประเมิน ปรับปรุง และพัฒนาการสอน เป็นการนำผลที่ได้จากการบันทึกรวบรวมไว้ในขณะปฏิบัติการสอนมาวิเคราะห์เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาแผนการสอนแบบบูรณาการให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ชาตรี เกิดธรรม (2545 : 39-40) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการมีขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดหัวข้อสาระการเรียนรู้โดยเริ่มจากโครงสร้างของหลักสูตรในระดับท้องถิ่น หรือที่ใช้อยู่ด้วยการระดมสมองจากผู้เรียนและครูเป็นการตั้งให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้มากขึ้น หัวข้อที่จะนำมาสอนแบบบูรณาการได้ดีควรเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กับความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันมากที่สุด
2. กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ครูต้องกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ให้ชัดเจน ว่าเมื่อเรียนรู้เรื่องนี้จบแล้วผู้เรียนควรจะได้อะไรบ้าง ซึ่งควรจะสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ตามช่วงชั้นด้วย ถ้าจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรใหม่ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. กำหนดเนื้อเรื่องโดยขยายเนื้อหาให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น แต่ละวิชา
4. กำหนดขอบเขตการเรียนรู้กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียน และจัดคาบเวลาให้เหมาะสมกับเนื้อหา กิจกรรม และต้องมีความยืดหยุ่นตามกิจกรรมการเรียนรู้และเนื้อหาโดยเฉพาะถ้าเป็นการบูรณาการระหว่างวิชา การจัดเวลาให้เหมาะสมเป็นเรื่องสำคัญมาก
5. ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ด้วยวิธีการที่หลากหลายและให้มีการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ทั้งภายในท้องถิ่นและชุมชนและจากแหล่งข้อมูลภายนอก
6. ประเมินผลโดยเน้นการประเมินผลตามสภาพจริงและประเมินด้วยวิธีการที่หลากหลาย อาจจะประเมินในลักษณะของการใช้แฟ้มสะสมผลงานของนักเรียน การสังเกต กิจกรรมการปฏิบัติจริง การสนองตอบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนและการพัฒนาความรู้ของผู้เรียนได้

ทิสนา แคมมณี และคณะ (2548 : 192-194) ได้กล่าวถึงแนวทางนำเสนอขั้นตอนวิธีการการสอนแบบบูรณาการไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 เลือกเรื่องที่จะสอนแบบบูรณาการ โดยพิจารณาความเหมาะสมกับท้องถิ่นและความเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน

ขั้นที่ 2 กำหนดจุดประสงค์การสอน เนื้อหาสาระและความคิดรวบยอดในเรื่องนั้นตามความคิดเห็นของผู้สอน โดยพิจารณาถึงความเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนของตน และปัญหาความต้องการของท้องถิ่น

ขั้นที่ 3 ตรวจสอบจุดประสงค์ เนื้อหาสาระ และความคิดรวบยอดที่ผู้สอนกำหนดกับจุดประสงค์และกรอบเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ในหลักสูตร หากที่กำหนดไว้ไม่ครบตามที่หลักสูตรกำหนดให้เพิ่มให้ครบ

ขั้นที่ 4 สํารวจพื้นฐานเดิมของผู้เรียน เพื่อจะได้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ใหม่ให้เชื่อมโยงกับความรู้เดิม และไม่สอนซ้ำในสิ่งที่ผู้เรียนรู้อยู่แล้ว

ขั้นที่ 5 กำหนดแนวการสอนหรือวางยุทธศาสตร์ในการสอนที่จะทำให้การสอนไม่หลงทาง และบรรลุตามจุดประสงค์ครบถ้วน

ขั้นที่ 6 กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนในรายละเอียดโดยอาศัยหลักการเรียนรู้วิธีสอน และเทคนิคการสอนต่างๆ

ขั้นที่ 7 บูรณาการความรู้/สาระ ทักษะ เจตคติ และอื่นๆ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรหรือโครงการ หรือกิจกรรมต่างๆที่มีส่วนสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสาระและกิจกรรมที่กำหนดไว้ขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการบูรณาการ

Lardizabal and others (1970 : 142) ได้นำเสนอขั้นตอนในการสอนบูรณาการ ไว้ดังนี้

1. ขั้นนำ (Initiating the unit) เป็นขั้นที่ครูเร้าความสนใจหรือนำทางให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงปัญหาที่ผู้เรียนประสบอยู่ ครูอาจมีวิธีเริ่มหน่วยได้หลายวิธี เช่นการจัดสภาพห้องเรียนให้เร้าความสนใจใคร่รู้ ใช้โอกาสพิเศษและเหตุการณ์สำคัญ เป็นการเริ่มหน่วยการเรียนนอกสถานที่ปัญหาต่างๆในครอบครัวหรือโรงเรียน อาจนำการเริ่มต้นหน่วย การใช้สื่อต่างๆ เช่น ภาพยนตร์ สไลด์ เทปบันทึกเสียง เทปโทรทัศน์ การเล่าเรื่องบทความหรือบทประพันธ์นำมาใช้เริ่มต้นหน่วยได้ หน่วยการเรียนอาจเริ่มต้นจากข้อเสนอแนะบางด้านของโรงเรียนท้องถิ่น ปัญหาดังกล่าวนำไปสู่การกระทำ ครูอาจตั้งคำถามว่าเราจะแก้ปัญหาอย่างไร เราจะต้องใช้อุปกรณ์อะไรบ้าง และอะไรเป็นปัญหาย่อยที่เราต้องแก้ไขก่อนปัญหาใหญ่

2. ขั้นปฏิบัติ (Point of experience) เป็นขั้นที่ครูเสนอแนะกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้วางแผนตั้งจุดมุ่งหมายในการแก้ปัญหาตามกิจกรรมต่างๆที่ครูเสนอแนะ การทำกิจกรรมอยู่ภายใต้การให้คำแนะนำจากครูมีการแบ่งกลุ่มและหน้าที่กัน ในขั้นนี้ การแนะนำของครูเป็นสิ่งจำเป็น ครูจะต้องมีทักษะและความสามารถในการแนะนำกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การค้นคว้า การเก็บรวบรวมข้อมูล การรวบรวมวัสดุอุปกรณ์ การอ่าน การทัศนศึกษา การเขียนและการแปลความจากภาพสถิติ การสัมภาษณ์ เป็นต้น

3. ขั้นสรุปกิจกรรม (Culminating Activities) ขั้นนี้ครูเน้นที่บูรณาการ (Integration) หน่วย ผู้เรียนสรุปกิจกรรม โดยครูเป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำในการทำกิจกรรมแบบหน่วย ผู้เรียนต่างแบ่งงานกันทำดังนั้นการผสมผสานทุกด้านเข้าด้วยกันเป็น สิ่งสำคัญยิ่ง ผู้เรียนควรได้รับคำแนะนำให้สังเกตค้นคว้าหาว่ากิจกรรมของตนเอง สามารถตอบคำถามของกลุ่มใหญ่ได้อย่างไร และการเสนอผลงานของตนเองให้ เพื่อนๆที่ไม่ได้ทำกิจกรรมตรง ส่วนนั้นได้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง การใช้การสื่อความหมายอย่างไรจึงจะมีประสิทธิภาพ วิธีการกลุ่มแลกเปลี่ยนหรือการรายงานการค้นคว้าของตนเป็นโอกาสของการเรียนรู้ที่มีคุณค่า ฝึกการแสดงออกในทางสร้างสรรค์

(Creative Expression) การที่ผู้เรียนโยงความสัมพันธ์ของกิจกรรมหน่วยย่อยเข้ากันเป็นงานของกลุ่มใหญ่ ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ด้านเนื้อหา ผูกทักษะความสามารถในการพัฒนาเจตคติ ในการเสนอผลงานของผู้เรียนสามารถทำได้หลายวิธี เช่น จัดแสดงนิทรรศการ การสาธิต การทดลอง การแสดงละคร การรายงาน เป็นต้น อย่างไรก็ตามผลงานเหล่านี้ จะต้องมีการอภิปรายกลุ่มตามมา

4. ขั้นประเมินผล (Evaluation) การประเมินผลถือเป็นกระบวนการต่อเนื่องในทุกๆระยะของการเรียน การสอนไม่ได้หมายถึงการวัดผลขั้นสุดท้ายเท่านั้น การประเมินผลอาจแบ่งออกเป็น การวัดความรู้ความเข้าใจด้านวิชาการ ประเมินความสามารถในการทำงานร่วมกันภายในกลุ่ม และความสามารถระหว่างกลุ่ม ผู้เรียนจะต้องได้รับการกระตุ้นให้ตระหนักว่าการประเมินผลของกลุ่ม เป็นสิ่งที่มีคุณค่ายิ่ง กว่าสิ่งที่ครูประเมินเพราะในขณะที่ผู้เรียนต้องประเมินผลการทำงานของตน จะช่วยให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึง จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ซึ่งจะเป็นการตรวจสอบ และเป็นแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานของตนและกลุ่มได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น และวิธีการในการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการบูรณาการทั้งหมดที่กล่าวมาพอสรุปเป็นขั้นตอนได้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นนำ ครูเป็นผู้สร้างประเด็นหรือนำนักเรียนเข้าสู่ปัญหา โดยนำนักเรียนเข้าสู่สถานการณ์จริงที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของตัวนักเรียนเอง 2) ขั้นปฏิบัติ นักเรียนนำผลจากการได้รับ ประสบการณ์จริง ที่ได้จากขั้นนำมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหา หรือพัฒนางานโดยกระบวนการกลุ่ม แล้วบูรณาการเนื้อหาวิชาอื่นๆที่เกี่ยวข้องกันไปด้วยกัน 3) ขั้นสรุป นักเรียนแต่ละกลุ่มนำผลการวิเคราะห์ มาแก้ไขปัญหาคือการพัฒนาขึ้นนั้นไปสู่การปฏิบัติจริงตามขั้นตอนการแก้ไข หรือพัฒนางานเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม โดยมีผู้สอนเป็นผู้แนะแนวทาง 4) ขั้นประเมินผลทุกกลุ่มนำเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาคือพัฒนาขึ้นงานที่ได้รับการแก้ไขหรือปรับปรุงแล้วต่อทุกกลุ่มร่วมกัน ผู้สอนเป็นผู้ชี้แนะแนวทาง ที่ถูกต้อง และเชื่อมโยงการแก้ไขปัญหาคือพัฒนางานแต่ละกลุ่มให้เกิดการบูรณาการระหว่างกัน

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ครูผู้สอนได้ทำการออกแบบและเขียนแผนการจัดการประสบการณ์โดยนำสาระที่ควรเรียนรู้หรือประสบการณ์สำคัญ กำหนดเป็นหน่วยบูรณาการ วางแผนการจัดการประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ใช้เทคนิคการเรียนการสอนที่ผสมผสานกัน มีวิธีการที่หลากหลายให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ผูกให้ผู้เรียนค้นหาคำตอบด้วยวิธีสืบสอบหรือใช้วิธีการแก้ปัญหา ผู้เรียนมีส่วนร่วม เน้นการทำงานร่วมกันโดยยึดหลักความสอดคล้องกับสาระสำคัญและจุดประสงค์ของหน่วยบูรณาการที่กำหนด ซึ่งในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้ยึดกรอบการวิจัย ตัวแปรที่จะศึกษาและพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการ ประกอบด้วย 1) การกำหนดเป็นหน่วยบูรณาการ 2) การออกแบบแผนการจัดการประสบการณ์ 3) การเขียนแผนการจัดการประสบการณ์ 4) ความสอดคล้องกับสาระสำคัญและจุดประสงค์ของหน่วยบูรณาการ 5) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และ 6) การวัดประเมินผล

6. วิธีพัฒนาบุคลากร

การพัฒนาบุคลากร เป็นการบริหารงานบุคคลในสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ครูผู้ดูแลเด็กเป็นบุคลากรซึ่งปฏิบัติหน้าที่ด้านการสอนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่กำกับ ดูแล เลี้ยงดู และให้ความรู้ ให้การศึกษา จัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับเด็ก ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการพัฒนาในครั้งนี้

6.1 ความหมายของการพัฒนาบุคลากร

“การพัฒนา” Development ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542 (2546 : 779) ได้ให้ความหมายของคำว่า “พัฒนา” คือ “ทำให้เจริญ” ดังนั้นการพัฒนาจึงหมายถึง การทำให้เจริญ

“บุคลากร” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542 (2546 : 629) ได้ให้ความหมายของคำว่า “บุคลากร” คือ “ผู้ปฏิบัติงานตามหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน”

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การพัฒนาบุคลากร คือการพัฒนาผู้ปฏิบัติงานของแต่ละหน่วยงานให้ปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542 : 18) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรเป็นกระบวนการที่สำคัญต่อการบริหารงานบุคคล ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถทักษะ เจตคติของบุคลากรไปในทิศทางที่พึงประสงค์

กรมวิชาการ (2544 : 146) ให้ความหมายของการพัฒนาบุคลากร หมายถึง การจัดกิจกรรมที่จำเป็นและซับซ้อนอย่างหนึ่ง ที่จะสร้างความมั่นใจต่อคุณภาพระดับสูงของครูในโรงเรียน ถ้าการพัฒนาบุคลากรประสบผลสำเร็จก็จะส่งเสริมความก้าวหน้าของนักเรียน และจะสนับสนุนความร่วมมือของครูในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นลักษณะของครูที่มีคุณภาพ

พยอม วงศ์สารศรี (2544 : 14) กล่าวว่า การพัฒนาบุคคล หมายถึง การดำเนินการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถและทัศนคติต่อการปฏิบัติงานที่ตนรับผิดชอบให้มีคุณภาพประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจต่อองค์การ

เนตรพัฒนา ยาวีราช (2546 : 156) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากร หมายถึง กระบวนการในการเสริมสร้าง เพิ่มพูนความรู้และทักษะหรือความชำนาญงานให้แก่ผู้ปฏิบัติงานแต่ละคนในขอบเขตของการปฏิบัติงาน

ชัยยุทธ ศิริสุทธิ (2547 : 20) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนา (Development) หมายถึง การทำให้มีคุณภาพมากขึ้น ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับบุคคลก็คือ การดำเนินการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถและทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานที่ตนรับผิดชอบให้มีคุณภาพประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจแก่องค์การ

จากความหมายที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสรุปได้ว่า การพัฒนาบุคลากร หมายถึง กระบวนการต่างๆ ที่ใช้ในการปรับปรุง ส่งเสริม เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการปฏิบัติงานของบุคลากรในหน่วยงาน ให้มีความรู้ ความสามารถ ทัศนคติที่ดี เพิ่มมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและเกิดทักษะเหมาะสม ส่งผลให้หน่วยงานหรือองค์กรบรรลุเป้าหมายสูงสุด

6.2 ความสำคัญของการพัฒนาบุคลากร

จากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกโลกาภิวัตน์ บุคลากรซึ่งเป็นข้าราชการ อันเป็นกลไกสำคัญของรัฐ จำเป็นต้องมีการปรับตัวให้ก้าวทันกับสภาพแวดล้อมและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้มีความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไข (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ได้ให้ความสำคัญต่อครูอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา โดยกำหนดไว้ในหมวด 7 ว่าด้วย ครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา มาตรา 52 ให้กระทรวงส่งเสริมให้มีระบบ กระบวนการ ผลิต การพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่ เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูงโดยการกำกับและประสานให้มีความพร้อมและความเข้มแข็ง ในการเตรียมบุคลากรใหม่และการพัฒนาบุคลากรประจำการอย่างต่อเนื่องจึงจำเป็นต้องมีการ พัฒนาบุคลากร ซึ่งได้มีผู้กล่าวถึงความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร ดังนี้

สุธี สิทธิสมบูรณ์ (2540 : 10) กล่าวว่า การพัฒนาบุคคลหรือการฝึกอบรมเป็นการ ดำเนินการเกี่ยวกับการส่งเสริมให้บุคคลมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการทำงานดีขึ้น ตลอดจนมีทัศนคติในการทำงาน หรือเป็นกระบวนการที่จะเสริมสร้างหรือเปลี่ยนแปลง ผู้ปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้ ความสามารถ ทักษะ อุปนิสัย ทัศนคติ และวิธีการ ดำเนินงานอันจะนำไปสู่ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

แคสเทเตอร์ (Casteter. 1976 : 271) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการพัฒนา บุคลากรไว้ดังนี้

1. เพื่อเป็นการปรับปรุงการปฏิบัติงานของบุคลากรที่ดำรงตำแหน่งในปัจจุบันให้ มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. ช่วยพัฒนาทักษะอันจำเป็นสำหรับการทำงานของบุคลากรที่ได้รับคัดเลือก แล้ว

3. ส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาความสามารถของตนเองยิ่งขึ้น

และ แคสเทเตอร์ ยังกล่าวอีกว่า การพัฒนาบุคลากรเกิดจากมโนทัศน์ต่างๆดังนี้

1. ประสิทธิภาพของระบบงานขึ้นอยู่กับทักษะของสมาชิกที่ประกอบเป็นคณะ บุคคลในองค์กรประสิทธิภาพของปัจเจกบุคคลจะเพิ่มขึ้น ถ้าระบบงานให้โอกาสหรือจัดการ พัฒนาความสามารถของบุคคล

2. การพัฒนาเป็นกิจกรรมที่เริ่มต้นเข้ารับการบรรจุเข้าทำงานไปจนกระทั่งปลด เกษียณ การพัฒนาเป็นความต้องการที่บุคลากรทุกคนต้องการให้มีอยู่ตลอดไป

3. ระบบงานต้องให้โอกาสแก่บุคลากรให้พัฒนาประสบการณ์อย่างกว้างขวาง

4. แผนงานต่างๆในการพัฒนาบุคลากรจัดทำขึ้นเพื่อให้โอกาสแก่ปัจเจกบุคคลได้

พัฒนาตนเอง

5. ความมุ่งประสงค์เบื้องต้นของโปรแกรมพัฒนา ก็เพื่อให้ระบบโรงเรียน สามารถบรรลุเป้าประสงค์ โดยมุ่งที่การเรียนรู้ของบุคลากรในอันที่จะปรับปรุงประสิทธิภาพของ ตนในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย

6. การพัฒนาเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ของปัจเจกบุคคล ซึ่งจะ
ทำให้บุคคลมีความสามารถและตั้งใจที่จะเสียสละตนให้กับเป้าหมายของระบบโรงเรียนอันเป็น
การจูงใจบุคคลให้ทราบว่า การพัฒนาเป็นหนทางที่ก่อให้เกิดความพอใจขององค์กรและตนเอง
ได้

7. แผนงานพัฒนามุ่งที่ความต้องการที่จะพัฒนาระบบงานทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็น
กลุ่มหรือปัจเจกบุคคล ดังนั้นการวางแผนพัฒนาจะต้องเกี่ยวข้องกับการทบทวนบทบาทของแต่ละ
หน่วยงาน และบทบาทของแต่ละคนในหน่วยงาน รวมทั้งวิธีการที่จะให้หน่วยงานแต่ละหน่วย
ก้าวหน้ากว่าที่เป็นอยู่ตลอดไปถึงบทบาทในอนาคตด้วย

8. ระบบโรงเรียนในอนาคตต้องมีการกระจายอำนาจมากขึ้นโดยมุ่งที่จะสร้างให้
ปัจเจกบุคคลมีประสิทธิผลในงานที่จะได้รับมอบหมายให้ทำและอุทิศตนให้กับเป้าประสงค์ของ
หน่วยงาน

9. ระบบโรงเรียนมีความต้องการที่จะต้องจัดให้มีการวางแผนกำลังคนเพื่อพัฒนา
บุคคลที่มีอยู่และบุคคลที่สรรหาใหม่

เนตรพัฒนา ยาวีราช (2546 : 156-157) กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนา
บุคลากรไว้ว่า การสรรหาและการคัดเลือกบุคลากรเข้าทำงานนั้นได้มีการกำหนดคุณสมบัติ
หลักเกณฑ์และวิธีการเป็นอย่างดี แต่ก็ได้เป็นหลักประกันว่าบุคคลนั้นจะปฏิบัติงานในหน้าที่ที่
ได้รับมอบหมายได้อย่างเต็มความสามารถ ทั้งนี้เพราะวิทยาการต่าง ๆ ได้เจริญก้าวหน้าอยู่
เสมอ การแข่งขันในตลาดมีเพิ่มขึ้นทุกวัน ฉะนั้นหน่วยงานจึงควรพัฒนาบุคลากรให้สามารถ
ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพและเต็มความสามารถ ใน
ขณะเดียวกันบุคลากรที่ทำงานอยู่แล้วก็ต้องได้รับการพัฒนา เพื่อเตรียมสำหรับความก้าวหน้าใน
ตำแหน่งสูงขึ้นต่อไปในอนาคตด้วย บุคลากรทุกประเภทขององค์กร แม้จะมีความสามารถดีเด่น
เพียงไรก็ตาม ถ้าเวลาผ่านไปนาน ๆ บรรดาความรู้ความชำนาญก็ย่อมอ่อนลงเป็นธรรมดา หรือ
บางที่การทำงานจำเจอยู่เสมอ ๆ งานที่ทำก็จะกลายเป็นสิ่งที่น่าเบื่อหน่ายได้ การพัฒนา
บุคลากรจึงมีความจำเป็น บุคลากรหรือทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญที่เหนือกว่าปัจจัย
ทางการบริหารอื่น ๆ เพราะมนุษย์ทำหน้าที่รวบรวม ผสมผสานปัจจัยอื่น ๆ เพื่อให้ดำเนินงาน
ให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลสำคัญในการที่จะต้องมีการพัฒนาบุคลากร
เพื่อให้บุคลากรเหล่านั้นนำความรู้ ทักษะที่ได้รับจากการพัฒนาฝึกอบรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์
แก่หน่วยงาน ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาบุคลากรทำให้ระบบและวิธีการปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
2. การพัฒนาบุคลากรช่วยประหยัดทรัพยากรในการปฏิบัติงาน เนื่องจากการ
ทำงานผิดพลาดน้อยลง หรือลดข้อผิดพลาดในการทำงาน
3. การพัฒนาบุคลากรช่วยให้ประหยัดเวลาในการที่พนักงานจะลองผิดลองถูก
เรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น การอบรมเทคนิคการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ต่าง ๆ หากได้รับการ
ฝึกอบรมจากผู้เชี่ยวชาญโดยตรง ก็จะทำให้ทราบเทคนิควิธีลัด ช่วยให้ประหยัดเวลาได้มาก

4. การพัฒนาบุคลากรช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่ของผู้บริหารลงได้มาก ในการไม่ต้องเข้าควบคุมอย่างใกล้ชิด สามารถปล่อยให้พนักงานผู้ปฏิบัติมีอิสระ มีความคิดริเริ่ม สามารถควบคุมผลการทำงานของตนเองได้โดยมิต้องถูกควบคุมจากผู้บังคับบัญชามากนัก

5. การพัฒนาบุคลากรเป็นประโยชน์ต่อตัวบุคคลผู้นั้นเอง เพราะบุคลากรได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ มีความพร้อมในการก้าวสู่ตำแหน่งหน้าที่ที่สูงขึ้น สามารถพัฒนาตนเองได้

สรุปได้ว่า การพัฒนาบุคลากรมีความสำคัญอย่างมากเป็นการส่งเสริมให้บุคคลมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการทำงานดีขึ้น ตลอดจนมีทัศนคติในการทำงาน ทำให้บุคลากรมีความรู้ความชำนาญมากขึ้น สามารถติดตามความเปลี่ยนแปลงของวิทยาการใหม่ ๆ ได้ทันทั่วถึง

6.3 จุดมุ่งหมายของการพัฒนาบุคลากร

การพัฒนาบุคลากรมีจุดมุ่งหมายเพื่อดำเนินการให้บุคคลมีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพอย่างเต็มที่เพื่อผลงานขององค์กรเพื่อตอบสนองความต้องการที่จะก้าวหน้าของผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้บริหารที่จะต้องหาทางเพิ่มประสิทธิภาพของผู้ปฏิบัติงาน ให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542 : 19) ได้กล่าวไว้ว่า มีเป้าหมายในการพัฒนาข้าราชการครู ดังนี้

1. ให้ข้าราชการครูประจำการได้รับการพัฒนาอย่างน้อย 1 ครั้ง ในเวลา 2 ปี
2. ส่งเสริมการพัฒนาครูให้แล้วเสร็จภายใน 5 ปี นับจากปี 2540 เป็นต้นไป

เกศณี ชิวปรีชา (2544 : 32 – 35) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการพัฒนาบุคลากรไว้ว่า เพื่อพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพของข้าราชการครูตลอดชีพการเป็นครู ส่งผลให้การพัฒนาคุณภาพประสิทธิภาพของนักเรียน

เมธี ปิสนันธนนท์ (2549 : 114-115) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการพัฒนาครูฝ่ายการสอนไว้ว่า แผนงานพัฒนาบุคลากรฝ่ายการสอนมีมากมายและแตกต่างกันแต่มีความมุ่งหมายคล้ายกัน คือ เพื่อที่จะได้ปรับปรุงครูทั้งทางด้านแผนงานการศึกษา และ ความสามารถทั่วไปของครูที่ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในตำแหน่งที่ถือครองอยู่นั้นคือพยายามที่จะแก้ปัญหา ที่มีอยู่ทั้งของรายบุคคลและของหน่วยงานใดมุ่งที่จะพัฒนาครูในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. พัฒนาทักษะการสอนเป็นรายบุคคล
2. ความสามารถในการให้เนื้อหาสาระในการสอนทั้งหมดแก่นักเรียน
3. ให้สามารถใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาในชั้นเรียนได้
4. พัฒนาความสามารถในการใช้เครื่องมือต่าง ๆ เพื่อประเมินค่าพัฒนาการของ

นักเรียน

5. ให้สามารถควบคุมชั้นเรียนได้
6. ให้เข้าใจหน้าที่ของการศึกษาที่มีต่อสังคม ความสัมพันธ์การศึกษา กับสังคม

เศรษฐกิจและโครงสร้างการปกครองของประเทศ

7. เพื่อให้ระลึกถึงข้อจำกัดต่างๆ ในแผนงานการศึกษา การร่วมมือกับบุคลากรอื่น ๆ ในเรื่องของการศึกษาและให้การสนับสนุนในการแก้ไขและปรับปรุง
8. สามารถทำงานร่วมกับครุคนอื่นๆ ได้และหาประสบการณ์เรียนรู้ต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่อง
9. เพื่อช่วยระบบโรงเรียนในการพัฒนาจุดมุ่งหมายต่าง ๆ ของการเรียนการสอน
10. เพื่อร่วมมือในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคณะของบุคคลในหน่วยงาน

กล่าวโดยสรุปว่าจุดมุ่งหมายของการพัฒนาบุคลากรนั้นก็เพื่อสนองความต้องการทางสังคมและตระหนักในความคาดหวังในการทำงานในหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพเพื่อความสำเร็จของงานและความเจริญก้าวหน้าขององค์การและสังคม เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้เพียงพอที่จะปฏิบัติงานในหน้าที่นั้นได้อย่างเหมาะสม มีทัศนคติที่ดีต่องานซึ่งจะช่วยให้การปฏิบัติงานในฐานะเป็นองค์ประกอบขององค์การให้สำเร็จลุล่วงไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6.4 กระบวนการพัฒนาบุคลากร

กระบวนการพัฒนาบุคลากร หมายถึง ขั้นตอนการดำเนินการในการพัฒนาบุคลากรในหน่วยงานอย่างมีระบบแบบแผน นักวิชาการ ได้เสนอแนะคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาบุคลากรในหน่วยงานอย่างมีระบบแบบแผนไว้ดังนี้

การพัฒนาบุคลากรเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาองค์การเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์การไปในทางที่ดีขึ้น ให้บรรลุจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ เป้าหมายขององค์การ จึงได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาบุคลากรในหน่วยงาน โดยจัดทำเป็นขั้นตอนหรือกระบวนการในการการพัฒนาบุคลากรไว้เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ

สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540 : 101-102) ได้เสนอวิธีการในการพัฒนาบุคลากรไว้ ดังนี้

1. การปฐมนิเทศจัดขึ้นสำหรับผู้ที่ได้รับราชการใหม่ หรือผู้ปฏิบัติงานให้สามารถปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายได้ เรื่องการปฐมนิเทศ คือ การแนะนำสถานที่ ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ การจัดองค์กร การรู้จักผู้ร่วมงานและแนวทางการปฏิบัติงานเป็นต้น
2. การอบรม เป็นการปฐกษาหรือ ชี้แจงในการตัดสินใจหรือการรวบรวมข้อมูล ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป วิธีการที่ใช้ เช่น การอบรมสัมมนาเพื่อให้ครูได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ การวางแผนในการปฏิบัติงาน การอบรมประจำเดือนเพื่อชี้แจงการปฏิบัติราชการและเสริมความรู้ต่างๆ การอบรมสายชั้นเป็นการพัฒนาความรู้ในแต่ละสายชั้น สำหรับการอบรม
3. การฝึกอบรม เป็นกระบวนการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถและทักษะของบุคลากร เพื่อให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในสภาพการณ์ปัจจุบันและในอนาคต เช่น การพัฒนาหลักสูตร

4. การอบรมเชิงปฏิบัติการเป็นการจัดเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ และเพิ่มความสามารถเรื่องต่าง ๆ ที่คณะครูมีความต้องการและได้ฝึกปฏิบัติจริง เช่นการอบรมเชิงปฏิบัติการการเขียนแผนการสอน การเขียนคำขอและผลงานทางวิชาการการทำและการใช้สื่อการเรียนการสอน การใช้คอมพิวเตอร์ในการปฏิบัติงาน เป็นต้น

5. การปฏิบัติจริงเป็นการนำความรู้หรือวิธีการใหม่ๆ ให้คณะครูที่มีความรู้ความสามารถนำไปทดลองการปฏิบัติจริง แล้วนำผลมาเสนอที่ประชุมเพื่อให้คณะครูคนอื่นนำไปปฏิบัติตาม เช่น การพัฒนาแผนการสอน การพัฒนาวิธีสอน เป็นต้น

6. การศึกษาเอกสาร เป็นวิธีพัฒนาความรู้ความสามารถของครูด้วยการอ่านหนังสือที่เกี่ยวข้อง

7. การจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน เป็นวิธีพัฒนาความรู้และขั้นตอนการปฏิบัติของครูด้วยการจัดทำ คู่มือการปฏิบัติงาน ให้คณะครูในแต่ละงานที่เกี่ยวข้องได้มีไว้ศึกษาและเป็นคู่มือการปฏิบัติงาน เช่น คู่มือการวางแผนการบริหารโรงเรียน การรับสมัครนักเรียนชั้นก่อนประถมศึกษา การรับบริจาค เป็นต้น

8. การเข้าศึกษาอบรมนอกสังกัด สนับสนุนให้คณะครูได้เข้าประชุมอบรมในวิชาการต่าง ๆ ในหน่วยงานนอกสังกัดจัดเพิ่มเติมโดยการร่วมออกค่าใช้จ่ายในการอบรม

9. การศึกษาดูงาน เป็นวิธีการพัฒนาความรู้ ความสามารถและประสบการณ์โดยตรง ประหยัดเวลาเป็นที่ชื่นชอบของบุคลากรที่ได้เห็นตัวอย่างผลงานและให้ความสนใจในการปฏิบัติตาม

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (2540 : 156) สรุปกระบวนการในการพัฒนาบุคลากรของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติไว้ 4 ชั้น ดังนี้

1. การหาความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร
2. การวางแผนพัฒนาบุคลากร
3. การดำเนินการพัฒนาบุคลากร
4. การติดตามและประเมินผลการพัฒนาบุคลากร

เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ และคณะ (2545 : 15) วิธีการพัฒนาบุคลากร สามารถทำ

ได้ดังนี้

1. การฝึกอบรม
2. การเรียนรู้ด้วยตนเองหรือการพัฒนาตนเอง
3. การวิจัยปฏิบัติการ
4. การศึกษาดูงาน ทั้งภายในและภายนอกประเทศ
5. การจัดกิจกรรมทางวิชาการ เช่น การประชุมทางวิชาการ การประชุม

ปฏิบัติการ (workshop) การสัมมนา และการจัดนิทรรศการ

6. การจัดระบบพี่เลี้ยง (mentoring) เพื่อให้การแนะแนว (counseling) และเพื่อการเสนอแนะ (coaching)

7. การศึกษาต่อ

การพัฒนาบุคลากรโดยใช้กระบวนการ PDCA

กระบวนการ PDCA (Plan, Do, Check and Act) หรือวงล้อเดมมิ่งพัฒนาขึ้นโดย ดร.ชิวจาร์ท นักวิทยาศาสตร์ชาวอเมริกัน ต่อมา ดร.เดมมิ่งได้นำไปเผยแพร่ที่ประเทศญี่ปุ่นจนประสบความสำเร็จเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายโดยมีกิจกรรม 4 ขั้นตอนคือ PDCA (Plan, Do, Check and Act) เป็นกิจกรรมพื้นฐานในการพัฒนาประสิทธิภาพและคุณภาพของการดำเนินงาน ที่สามารถนำมาเป็นกระบวนการหนึ่งในการพัฒนาบุคลากรได้ โดยมีผู้กล่าวถึงทฤษฎีกระบวนการ PDCA ดังต่อไปนี้

วีรพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์ (2547 : 56) กล่าวว่า วงล้อเดมมิ่ง หรือวงล้อ PDCA คือวิธีการที่เป็นขั้นตอนในการทำงานให้งานเสร็จอย่างถูกต้องอย่างมีประสิทธิภาพและเชื่อถือได้ ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ (Do) การตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน (Check) และการปฏิบัติการแก้ไขปัญหาที่ทำให้งานไม่บรรลุเป้าหมายตามแผนที่วางไว้ (Act) ดังนั้นการหมุนวงล้อเดมมิ่ง (PDCA) อย่างต่อเนื่อง จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้การบริหารงานบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

อุทัย บุญประเสริฐ (2545 : 76) ได้เสนอว่าวงจร PDCA หรือวงจรเดมมิ่ง คือแนวความคิดในการแก้ปัญหา (Problem Solving) และการพัฒนากระบวนการ (Process Improvement) อย่างต่อเนื่อง ซึ่งนำเสนอโดย ดร.เดมมิ่ง และถือว่าเป็นแนวคิดพื้นฐานของวิธีการต่าง ๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบัน กระบวนการแก้ไขปัญหประกอบด้วย

1. Plan คือการวางแผน จะครอบคลุมในเรื่องการกำหนดวัตถุประสงค์เป้าหมาย วิธีการแก้ไขและจัดทำแผนดำเนินงาน ในบรรดาองค์ประกอบทั้ง 4 ของวงจร PDCA นั้น ขั้นตอนการวางแผนเป็นเรื่องสำคัญที่สุด แต่ไม่ได้หมายความว่า ไม่ว่าการดำเนินการในขั้นตอนที่เหลือจะเป็นอย่างไร ขอให้การวางแผนถูกต้องก็พอ แต่เนื่องจากทุกสิ่งทุกอย่างต้องอาศัยแผน ดังนั้นถ้าแผนไม่ดีเสียแล้ว งานอื่นก็ไม่ดีด้วย ซึ่งถ้าแผนเดิมมีการวางแผนอย่างดี การแก้ไขก็มีน้อยและกิจกรรมต่าง ๆ ก็สามารถดำเนินได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า ในการจัดทำแผนจำเป็นจะต้องมีการระบุข้อจำกัดของทรัพยากรที่มีและผลที่มีต่อแผน เช่น ทรัพยากรมนุษย์ วัสดุดิบ และเงินทุน ระยะเวลาที่เกี่ยวข้อง และพิจารณาหาวิธีการที่เป็นไปได้ภายใต้ข้อจำกัดดังกล่าว ถ้าเป็นไปได้ควรตรวจสอบความเป็นไปได้ในการผ่อนคลายนข้อจำกัดดังกล่าวด้วย ควรมีการพิจารณาข้อเสนอต่าง ๆ ก่อนที่จะกำหนดเลือกใช้ข้อเสนอที่ดีที่สุดให้เป็นแผนปฏิบัติการ ในแผนควรกำหนดวิธีการต่าง ๆ ที่ใช้เพื่อตรวจสอบว่าแผนดังกล่าวมีการวางแผนที่ดี และมีการปฏิบัติตามแผนอย่างถูกต้อง

2. Do คือการลงมือปฏิบัติ หลังจากจบจากการวางแผนแล้วก็เข้าสู่ขั้นตอนการปฏิบัติงานหรือดำเนินงานขั้นตอนต่าง ๆ ที่เสนอไว้ ควรนำไปปฏิบัติเพื่อให้มั่นใจว่าการปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้ สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในขั้นตอนนี้คือ

- 2.1 สร้างความมั่นใจว่าผู้รับผิดชอบดำเนินการ ตระหนักถึงวัตถุประสงค์และความจำเป็นของงานอย่างถ่องแท้

- 2.2 ให้ผู้รับผิดชอบรับรู้เนื้อหา และดำเนินการตามแผนที่กำหนด

2.3 ให้มีการศึกษา และฝึกอบรม เพื่อดำเนินการตามแผนอย่างถูกต้อง

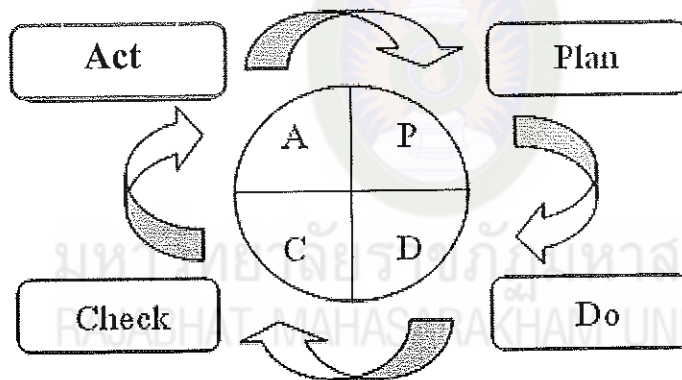
2.4 จัดหาทรัพยากรที่จำเป็นตามที่กำหนด และเมื่อต้องการ

3. Check คือการตรวจสอบผลการปฏิบัติ เมื่อทำการตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผน เพื่อให้สามารถเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้น และดำเนินการแก้ไขจนได้กระบวนการหรือวิธีการปฏิบัติงานที่สามารถกำหนดเป็นมาตรฐาน ควรมีการประเมินสองด้านและเป็นอิสระซึ่งกันและกัน

1. มีการดำเนินงานตามแผนอย่างถูกต้องหรือไม่

2. เนื้อหาของแผนมีสาระเพียงพอหรือไม่ถ้าวัตถุประสงค์ของงานไม่บรรลุ นั้นหมายความว่าสภาพเงื่อนไขไม่เป็นไปตามข้อ 1 หรือข้อ 2 หรือทั้งสองข้อเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องพิจารณาว่าอยู่ในกรณีใด เพราะการแก้ไขที่ต้องการในแต่ละข้อจะแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

4. Act คือการปฏิบัติตามผลการตรวจสอบ หรือแก้ไข การปฏิบัติใด ๆ ที่เหมาะสมตามผลลัพธ์ที่ได้จากขั้นตอนการตรวจสอบหากผลลัพธ์ไม่เป็นไปตามเป้าหมายจะต้องทำการปรับปรุงแก้ไข ในกรณีผลลัพธ์เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ให้จัดทำเป็นมาตรฐานซึ่งเรียกขั้นตอนนี้ว่าการนำไปปฏิบัติและกำหนดเป็นมาตรฐาน (Action)

ภาพที่ 2 วงจร PDCA

ดังนั้นตามแนวคิดทฤษฎีวงล้อเดมมิ่ง PDCA นั้น ขั้นตอนทั้ง 4 ประกอบด้วยขั้นตอนการวางแผน (Plan)

ขั้นตอนการวางแผนครอบคลุมถึงการกำหนดกรอบหัวข้อที่ต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ซึ่งรวมถึงการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน ฯลฯ พร้อมทั้งพิจารณาว่ามีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลใดบ้างเพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงนั้น โดยระบุวิธีการเก็บข้อมูลให้ชัดเจน นอกจากนี้ จะต้องวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้ แล้วกำหนดทางเลือกในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงดังกล่าวการวางแผนยังช่วยให้ เราสามารถคาดการณ์สิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต และช่วยลดความสูญเสียต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ ทั้งในด้านแรงงาน วัสดุดิบ ชั่วโหมงการทำงาน เงิน เวลา ฯลฯ โดยสรุปแล้ว การวางแผนช่วยให้รับรู้สภาพปัจจุบัน พร้อมกับกำหนด

สภาพที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคต ด้วยการผสมผสานประสบการณ์ ความรู้ และทักษะอย่างลงตัว โดยทั่วไปการวางแผนมีอยู่ด้วยกัน 2 ประเภทหลัก ๆ ดังนี้

ประเภทที่ 1 การวางแผนเพื่ออนาคต เป็นการวางแผนสำหรับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตหรือกำลังจะเกิดขึ้น บางอย่างเราไม่สามารถควบคุมสิ่งนั้นได้เลย แต่เป็นการเตรียมความพร้อมของเราสำหรับสิ่งนั้น

ประเภทที่ 2 การวางแผนเพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เป็นการวางแผนเพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเพื่อสภาพที่ดีขึ้น ซึ่งเราสามารถควบคุมผลที่เกิดในอนาคตได้ด้วยการเริ่มต้นเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ ปัจจุบัน

ขั้นตอนการปฏิบัติ (DO)

ขั้นตอนการปฏิบัติ คือ การลงมือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามทางเลือกที่ได้กำหนดไว้ในขั้นตอนการวางแผน ในขั้นนี้ต้องตรวจสอบระหว่างการปฏิบัติด้วยว่าได้ดำเนินไปในทิศทางที่ตั้งใจ หรือไม่ พร้อมกับสื่อสารให้ผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบด้วย เราไม่ควรปล่อยให้ถึงวินาทีสุดท้ายเพื่อดูความคืบหน้าที่เกิดขึ้น หากเป็นการปรับปรุงในหน่วยงานผู้บริหารย่อมต้องการทราบความคืบหน้าอย่างแน่นอน นอก เพื่อจะได้มั่นใจว่าโครงการปรับปรุงเกิดความผิดพลาดน้อยที่สุด

ขั้นตอนการตรวจสอบ (Check)

ขั้นตอนการตรวจสอบ คือ การประเมินผลที่ได้รับจากการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แต่ขั้นตอนนี้มักจะถูกมองข้ามเสมอการตรวจสอบทำให้เราทราบว่า การปฏิบัติในขั้นที่สองสามารถบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ สิ่งสำคัญก็คือ เราต้องรู้ว่า จะตรวจสอบอะไรบ้างและบ่อยครั้งแค่ไหน ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบจะเป็นประโยชน์สำหรับขั้นตอนถัดไป

ขั้นตอนการดำเนินงานให้เหมาะสม (Act)

ขั้นตอนการดำเนินงานให้เหมาะสมจะพิจารณาผลที่ได้จากการตรวจสอบ ซึ่งมีอยู่ 2 กรณี คือ ผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามแผนที่วางไว้ หรือไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ หากเป็นกรณีแรก ก็ให้นำแนวทางหรือกระบวนการปฏิบัตินั้นมาจัดทำให้เป็นมาตรฐาน พร้อมทั้งหาวิธีการที่จะปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นไปอีก ซึ่งอาจหมายถึงสามารถบรรลุเป้าหมายได้เร็วกว่าเดิม หรือเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าเดิม หรือทำให้คุณภาพดียิ่งขึ้นก็ได้ แต่ถ้าหากเป็นกรณีที่สอง ซึ่งก็คือผลที่ได้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนที่วางไว้ เราควรนำข้อมูลที่รวบรวมไว้มาวิเคราะห์ และพิจารณาว่าควรจะดำเนินการอย่างไรต่อไป

สรุปได้ว่ากระบวนการพัฒนาบุคลากร ต้องเริ่มต้นที่การสำรวจปัญหาความต้องการของหน่วยงานกระบวนการเริ่มจากการวางแผนการดำเนินการตามแผน การติดตามและประเมินผลการดำเนินงานเพื่อการปรับปรุงพัฒนา การพัฒนาผู้ดูแลเด็กด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการในที่นี่ จึงเป็นการดำเนินการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ครูผู้ดูแลเด็กได้เพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจในหลักการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการ และสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการพัฒนาบุคลากร ด้วยกระบวนการ PDCA 4 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผน (Plan) 2) การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ (Do) 3)

การตรวจสอบผลการ ปฏิบัติงาน (Check) และ 4) การปฏิบัติการแก้ไขปัญหาที่ทำให้งานไม่บรรลุเป้าหมายตามแผนที่วางไว้ (Act)

6.5 การอบรมเชิงปฏิบัติการ

ความหมายของการอบรมเชิงปฏิบัติการ

การอบรมเชิงปฏิบัติการ เป็นกิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาที่ได้ผล และมีประสิทธิภาพเป็นการเพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติงานของครูซึ่งมีท่านผู้รู้ได้กล่าวไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

ซารี มณีศรี (2542 : 90) ได้สรุปความหมายของการอบรมเชิงปฏิบัติการไว้ว่าเป็นกลวิธีที่จัดให้บุคคลเพื่อเพิ่มพูนความรู้ใหม่ ๆ ทักษะมุ่งเปลี่ยนพฤติกรรมผู้ทำหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น ในวงแคบอาจกล่าวได้ว่า การอบรม (Training) มุ่งปรับปรุงงานในปัจจุบันให้ดีขึ้น การศึกษา(Education) เน้นประกอบวิชาชีพในอนาคต และการพัฒนาเป้าหมาย คือ การพัฒนาองค์กรให้ดีขึ้น การอบรมมีขั้นตอนไม่ซับซ้อน เมื่อเทียบกับการศึกษาและการพัฒนาอาจจัดสำหรับบุคคล กลุ่มบุคคลหรือองค์กร โดยมีระยะเวลาดำเนินการตามวัตถุประสงค์และหลักสูตรกำหนด

จันทร์ณี สงวนนาม (2544 : 55) ได้กล่าวถึงการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ว่าการประชุมเชิงปฏิบัติการใช้กับการอบรมกลุ่มบุคคลจำนวนหนึ่งที่มีความสนใจในปัญหาเดียวกันมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และแสดงวิธีปฏิบัติงานอย่างละเอียด คล้ายกับเป็นการทำแบบฝึกหัด หรือเป็นการอบรมในภาคปฏิบัติ ภายหลังจากที่ผู้เข้ารับการอบรมได้ฟังการบรรยายในภาคทฤษฎีไปแล้ว เพื่อช่วยให้การอบรมบรรลุวัตถุประสงค์ได้มากขึ้น เทคนิคการประชุมเชิงปฏิบัติการเหมาะสมสำหรับทุกสถานการณ์ที่เห็นว่าผู้เข้ารับการอบรมจะมีความเข้าใจในหลักการต่าง ๆ ได้มากขึ้น หากได้มีการทดลองปฏิบัติด้วยตนเองโดยมีผู้ชำนาญการหรือผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ เป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือประสานงานเหมาะสมสำหรับใช้ในการอบรมระยะสั้น ๆ และเมื่อการประชุมเชิงปฏิบัติการสิ้นสุดลง ฝ่ายดำเนินการย่อมต้องได้ผลงานจากการประชุม

จากที่ได้กล่าวมาสรุปได้ว่าการอบรมเชิงปฏิบัติการ หมายถึง กระบวนการหรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจ มีความสามารถและมีทักษะ ในการปฏิบัติงาน เพื่อปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พัฒนางาน ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและเกิดทัศนคติที่ดีทั้งต่อตนเองและหน่วยงาน ดังนั้นการอบรมเชิงปฏิบัติการในที่นี้จึงหมายถึง วิธีการพัฒนาครู ผู้ดูแลเด็กในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการ ด้วยกระบวนการ PDCA ดังนี้ P คือ วางแผนการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ D คือ การลงมือปฏิบัติการอบรมเชิงปฏิบัติการตามแผน C คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการปฏิบัติตามแผนตรวจสอบวิเคราะห์ข้อมูล A คือ การวิเคราะห์ผลการดำเนินการ ปรับปรุงแก้ไข ให้บรรลุวัตถุประสงค์ สรุปผล

ความสำคัญของการอบรมเชิงปฏิบัติการ

การพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา โดยวิธีการอบรมมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะมีเป้าหมายเพื่อให้ครุมีความตื่นตัวทางวิชาการ นำความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถ ทักษะที่ได้จากการอบรมไปใช้พัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีคุณภาพบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา ดังได้มีนักการศึกษาได้กล่าวไว้ดังนี้

ชาลี มณีศรี (2542 : 90) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอบรมไว้ว่า การศึกษาเป็นสิ่งที่จำเป็นบุคคลที่ทำงานใหม่ย่อมต้องการทักษะในการทำงาน ต้องการเข้าใจนโยบาย วิธีดำเนินงาน ในส่วนผู้ที่มีประสบการณ์ก็ต้องการความรู้ขั้นสูงเพื่อปรับปรุงประยุกต์กับการทำงาน การได้รับการอบรมอย่างดี เป็นบทบาทสำคัญของผู้นำที่จะดำเนินการจัดอบรม เพราะวิทยาการสมัยใหม่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว การรู้เพื่อป้องกันปัญหาการเรียนรู้จากกันและกัน ความคุ้นเคย มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำให้เกิดประสานสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกัน

สมชาย หิรัญกิตติ (2542 : 157) กล่าวว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดให้เกิดทักษะ แนวคิด กฎเกณฑ์หรือทัศนคติ เพื่อเพิ่มผลของการทำงานของพนักงาน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของพนักงาน

สรุปได้ว่าการอบรมเชิงปฏิบัติการมีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติงาน เพราะการฝึกอบรมเป็นการช่วยพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจ ทำให้งานมีประสิทธิภาพ ลดค่าใช้จ่าย แรงงาน และระยะเวลาในการปฏิบัติงานสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

ขั้นตอนของการอบรมเชิงปฏิบัติการ

ชาลี มณีศรี (2542 : 94) ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการอบรมเชิงปฏิบัติการ ดังนี้

1. ชี้แจงแนวทางในการดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการ ให้ผู้ฝึกอบรมเข้าใจ
2. จัดให้มีการบรรยายหรืออภิปรายของวิทยากรเพื่อเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จะนำมาฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ตลอดจนชี้แจงแนวทางแก่กลุ่มเพื่อการประชุมย่อย
3. แบ่งกลุ่มเพื่อปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายให้ศึกษา ค้นคว้า ปฏิบัติการ และรวบรวมสรุปเป็นรายงานหรือผลงานในช่วงระยะเวลาช่วงนี้ต้องใช้เวลาแก่กลุ่มมากพอที่จะทำงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จ
4. การนำเสนอรายงานผลการปฏิบัติงานต่อที่ประชุมกลุ่มใหญ่ เพื่อการรับเป็นแนวทางที่ใช้แก้ปัญหาและปฏิบัติงาน
5. สมาชิกที่เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการนำแนวทางไปจัดทำแนวปฏิบัติงานและปรับปรุงแก้ไขการทำงานให้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ
6. สรุปการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อการแก้ไขร่วมกัน

กล่าวโดยสรุปว่า ขั้นตอนการฝึกอบรมได้แก่ ขั้นตอนการเตรียมการอบรม โดยศึกษาสภาพปัจจุบัน วางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ หลักสูตร วิธีการ ฯลฯ ขั้นตอนการอบรม และขั้นประเมินผลการฝึกอบรม ดังนั้นการอบรมเชิงปฏิบัติการในการวิจัยในครั้งนี้จึงหมายถึงกระบวนการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กให้มีความรู้ ความเข้าใจ มีความสามารถด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการที่มีประสิทธิภาพ

6.6 การศึกษาดูงาน

6.6.1 ความหมายของการศึกษาดูงาน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2552 : 23) ให้ความหมายของการศึกษาดูงาน นอกสถานที่หรืออาจเรียกว่าการศึกษาดูงาน การทัศนศึกษา เป็นวิธีการนำครูไปยังสถานที่อื่น เพื่อศึกษาจากสภาพการณ์จริงด้วยตนเอง เป็นการพัฒนานักบุคลากรที่ได้ผลวิธีหนึ่ง การไปศึกษานอกสถานที่ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะการดูการสอน แต่ หมายรวมถึง กิจกรรมอื่นใดที่เอื้อต่อการพัฒนาความรู้ความสามารถของครู

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2549 : 8) ให้ความหมายของการศึกษาดูงานว่าเป็นการนำบุคลากรในหน่วยงานไปดูกิจกรรมหรือการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เห็นว่า เป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานของตนเอง การนำบุคลากรไปศึกษาดูงานจะช่วยให้บุคลากรได้ความรู้ ประสบการณ์ในการทำงานเทคนิคใหม่ๆ มีประสบการณ์กว้างขวางขึ้น ประสบการณ์ตรงด้วยวิธีการแบบนี้จะอยู่ในระดับสูง เป็นต้นว่าได้วิธีการจัดการศึกษา การจัดการเรียนการสอนต่าง ๆ ก่อให้เกิดความคิดริเริ่ม มีการเปรียบเทียบอันก่อให้เกิดประโยชน์ในการปรับปรุงคุณภาพการสอนของครูให้ดีขึ้น เกิดแนวคิดที่จะนำมาใช้และปรับปรุงงานในหน้าที่ของตนให้พัฒนาและสร้างขวัญ และกำลังใจให้แก่บุคลากรอีกทางหนึ่ง การที่บุคลากรไปศึกษาดูงานต่างประเทศ และการให้บุคลากรไปฝึกงานก็จัดว่าเป็นการศึกษาดูงาน เช่นเดียวกันการศึกษานอกสถานที่ทำได้ตั้งแต่ใช้เวลาเพื่อการเดินทาง 2-3 ชั่วโมงหรือหลายวันซึ่งต้องใช้จ่ายสูง หากขาดการจัดการที่ดีอาจจะได้ผลไม่คุ้มค่า ชั้นแรกควรกำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษานอกสถานที่ไว้ซึ่งนำมากำหนดวัตถุประสงค์ของการนิเทศภายในด้วยวิธีการศึกษานอกสถานที่ที่มีดังนี้

1. เพื่อสังเกตการณ์สอนแบบสร้างสรรค์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลังของการไปศึกษานอกสถานที่ของครู การได้เห็นแบบอย่างที่ดีและนำไปประยุกต์ใช้ก็จะเป็นการนำไปสู่การพัฒนาวิชาชีพครู
2. เพื่อเป็นการขยายโลกทัศน์ของครูให้กว้างยิ่งขึ้นเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการสอนด้วย
3. เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะอย่าง สถานการณ์บางอย่างอาจท้าทายให้แก่ปัญหาที่เกิดขึ้น

สรุปได้ว่าการศึกษาดูงาน หรือการพาไปทัศนศึกษานอกสถานที่ หมายถึง เป็นการนำบุคลากรในหน่วยงานไปดูกิจกรรมหรือการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เห็นว่า เป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานของตนเอง เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถของครู และบุคลากรทางการศึกษา

6.6.2 แนวปฏิบัติในการศึกษานอกสถานที่

การดำเนินการที่ดีก็ควรมีแนวปฏิบัติหรือยึดหลักเพื่อหวังผลสำเร็จให้สูงกว่า

(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2549 : 12) ได้เสนอเป็นแนวปฏิบัติในการศึกษานอกสถานที่ไว้ดังนี้

1. หาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งที่จะไปศึกษาให้ชัดเจน
2. วางแผนการไปศึกษาดูงานอย่างรัดกุม
3. กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน แจ้งให้ผู้ดูงานและผู้จัดการให้ดูงานทราบ

ล่วงหน้าโดยทั่วกัน

4. มอบหมายหน้าที่และแบ่งงานกันทำในการเดินทางทุกขั้นตอน
5. อย่าให้มีผลกระทบต่อการเรียนของนักเรียน
6. ไม่ควรนำคณะไปดูเป็นจำนวนมาก
7. ควรพิจารณาดูงานในท้องที่ใกล้เคียงกัน
8. การดูงานเป็นไปด้วยความสมัครใจของครูหรือถ้าจำเป็นต้องจูงใจให้ครูเกิดความ

ต้องการที่จะไปดูจริงจะได้ผลดี

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2549 : 12) ได้เสนอหลักการและกระบวนการของการเยี่ยมชมไว้ดังนี้

1. การเยี่ยมชมจะต้องมีการวางแผนอย่างดี
2. การเยี่ยมชมจะต้องได้รับการชี้แนะหรือผู้นิเทศภายในโรงเรียนควรให้ข้อเสนอแนะแก่ครูเกี่ยวกับประเด็นการสังเกตจุดเน้นที่สำคัญ การปฏิบัติตนเหล่านี้ เป็นต้น
3. กลุ่มครูที่ไปเยี่ยมชมควรมีจำนวนน้อย

4. การไปเยี่ยมชมโรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่งไม่ควรทำบ่อยครั้ง เพราะเป็นการกีดกันความเจริญก้าวหน้าของนักเรียนชั้น นั้นๆ สิ่งทีพึงระวังก็คือการไปเยี่ยมชมสังเกตการสอนควรเป็นเรื่องของการเรียนการสอนมากกว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับครู

5. บทเรียนสำหรับผู้มาสังเกตการณ์สอนและสภาพการเรียนการสอนเป็นไปตามธรรมชาติ

6. การติดตามผลการไปเยี่ยมดูงานหลักการเยี่ยมชมแล้วกำหนดให้มีการประชุมสรุปผล นำผลการสังเกตการณ์สอนไปปรับปรุง รวมทั้งการรายงานผลการไปศึกษาให้คณะครูอื่น ๆ ทราบทั่วกัน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2532 : 25-26) การศึกษานอกสถานที่ที่จะเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาครูคุ่มค่าก็ต่อเมื่อได้ดำเนินการตามวิธีดังนี้

1. ชั้นเตรียมการ

1.1 เลือกหน่วยงานหรือสถานที่ที่จะไปโดยคำนึงถึงประโยชน์และความร่วมมือที่จะได้รับ

1.2 ติดต่อขอความร่วมมือจากหน่วยงาน แจ้งวัตถุประสงค์ของการไปนอกสถานที่โดยชัดเจน

1.3 จัดเตรียมกำหนดการและยานพาหนะพร้อมทั้งแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบ

2. ชั้นเดินทางไปดูงาน

2.1 ตรวจสอบรายชื่อจำนวนผู้ร่วมคณะก่อนออกเดินทาง

2.2 ก่อนถึงสถานที่ศึกษาดูงานแต่ละจุดควรแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับจุดที่ศึกษาเช่นข้อมูลรายละเอียดจุดนั้นๆวัตถุประสงค์ของการเข้าชมเวลาการเข้าศึกษาเหล่านี้เป็นต้น

2.3 เมื่อสิ้นสุดการศึกษานอกสถานที่แต่ละจุด ควรสรุปวัตถุประสงค์และสิ่งที่ได้เรียนจากสถานที่นั้น ๆ เมื่อเสร็จสิ้นการศึกษาดูงานแล้วควรให้ครูเขียนรายงานสิ่งที่ศึกษา โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับตัวครู การนำมาประยุกต์ใช้และรายงานการศึกษานอกสถานที่นี้ยังช่วยให้ผู้นิเทศจัดการนิเทศภายในไปด้วยวิธีการศึกษานอกสถานที่ ด้านประเมินความก้าวหน้าได้ด้วย

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2549 : 12) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับการไปศึกษานอกสถานที่ว่า

1. การไปศึกษาดูงานมีความประสงค์เพื่อที่จะให้ครูได้รับประสบการณ์ตรงและให้เกิดแนวคิดที่จะเอาประสบการณ์ที่ได้รับนั้นมาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนตามวัตถุประสงค์
2. การวางแผนไปดูงานอย่างรอบคอบและมีการแจ้งวัตถุประสงค์ให้โรงเรียนที่จะไปเยี่ยมชมทราบล่วงหน้า จะช่วยให้การไปศึกษาดูงานนั้นได้ประโยชน์คุ้มค่าตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
3. การศึกษานอกสถานที่ควรหาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งที่จะไปศึกษานอกสถานที่แจ้งวัตถุประสงค์ให้ผู้เดินทางไปศึกษานอกสถานที่ได้เข้าใจตรงกัน วางแผนการศึกษานอกสถานที่ไว้ชัดเจนก่อนการเดินทาง วัน เวลา การเดินทางไปศึกษานอกสถานที่โดยไม่กระทบกระเทือนต่อเวลาเรียนของนักเรียน นำตัวแทนอาจารย์ไปศึกษานอกสถานที่ตามความต้องการของครูติดตามผลการศึกษานอกสถานที่เกี่ยวกับการนำแนวทางมาปรับปรุงการเรียนการสอน

สรุปได้ว่าการศึกษาดูงานหมายถึง การนำครูผู้ดูแลเด็กในสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก ไปศึกษาดูกิจกรรม การปฏิบัติงานด้านการจัดการเรียนการสอนสำหรับปฐมวัยของหน่วยงานอื่นที่เป็นแบบอย่างที่ดี

6.7 การนิเทศ

6.7.1 ความหมายของการนิเทศ

กมล ภูประเสริฐ (2545 : 59) ได้กล่าวว่า การนิเทศเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ เพื่อพัฒนางานในหน้าที่ความรับผิดชอบ ถือเป็นการพัฒนาบุคลากรอีกรูปแบบหนึ่งที่อาจให้ผลรวดเร็วกว่า โดยเฉพาะการนิเทศภายในสถานศึกษา เพราะผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศทำงานอยู่ร่วมกัน และผู้นิเทศในเรื่องหนึ่ง อาจเป็นผู้รับการนิเทศในเรื่องหนึ่งได้ ในทำนองเดียวกันกับผู้รับการนิเทศ ก็อาจกลับไปเป็นผู้นิเทศในเรื่องที่ตนเองมีความสามารถสูงได้

จันทราณี สงวนนาม (2544 : 154) ได้กล่าวถึงกิจกรรมนิเทศภายในสถานศึกษาที่ผู้บริหารสามารถดำเนินการได้ มีหลายอย่างโดยคำนึงถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของสถานศึกษาแต่ละแห่ง ดังนี้

1. การประชุม อบรม ปฐมนิเทศ
2. การสังเกตการสอนในชั้นเรียน
3. การศึกษาเอกสารทางวิชาการ ตำรา
4. การให้คำปรึกษาหารือเป็นกลุ่มและเป็นรายบุคคล
5. การสนทนาทางวิชาการ
6. การสาธิตการสอน
7. การสัมมนา
8. การพาไปศึกษานอกสถานที่
9. การจัดนิทรรศการ
10. การเยี่ยมชั้นเรียน
11. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

สรุปได้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง กิจกรรม กระบวนการที่ผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนร่วมกันจัดขึ้น เพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานของครูในทุกด้าน รวมทั้งให้ครูเกิดความก้าวหน้าในวิชาชีพและสัมฤทธิ์สูงสุดในการเรียนของนักเรียน

6.7.2 ความจำเป็นในการนิเทศภายใน

การนิเทศภายใน มีหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จดังนี้

1. การนิเทศภายในจะต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องตามขั้นตอนกระบวนการนิเทศ

2. บุคลากรที่เป็นหลักสำคัญในการดำเนินการพัฒนาระบบนิเทศภายในคือผู้บริหารโรงเรียน และจะต้องดำเนินการโดยเปิดโอกาสให้คณะครูในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

3. การนิเทศภายใน จะต้องสอดคล้องกับความต้องการ ความจำเป็นในการพัฒนาของครูในโรงเรียน และสอดคล้องกับระดับพัฒนาการของครู

4. เป้าหมายสำคัญของการนิเทศ คือการส่งเสริมสนับสนุนหรือให้ความช่วยเหลือครูในโรงเรียน ให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติการกิจหลัก คือการสอนหรือการสร้างเสริมพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน ให้เต็มตามวัยและเต็มศักยภาพ โดยมีหลักสูตรเป็นกรอบกำกับในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หรืออาจกล่าวสั้น ๆ ได้ว่า เป้าหมายสำคัญของการนิเทศภายในโรงเรียน คือ การสร้างครูมืออาชีพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2551 : 52-53)

สรุป ความจำเป็นในการนิเทศภายใน เป็นภารกิจที่สำคัญของโรงเรียน โดยการดำเนินการให้มีการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ให้สามารถสร้างเสริมนักเรียนให้มีพัฒนาการทุกด้านเต็มตามวัยและตามศักยภาพ

6.7.3 กระบวนการนิเทศภายใน

กระบวนการนิเทศภายใน มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา เป็นการประเมินความต้องการและความจำเป็นในการพัฒนา เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพปัจจุบัน
2. การวางแผนและการกำหนดทางเลือก เป็นการวิเคราะห์จุดเด่นและจุดด้อย ข้อมูลที่ได้จากการประเมินองค์ประกอบต่าง ๆ ประเมินแนวทางเลือกเพื่อพัฒนา โดยกำหนดยุทธศาสตร์ให้มีความเป็นไปได้หรือประสบผลสำเร็จ
3. การสร้างสื่อและวิธีการ
4. การลงมือปฏิบัติ เป็นการนำเอายุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้มาดำเนินการตามขั้นตอน

5. การประเมินผลและรายงานผล เป็นการรวบรวมข้อมูลการดำเนินการนิเทศ และผลที่ได้ระหว่างการดำเนินการ และเมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินการ โดยนำมาเปรียบเทียบกับความสำเร็จของแผนการนิเทศ โดยพิจารณาข้อบกพร่องและหาวิธีการพัฒนา

สรุป กระบวนการนิเทศภายใน มีขั้นตอนการดำเนินงาน เช่น การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา การวางแผนและการกำหนดทางเลือก การสร้างสื่อและวิธีการ การลงมือปฏิบัติ การประเมินผลและรายงานผล เป็นต้น

6.7.4 กิจกรรมการนิเทศภายใน

การนิเทศภายใน เป็นการดำเนินงานที่ต้องมีการประสานกันระหว่างบุคคลทั้ง 2 ฝ่ายคือ ผู้บริหาร และครู ซึ่งจะต้องยอมรับบทบาทซึ่งกันและกัน ผู้บริหารเป็นบุคคลที่มีความสำคัญมากในการจัดการศึกษา เพราะการศึกษาจะก้าวหน้าหรือล้าหลังขึ้นอยู่กับผู้บริหาร เป็นสำคัญ ในทางปฏิบัติผู้บริหารโรงเรียน เป็นผู้มีส่วนสำคัญที่จะผลักดันให้การนิเทศภายในบรรลุผลเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงการเรียนการสอนทั้งหมด ครูเป็นผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษาโดยตรง ใครจะเป็นผู้นิเทศก็ตามแต่ผู้ปฏิบัติส่วนมากจะเป็นครู ครูเป็นผู้ลงมือทำการสอนย่อมจะทราบปัญหาเกี่ยวกับการสอนได้ดี

กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 35) ได้กำหนดกิจกรรมนิเทศภายในโรงเรียนที่สามารถนำไปใช้ในโรงเรียนได้ จำนวน 16 กิจกรรม โดยการเลือกใช้กิจกรรมนั้นจะต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับขนาดของกลุ่ม ผู้รับการนิเทศและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการนิเทศ เพื่อให้ดำเนินงานบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดกิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนทั้ง 16 กิจกรรม ดังนี้

1. การประชุมก่อนเปิดภาคเรียน หมายถึง การนัดหมายบุคลากรภายในโรงเรียนหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนมาประชุมปรึกษาหารือชี้แจงสั่งการหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการปฏิบัติงาน
2. การปฐมนิเทศ หมายถึง การแนะนำครูใหม่ให้รู้จักโรงเรียน สถาบันนโยบาย วัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียน

3. การให้คำปรึกษาแนะนำ หมายถึง การพบปะกันระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ ซึ่งเป็นวิธีการพัฒนาบุคลากรอย่างมีแบบแผน โดยกระทำ ณ จุดปฏิบัติงาน
4. การอบรม หมายถึง การให้ครูได้เข้าศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในวิชาชีพ
5. การประชุมเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การประชุมที่เน้นให้ผู้ร่วมประชุมมีความรู้ ความเข้าใจและทักษะทั้งทางด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติอย่างแท้จริง
6. การสัมมนา หมายถึง การประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่สนใจร่วมกัน
7. การระดมความคิด หมายถึง การประชุมเพื่อรับความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ปัญหาและข้อมูลใหม่ ๆ จากสมาชิกของที่ประชุม
8. การสาธิตการสอน หมายถึง กิจกรรมที่มุ่งให้ผู้ดูได้เห็นการดำเนินการคล้ายกับสถานการณ์จริง โดยการนำคณะครูไปชมการสาธิตการสอนในหรือนอกโรงเรียน
9. การให้ศึกษาเอกสารทางวิชาการ หมายถึง การมอบหมายเอกสารให้ผู้รับการนิเทศไปศึกษาค้นคว้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือตอนใดตอนหนึ่ง แล้วนำความรู้ที่นำมาถ่ายทอดให้แก่ครู
10. การสนทนาทางวิชาการ หมายถึง การประชุมครูหรือกลุ่มผู้สนใจในเรื่องราวข่าวสารเดียวกัน โดยกำหนดให้ผู้สนทนาคนหนึ่งนำสนทนาในเรื่องที่กลุ่มสนใจ
11. การเยี่ยมนิเทศชั้นเรียน หมายถึง การที่ผู้นิเทศผลและสังเกตการทำงาน of ครูในชั้นเรียน เพื่อร่วมกันพัฒนาการทำงานให้มีคุณภาพ
12. การศึกษาดูงาน หมายถึง การพาบุคลากรของโรงเรียนไปศึกษาค้นคว้าและเพิ่มพูนประสบการณ์ในสถานที่ต่าง ๆ
13. การสังเกตการสอน หมายถึง การจัดให้บุคคลหนึ่งมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเรียนการสอนมาสังเกตพฤติกรรมการสอนของครูในขณะที่ทำการสอน
14. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารโรงเรียนและครูในการแก้ไขปรับปรุงการเรียนการสอนหรือปัญหาต่าง ๆ ในห้องเรียน โดยวิธีการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์
15. การเขียนเอกสารบทความทางวิชาการ หมายถึง การที่ผู้นิเทศหาวิธีการสนับสนุนให้ครูเขียนหนังสืออ่านประกอบ หนังสืออ่านเพิ่มเติม เอกสารทางวิชาการ และบทความทางวิชาการที่เป็นเครื่องมือในการจัดการพัฒนาการเรียนการสอน
16. การจัดนิทรรศการ หมายถึง การนำความรู้ข่าวสาร ผลงาน มาจัดแสดงเพื่อนำเสนอเป็นความรู้หรือประชาสัมพันธ์ การดำเนินงานแก่บุคคลทั่วไปในรูปแบบต่าง ๆ กัน การนิเทศภายในโรงเรียน เป็นกระบวนการที่เกิดจากความร่วมมือ หรือการมีส่วนร่วมทั้งของผู้บริหารครูและบุคลากรโรงเรียน เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาตน เพื่อพัฒนางานโดยการเรียนรู้ได้จากการลงมือปฏิบัติงานในภาวะปกติของตนเอง ประเมินตนเอง ปรับปรุงและพัฒนาให้ผลงานมีคุณภาพสูงขึ้นอยู่เสมอ

จากที่กล่าวมากระบวนการนิเทศภายในจำเป็นต้องอาศัยขั้นตอนในการดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง และทุกฝ่ายจะต้องมีส่วนร่วมตั้งแต่ร่วมวางแผน ร่วมวิเคราะห์ ให้เกิดการร่วมมือประสานสัมพันธ์โดยระหว่างผู้บริหาร ผู้รับการนิเทศ และผู้นิเทศ ให้เป็นไปตามกระบวนการ นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องมือของการบริหาร ซึ่งจะช่วยให้การบริหารจัดการศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์

สรุปได้ว่าการนิเทศหมายถึง กิจกรรมการสังเกตการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการของครูผู้ดูแลเด็ก การให้คำปรึกษาหารือ ข้อเสนอแนะ โดยผู้บริหารหรือผู้นิเทศเพื่อพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก

การพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก ในครั้งนี้ ด้วยกรอบมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน และการนิเทศ ซึ่งผู้วิจัยได้นำกระบวนการ PDCA 4 ขั้นตอน มาใช้ในการพัฒนา ดังนี้ P(Plan) วางแผนการดำเนินการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็ก D (Do) ลงมือตามแผน C (Check) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการปฏิบัติตามแผนตรวจสอบวิเคราะห์ ข้อมูล A (Act) วิเคราะห์ผลการดำเนินการ ปรับปรุงแก้ไข ให้บรรลุวัตถุประสงค์ สรุปผล โดยยึดกรอบการวิจัย ตัวแปรที่จะทำการศึกษาวิจัยมาพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการ ตัวแปรดังนี้ 1) การกำหนดเป็นหน่วยบูรณาการ 2) การออกแบบแผนการจัดประสบการณ์ 3) การเขียนแผนการจัดประสบการณ์ 4) ความสอดคล้องกับสาระสำคัญและจุดประสงค์ของหน่วยบูรณาการ 5) เทคนิคการเรียนการสอน และ 6) เทคนิคการวัดประเมินผล

7. บริบทศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

7.1 ข้อมูลทั่วไป

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วยศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำนวน 5 ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดราษฎร์สามัคคีหมู่ที่ 5 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองเม็ก หมู่ 3 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดธรรมมาภิตาราม หมู่ 6 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดหนองเลา หมู่ 9 และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดบ้านเหล่าอีหมัน หมู่ 7

7.2 ข้อมูลครูและนักเรียน

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก ปัจจุบันมีครู ผู้ดูแลเด็กเล็กทั้งหมด 13 คน และมีเด็กเล็กทั้งหมด จำนวน 175 คน แยกเป็น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดราษฎร์สามัคคี หมู่ที่ 5 ผู้ดูแลเด็ก 2 คน นักเรียน 35 คน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองเม็ก หมู่ที่ 3 ผู้ดูแลเด็ก 2 คน นักเรียน 30 คน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดธรรมมาภิตาราม หมู่ 6 ผู้ดูแลเด็ก 3 คน นักเรียน 30 คน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดหนองเลา หมู่ 9 ผู้ดูแลเด็ก 2 คน นักเรียน 35 คน และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดบ้านเหล่าอีหมัน หมู่ 7 ผู้ดูแลเด็ก 4 คน นักเรียน 45 คน

7.3 สภาพการจัดการศึกษา

วิสัยทัศน์ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก “พัฒนาความพร้อม สภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยเน้นสื่อไอที ครูดีมีคุณธรรม ชุมชนมีส่วนร่วม ศูนย์รวมคุณธรรม”

ภารกิจ ได้แก่

1. จัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทั้ง 4 ด้าน
2. ส่งเสริมพัฒนาบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ
3. จัดประสบการณ์ กิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณภาพ
4. จัดกิจกรรมหลากหลายโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
5. จัดสภาพแวดล้อมอาคารเรียนห้องเรียน สื่อ วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้

7.4 เป้าหมายขององค์กร

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีคุณภาพมาตรฐานตามหลักสูตรและต้องการของท้องถิ่นด้วยความร่วมมือของชุมชน

7.5 ปัญหาการบริหารจัดการ

ปัญหาการบริหารจัดการของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็กสรุปได้ดังนี้ (รายงานการประเมินศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามเกณฑ์มาตรฐาน. 2554 : 12)

1. ปัญหา ด้านบุคลากร ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ยังยึดติดอยู่กับการสอนที่เน้นการบรรยาย สอนตามหนังสือ ตามรูปภาพ เด็กไม่กล้าแสดงออกไม่กล้าแสดงความคิดเห็นไม่ได้ทดลองและฝึกปฏิบัติจริง ผู้สอนยังสอนแบบบรรยาย การบอกเล่า การท่องจำจัดประสบการณ์โดยยึดครูเป็นศูนย์กลางไม่สอดคล้องกับหลักการจัดประสบการณ์สำคัญสำหรับเด็กปฐมวัย ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และหลักสูตรปฐมวัย พ.ศ. 2546 ที่กำหนดให้จัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยในลักษณะการบูรณาการผ่านการเล่นให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เกิดการเรียนรู้และพัฒนาร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาไปพร้อมๆกัน ครูผู้ดูแลเด็กขาดความเข้าใจในหลักการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ รวมถึงหลักการจัดประสบการณ์เรียนรู้แบบบูรณาการ การวัดผลประเมินผลตามสภาพจริงตามจำนวนนักเรียน
2. ปัญหาขาดแคลนอาคารเรียนที่ทันสมัย โดยมีอาคารเรียนไม่เพียงพอ
3. ปัญหาด้านกระบวนการเรียนการสอนโดยเฉพาะการจัดทำแผนการเรียนรู้พบว่า ครูยังขาดการจัดทำแผนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นควรได้รับการพัฒนาอย่างมืออาชีพ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2551
4. ปัญหาขาดแคลนงบประมาณในการจัดฝึกอบรม เทคนิควิธีการสอนใหม่ให้แก่ครูผู้ดูแลเด็กปฐมวัย

5. ปัญหาขาดการผลิตสื่อการสอนที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาประยุกต์ใช้งาน

6. ปัญหาครูไม่สามารถใช้สื่อการเรียนการสอนสมัยใหม่ เช่น สื่อคอมพิวเตอร์ มาใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอน ได้อย่างคุ้มค่า เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน

7. ปัญหาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในแต่ละแห่ง ยังไม่มีการกำหนดคุณภาพและมาตรฐานที่เป็นระบบเดียวกัน เป็นต้น

8. ปัญหาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัด องค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก ทั้ง 5 ศูนย์ ฯ ขาดการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะการจัดตั้งสมาคมครูผู้ปกครองและศิษย์เก่า เพื่อพัฒนาให้เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในระดับแนวหน้าของอำเภอ

สรุปได้ว่า บริบทของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม พบว่าเป็นปัญหาด้านบุคลากรในศูนย์ขาดความรู้ความเข้าใจการจัดประสบการณ์เรียนรู้แบบบูรณาการ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ขาดประสบการณ์ในการจัดทำแผนการเรียนรู้ ขาดแคลนสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย ขาดการพัฒนาสื่อการผลิตสื่ออย่างต่อเนื่อง จากข้อมูลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยได้เกิดแนวคิดที่จะพัฒนาบุคลากรคือผู้ดูแลเด็กให้มีความเข้มแข็งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและเกิดประโยชน์โดยตรงกับนักเรียนในศูนย์

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

8.1 งานวิจัยในประเทศ

แก้วใจ แสนโสภ (2551 : 81-92) ได้ศึกษาการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กนอกระบบ บ้านหนองนกเขียน โดยการใช้วงจรคุณภาพเดมมิ่ง และการวางแผนมีส่วนร่วม พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กโดยรวมและรายด้านทั้ง 5 ด้านคือ การค้นหาปัญหา การวางแผนการแก้ไขปัญหา การประเมินผลและการแก้ไขปัญหาในระดับมากที่สุดและเพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 และมีผลการดำเนินงานศูนย์เด็กเล็กตามเกณฑ์มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กนอกระบบระดับดี การพัฒนาศูนย์เด็กเล็กโดยประยุกต์ใช้วงจรคุณภาพเดมมิ่ง (PDCA) และการวางแผนแบบมีส่วนร่วม มีประสิทธิผลทำให้บุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาเด็กเล็กมีส่วนร่วมในการพัฒนาตามวงจรเพิ่มขึ้น และมีผลทำให้การดำเนินงานของศูนย์เด็กเล็กมีคุณภาพอยู่ในระดับดี ผ่านเกณฑ์มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กนอกระบบ จึงควรสนับสนุนให้มีการนำโปรแกรมนี้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กอื่น หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายกันได้

สดี บุตรโคตร (2551 : 193-194) การพัฒนาครูด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ โรงเรียนบ้านหนองเมย อำเภอเมยวี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยประยุกต์ใช้วงจรคุณภาพเดมมิ่ง (PDCA) พบว่าการพัฒนาบุคลากรด้านการเรียนรู้ที่มีลักษณะการผสมผสานความรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน มีการเชื่อมโยงความรู้อย่างกว้างขวางทั้งยังให้ความสำคัญกับผู้เรียนส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักเรียนรู้ด้วยตัวเอง ได้เรียนรู้ในเรื่องที่สอดคล้องกับความสามารถและความต้องการของตนเอง

และได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ ผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่า กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการมีความสามารถในการเขียนแผนการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการและสามารถจัดประสบการณ์แบบบูรณาการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ร้อยละ 75

เจนจิรา รักริชา (2552 : 85) ได้ทำการศึกษาผลการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการ โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อเตรียมความพร้อมทางสติปัญญา สำหรับนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ดำเนินการวิจัยตามรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยได้ดำเนินการ 3 วงจร ซึ่งในแต่ละวงจรผู้ศึกษาดำเนินการตามขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือขั้นวางแผน ขั้นปฏิบัติ ขั้นสังเกตการณ์และขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติการ ผลการศึกษาพบว่า

1. แผนการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อเตรียมความพร้อมทางสติปัญญา สำหรับนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นมีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 81.71 / 85.00

2. นักเรียนมีความพร้อมทางสติปัญญาหลังเรียน คิดเป็นคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 85.00 ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดคือร้อยละ 70 และมีจำนวนนักเรียนที่มีความพร้อมทางสติปัญญาผ่านเกณฑ์คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมดซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 70 เช่นกัน

ธนทร ฐานะพรรณนตร (2553 : 69) ได้ทำการวิจัยเรื่องผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากชุดการสอนแบบบูรณาการ คำศัพท์ภาษาไทยคำศัพท์ภาษาอังกฤษและคณิตศาสตร์พื้นฐานสำหรับเด็ก ผลการวิจัย พบว่า 1) ชุดการสอนแบบบูรณาการคำศัพท์ภาษาไทย คำศัพท์ภาษาอังกฤษ และคณิตศาสตร์พื้นฐานสำหรับเด็กปฐมวัยมีประสิทธิภาพเท่ากับ 90.06/89.95 2) ผู้เรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากชุดการสอนแบบบูรณาการหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 3) ความพึงพอใจของผู้เรียนจากการใช้ชุดการสอนแบบบูรณาการ ผู้เรียนมีความพึงพอใจ ร้อยละ 100

สุนันทา สุวรรณสถิต (2553 : 99) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยโดยใช้กิจกรรมตามรูปแบบพหุปัญญา จำแนกเป็น 3 ด้านคือความคิดคล่องแคล่ว ความคิดริเริ่ม ความคิดละเอียดลออ จัดกิจกรรมตามแผนการจัดประสบการณ์ พบว่าเด็กมีพัฒนาการดีขึ้นทั้ง 3 ด้าน คือเด็กจะมีความคิดที่แปลกใหม่ คิดอย่างคล่องแคล่ว และคิดอย่างสร้างสรรค์

กันตวรรณ มีสมสาร (2554 : 86) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาโดยบูรณาการแนวสมดุลภาษาและการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมความสามารถทางภาษาของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1 การพัฒนามีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาแนวบูรณาการสมดุลภาษาและการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมความสามารถทางภาษาสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2) เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนภาษาแนวบูรณาการสมดุลภาษาและการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมความสามารถทางภาษาทางการฟัง การพูด การอ่านและการเขียนสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า

1. รูปแบบการเรียนการสอนภาษาแนวบูรณาการสมดุลภาษาและการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมความสามารถทางภาษาของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1 มีองค์ประกอบ 5 ส่วน ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน ระยะเวลาในการดำเนินงาน และการประเมินผล โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน 4 ขั้น คือ ขั้นสาธิต ขั้นการให้ความรู้ ขั้นการนำการฝึก และขั้นการจัดกิจกรรมการใช้ โดยมีลักษณะเฉพาะคือ การจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างกันตามความสามารถทางภาษาของผู้เรียนทั้งการฟัง การพูด การอ่านและการเขียน การจัดกลุ่มทำกิจกรรมมีความหลากหลายทั้งรายบุคคล รายคู่ กลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ และการใช้สื่อทางภาษาที่เน้นการมีปฏิสัมพันธ์และเชื่อมโยงประโยชน์สู่การดำเนินชีวิต

2. ผลของการใช้รูปแบบ มีดังนี้

2.1 หลังการทดลองพบว่า คะแนนเฉลี่ยความสามารถทางภาษาของกลุ่มทดลองสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 หลังการทดลองพบว่า คะแนนเฉลี่ยความสามารถทางภาษาของกลุ่มทดลองสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นภวรรณ กองศรีมา (2554 : 94) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความต้องการในการพัฒนาบุคลากรโดยกระบวนการบริหารตามทัศนะ ของผู้บริหารและปฏิบัติการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม การพัฒนาตัวแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเจเอสแอลเพื่อพัฒนาทักษะการคิดผลการวิจัยสรุปได้ว่า ตัวแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเจเอสแอล เป็นตัวแบบการเรียนการสอนซึ่งบูรณาการวิธีการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ 3 วิธี ได้แก่ ปริศนาความคิด การแบ่งกลุ่มสัมฤทธิ์ และการเรียนรู้ร่วมกันและมีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นเตรียม ขั้นการเรียนรู้ ขั้นกำกับดูแลการเรียนรู้ และขั้นการประเมินผล จุดเด่นของตัวแบบ คือ สามารถใช้ในการพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยผ่านกระบวนการกลุ่ม ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดทักษะทางสังคม และมีความรับผิดชอบต่อนักเรียนที่ และส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนรู้ และพบความพึงพอใจของผู้เรียนที่เรียนด้วยระบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเจเอสแอลอยู่ในระดับมาก การวิจัยครั้งนี้สรุปว่าตัวแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเจเอสแอลเพื่อพัฒนาทักษะการคิด เป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนได้ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ 1) กิจกรรมบูรณาการ 2) แผนการจัดประสบการณ์ กิจกรรมบูรณาการที่เน้นการปฏิบัติทดลองทางวิทยาศาสตร์ โดยใช้ กิจกรรมบูรณาการที่เน้นการปฏิบัติทดลองทางวิทยาศาสตร์ ปรากฏว่าหลังการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 มีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์สูงขึ้นก่อนการจัดกิจกรรมและประสบการณ์โดยใช้ กิจกรรมบูรณาการที่เน้นการปฏิบัติทดลองทางวิทยาศาสตร์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลการศึกษาด้านความพึงพอใจของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดกิจกรรมและประสบการณ์โดยใช้แผนการจัดประสบการณ์ กิจกรรมบูรณาการที่เน้นการปฏิบัติทดลองทางวิทยาศาสตร์ ปรากฏว่า นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

อนงค์ หมั่นสา (2554 : 77) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือนิทานพื้นบ้านอีสานที่มีผลต่อพฤติกรรมการฟังและการพูดของเด็กปฐมวัย ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

1. การพัฒนาหนังสือนิทานพื้นบ้านอีสานประกอบภาพของเด็กปฐมวัยมีทั้งหมด 7 เล่ม 7 เรื่อง คือ ก่องข้าวน้อยแม่ พญาคนคาก ภูเขาแก้ว ตึกแก น้ำวิเศษ จระเข้ไม่มีลัน ติดคุงมดง่าม สองเกลอ โดยมีผลการประเมินความเหมาะสมของหนังสือนิทานพื้นบ้านอีสานประกอบภาพอยู่ในระดับมาก

2. ดัชนีประสิทธิผลของการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือนิทานพื้นบ้านอีสานประกอบภาพของเด็กปฐมวัย มีค่าเท่ากับ 0.76 หรือคิดเป็นร้อยละ 76

3. เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์จากการเรียนรู้ด้วยหนังสือนิทานพื้นบ้านอีสานแล้วมีพฤติกรรมการฟังและการพูดหลังการจัดกิจกรรมสูงกว่าก่อนจัดกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมด้วยหนังสือนิทานพื้นบ้านอีสานมีความพึงพอใจ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 2.56$)

อรดี ภูภาคเกี้ยว (2554 : 100 – 102) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดประสบการณ์การเล่นพื้นบ้านของไทย เพื่อเตรียมความพร้อมพื้นฐานทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 พบว่านักเรียนมีความก้าวหน้าในการคิดเพิ่มขึ้น และมีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยการจัดประสบการณ์การเล่นพื้นบ้านของไทยอยู่ในระดับมาก

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยพบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการโดยส่วนใหญ่จะทำการพัฒนารูปแบบการบูรณาการ แผนการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการ ชุดการสอนแบบบูรณาการ กิจกรรมตามรูปแบบพหุปัญญา บูรณาการแนวสมดุลภาษาและการเรียนรู้แบบร่วมมือ แบบบูรณาการเจเอสแอล กิจกรรมเสริมประสบการณ์ การเล่นพื้นบ้านของไทย นำมาใช้ในการบูรณาการการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาให้ครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการมีความสามารถในการเขียนแผนการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการและสามารถจัดประสบการณ์แบบบูรณาการได้

8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

มองตาclu (Montague 1998 : 702- A) ได้ศึกษาการเรียนรู้ออกของนักเรียนอนุบาลที่พูดสองภาษา พบว่าผู้ปฏิบัติต่าง ๆ คิดหาประสิทธิภาพของการสำรวจการเรียนรู้ 5 วิธีการของการใช้ 2 ภาษาของเด็กอนุบาลเพื่อจะได้เขียนได้ ขณะที่ใช้ 2 ภาษาจะผูกพันกับกระบวนการเรียนที่เป็นหลักสูตรของโรงเรียน ข้อมูลที่รวบรวมประจำวันการได้ยิน และการบันทึกเทป การสัมภาษณ์นักเรียน ทดลองการเรียนเพื่อวัดทักษะการมีส่วนร่วมในการพูดภาษาสเปน หรือฟังบ้าง โดยสมาชิกครอบครัวเป็นระยะ ๆ การศึกษาแสดงให้เห็นว่าผลสำเร็จของกระบวนการเรียนรู้ภาษาของเด็กอนุบาล พัฒนาการของการใช้ 2 ภาษาร่วมกันรวมถึงการคิดสร้างสรรค์จัดแบ่ง

ผลประโยชน์ของตนเองและสาธารณะ กลุ่มขุนนางจำให้ความสำคัญกับการอ่านออกเขียนได้มาก ในกระบวนการปฏิรูปในศตวรรษที่ 19

วอลล์เมอร์ต (Vollmert, 2003 : 2501-1) ได้ศึกษาการใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ความสะดวกรวดเร็วกว่าแผนการปรับปรุงท้องถิ่น ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในการศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย 2 โรง ที่ทำแผนการปรับปรุงท้องถิ่นประจำปีเสร็จเรียบร้อย 1 แผนได้รับการทาบทามให้ดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการแบบร่วมมือกัน ปฏิบัติเพื่อกำหนดแผนของตน แผนการปรับปรุงท้องถิ่นได้ออกแบบเพื่อส่งเสริมข้อมูลทางประชากรศาสตร์และทางวิชาการของนักเรียนและทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรการเงินแก่โปรแกรมและการแทรกแซงที่ออกแบบเป็นพิเศษ เพื่อปรับปรุงผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน ในขณะที่แผนเหล่านี้ได้รับการออกแบบเป็นอย่างดี และตรงกับความต้องการของกลุ่มโรงเรียนนั้น แผนดังกล่าวไม่เป็นที่รู้จักแก่ครูและนักเรียน และองค์ประกอบส่วนใหญ่ของแผนไม่เคยถูกนำไปใช้เลย ผู้วิจัยให้ความสะดวกกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับขั้นตอนที่แยกกันในการตรวจสอบสภาพปัจจุบันที่โรงเรียนทั้ง 2 นี้ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยตรงประเด็น และการใช้แผนปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการนำผู้บริหาร ครูและผู้ปกครองมาร่วมกันระบุ อภิปราย และกล่าวถึงด้านภาระงานทั่วทั้งโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างมาประชุมกันในกลุ่มทำงาน และ กลุ่มงานขนาดเล็กกว่า เพื่อทบทวนแผนปรับปรุงท้องถิ่นปัจจุบันตรวจสอบข้อมูลทางประชากรศาสตร์และทางวิชาการของนักเรียนซึ่งเป็นการสนับสนุนโปรแกรมใหม่ที่มีอยู่และการแทรกแซงรวมทั้งการพัฒนาแผนปฏิบัติ การไปใช้และการประเมินโปรแกรมใหม่ ๆ ที่มีอยู่และการแทรกแซง ผลการศึกษาพบว่า มีแนวความคิดที่เกิดขึ้น 5 แนว ที่โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายต้องพิจารณาในขณะที่พัฒนากระบวนการแบบร่วมมือกันปฏิบัติ ได้แก่ วัฒนธรรมโรงเรียน เวลาและตารางปฏิบัติงาน การใช้ข้อมูลทางประชากรศาสตร์และทางวิชาการของนักเรียนอย่างเหมาะสม การมีส่วนร่วมของครูและผู้ปกครองและการนำแผนการปรับปรุงท้องถิ่นไปใช้ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแสดงให้เห็นว่าเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพวิธีหนึ่งสำหรับโรงเรียนที่จะกล่าวถึงอุปสรรคแต่ละประการเหล่านี้

มาร์ติน (Martin, 2006 : 781 – A) ได้ทำการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบผลของการสอนแบบร่วมมือกับการสอนเป็นรายบุคคลของการสอนด้วยระบบการเรียนรู้แบบบูรณาการในวิชาคณิตศาสตร์ที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติและพฤติกรรมนักเรียนผู้ใหญ่มัธยมศึกษาตอนปลาย (16- 21 ปี) ในเขตเมืองโดยใช้การทดลองก่อนเรียนและหลังเรียน การวัดผลสัมฤทธิ์ใช้แบบทดสอบการศึกษาพื้นฐานสำหรับผู้ใหญ่แบบสำรวจเจตคติใช้สำรวจเจตคติต่อคณิตศาสตร์ บทเรียนที่สัมพันธ์กับคอมพิวเตอร์และต่อกิจกรรมกลุ่ม การประเมินพฤติกรรมใช้การสังเกตห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ การวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวน 2 ทาง เป็นกลุ่มและเป็นเวลา (ก่อนและหลังเรียน) และใช้สถิติอื่นๆ วิเคราะห์ด้านอื่นๆ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนสอนด้วยระบบการเรียนรู้แบบบูรณาการทำคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของแบบทดสอบการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้ใหญ่ได้เหมือนกัน และนักเรียนที่ได้รับการสอน แบบร่วมมือ – ระบบการเรียนรู้แบบบูรณาการแบบมีนัยสำคัญ และกลุ่มที่เรียนแบบร่วมมือ – ระบบ

การเรียนรู้แบบบูรณาการอย่างมีนัยสำคัญ โดยสรุปความสม่ำเสมอและระยะเวลาที่ใช้ระบบการเรียนรู้แบบบูรณาการอาจจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นตัวแปรสำคัญถึงแม้ว่าจะไม่มีข้อมูลเพียงพอที่จะสอบสวนผลกระทบของรูปแบบการใช้เหล่านี้

ยานอินซิมบี (Nyanintsimbi, 2006 : 82- A) ได้ทำการวิจัย การพัฒนาบุคลากรด้านการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ระดับปฐมวัย ในเขตเมืองเค็ปทาวน์ ตะวันออก ประเทศแอฟริกาใต้ โดยใช้การประชุมเชิงปฏิบัติการ การนิเทศภายใน การศึกษาดูงานโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยที่ประสบความสำเร็จ ผลการวิจัย พบว่า เมื่อครูได้รับการศึกษาดูงานโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ ประชุมเชิงปฏิบัติ การนิเทศภายใน จากผู้เชี่ยวชาญในการจัดการเรียนการสอนจากมหาวิทยาลัย ทำให้ครูได้มีความรู้ ความเข้าใจ ได้ฝึกทักษะ ได้ปฏิบัติจริง จนสามารถจัดทำแผนการจัดการประสบการณ์ นำแผนที่ได้ไปใช้งานได้จริง ทำให้การเรียนการสอนเกิดประสิทธิภาพแก่เด็กนักเรียนเพิ่มขึ้น ตลอดจนเป็นแบบอย่างให้แก่ครูโรงเรียนอื่นได้ยึดถือ นำไปปฏิบัติต่อได้

เดวิส (Davis, 2008 : 412- A) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาบุคลากรในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ในโรงเรียนอนุบาลมลรัฐฟลอริดา ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยใช้ การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการนิเทศแบบชี้แนะ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ครู โรงเรียนอนุบาลในมลรัฐฟลอริดา จำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แผนการจัดการประสบการณ์การเรียนรู้ แบบทดสอบ แบบสังเกต พฤติกรรม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การหาค่าร้อยละและการพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า

1. แผนการจัดการประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยที่สร้างขึ้น เป็นแผนที่มีความสอดคล้องกับพัฒนาการเด็กแรกเกิดจนถึงหกปี และครอบคลุมเนื้อหาสาระของแต่ละประเภท
2. จากการสังเกตพฤติกรรมการเล่นของเด็ก พบว่า กิจกรรมการเล่นที่ระบุไว้ในแผนการจัดการประสบการณ์ มีส่วนทำให้นักเรียนมีการพัฒนาการ ด้านความคิด พัฒนาการด้านการกระทำ พัฒนาการด้านภาษา และพัฒนาการด้านอารมณ์ พัฒนาการด้านจิตใจได้ดีขึ้น เป็นต้น

สรุปงานวิจัยต่างประเทศเป็นการวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนระดับปฐมวัย การพัฒนาบุคลากรในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การเรียนรู้ของนักเรียนอนุบาล การเปรียบเทียบผลของการสอนแบบร่วมมือกับการสอนเป็นรายบุคคลของการสอนด้วยระบบการเรียนรู้แบบบูรณาการ การพัฒนาบุคลากรด้านการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ระดับปฐมวัย โดยใช้ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ การนิเทศแบบชี้แนะ ภายหลังการพัฒนาครูสามารถจัดทำแผนการจัดการประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยได้ เป็นแผนที่มีความสอดคล้องกับพัฒนาการเด็กแรกเกิดจนถึงหกปี และครอบคลุมเนื้อหาสาระทำให้การพัฒนาประสบผลสำเร็จ

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้กล่าวมานั้นแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการถือเป็นกระบวนการ

หนึ่งในการบริหารงานบุคคลที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อหน่วยงานหรือองค์กร ทั้งนี้ เนื่องจากครูผู้ดูแลเด็กถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่งในการทำให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในศูนย์พัฒนาเด็กให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ได้งานที่มีคุณภาพครูผู้ดูแลเด็กมีความรู้ ความเข้าใจ และเกิดทักษะความชำนาญในการปฏิบัติงาน เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็ก ผู้วิจัยนำมาใช้ในการพัฒนาในครั้งนี้ คือการอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงานและการนิเทศภายใน โดยมีวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญมีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับปฐมวัยเป็นอย่างดีเพื่อการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กให้มีความรู้ความเข้าใจในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการ และสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการได้อย่างมีประสิทธิภาพและส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไปในอนาคต

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY